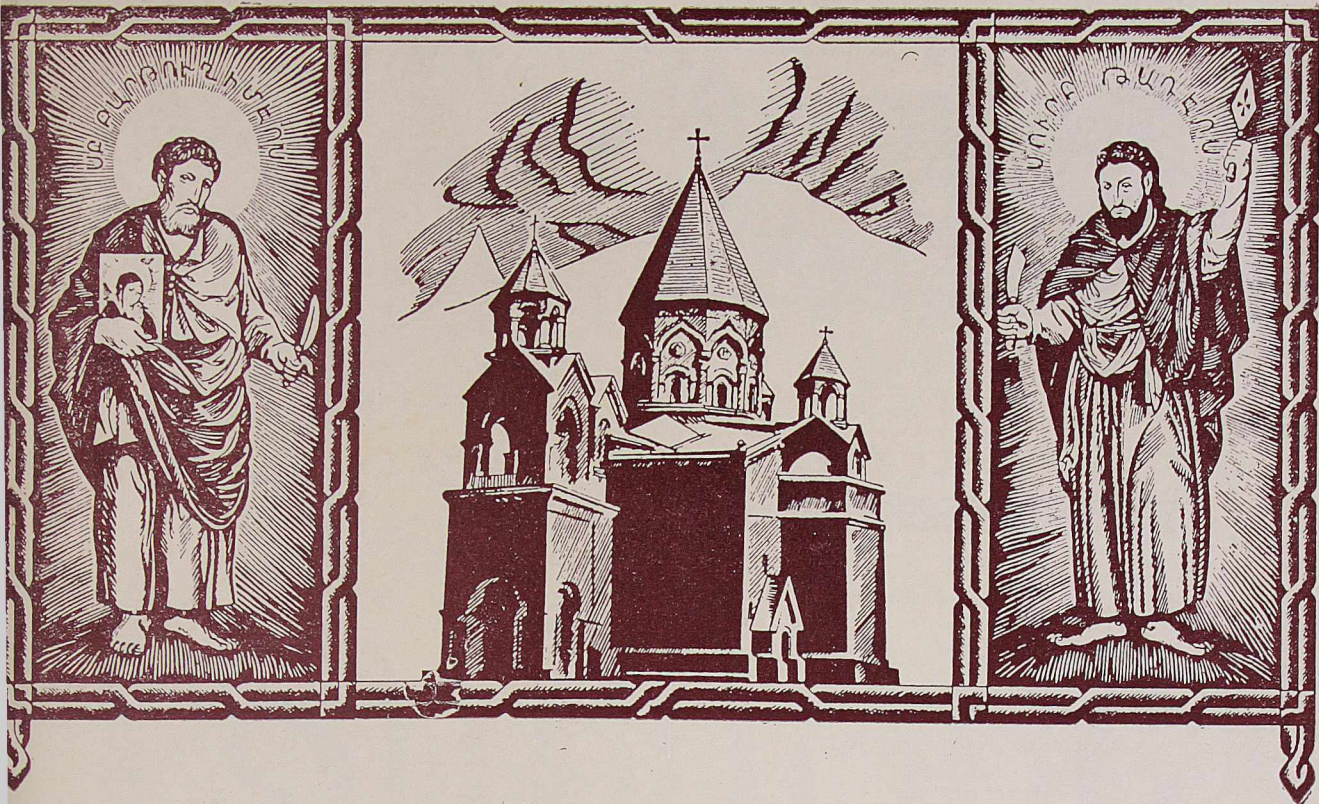
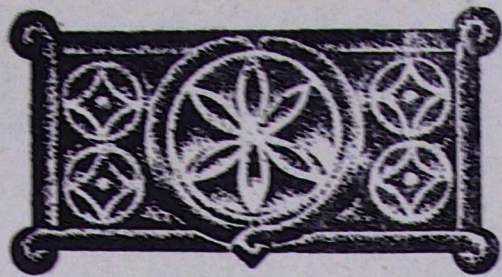

ԶԱՄԱՐ

1986

Ե

ԽԳ
ՏԱՐԻ

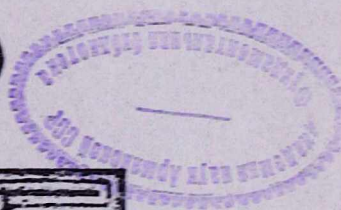
ԷԶՄԻԱԾԻՆ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ
ԱՄՍԱԳԻՐ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ԱԹՈՌՈՅ
Ս. ԷԶՄԻԱԾՆԻ

Կ. Խ. Խ.

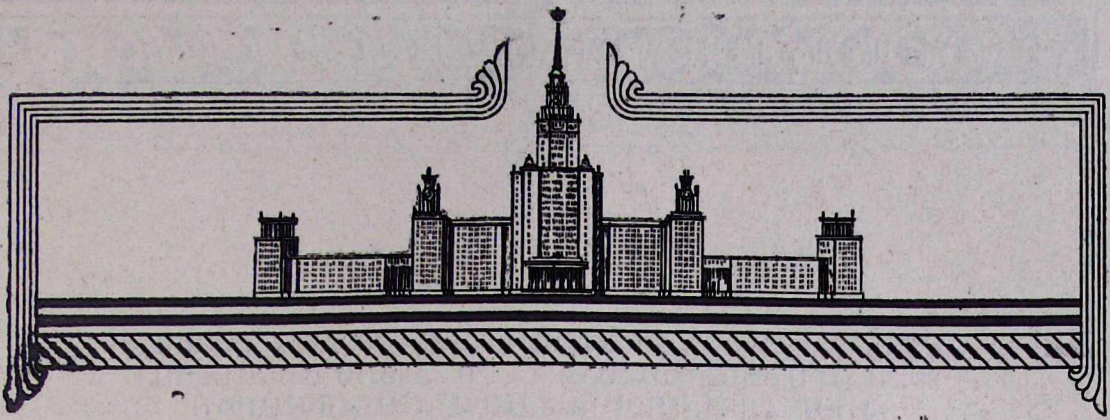
1986

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆԻ ԱՌԱՋՆՈՅ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԵՒ ՍՐԲԱՋՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

**ՍՍՀՄ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ՍՈՎԵՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԵԾԱՀԱՐԳ ԱՆԴՐԵՅ ԱՆԴՐԵՆՎԻՉ
ԳՐՈՄԻԿՈՅԻՆ**

Մոսկվա, Կրեմլ

Ցավով տեղեկացանք վթարի մասին, որ նախորդ ամառի վերջերին տեղի ունեցավ Չեռնոբիլի ատոմային էլեկտրակայանում, որի պատճառով անհրաժեշտ եղավ մերձակա տարածքի բնակչության տեղափոխումը:

Մեզ հայտնի է, որ մեր կառավարության իրավասու մարմինների կողմից բոլոր միջոցները ձեռք են առնվել՝ տեղափոխված բնակչությանը բնակարաններով, սնունդով և դեղորայքով ապահովելու համար, սակայն Մենք ևս բարոյական պարտք ենք կոտում Հայ Եկեղեցու անունից Մեր համեստ միջոցներից տրամադրել 150.000 (մեկ հարյուր հիսուն հազար) ռուբլի վերոհիշյալ օգնության ֆոնդին: Այս գումարը տույն թվականի մայիսի 21-ին Մեր նշանակված փոխանցված է № 117904509 հաշվին՝ Երևանի պետական բանկում:

Այս առթիվ ընդունեցեք նաև Մեր հարգալից ողջույնը և քաջամտողջության մաղթանքները: Թող մեր խաղաղասեր բազմազգ Սովետական Հայրենիքը միշտ անսասան և ծաղկյալ մնա:

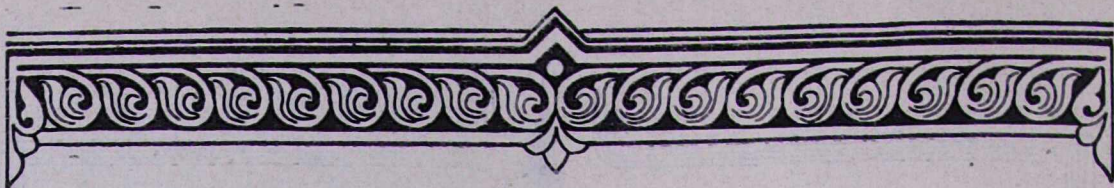
Խորին հարգանք՝

ՎԱՋԳԵՆ Ա

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Ս. Էջմիածին,
21 մայիսի 1986 թ.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ
ԳԻՐԸ ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ
ԹԵՄԻ ՀՈԳԵՎՈՐԱԿԱՆԱՑ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԱՑ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԱՑ
ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Նիւ Եորք

Բերկրեալ սրտով կ'ողջունենք տիրախնամ թեմիդ հոգևորականաց հա-
մագումարը և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնէն բոլորիդ կ'առաքենք Մեր հայ-
րական սէրը, գնահատանքը և օրհնութիւնը:

Մեր սուրբ Եկեղեցին տակաւին նոր տօնախմբեց յիշատակը հրաշալի
Յարութեան Փրկչին մեր Յիսուսի Քրիստոսի և այսօր, երբ բոլորս կը գըտ-
նըուինք տակաւին սուրբ Յարութեան շնորհներուն ներքև, դուք հաւաքուած
էք ձեր հոգևոր առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկ-
եանի հովանիին տակ, պահ մը ակնարկ նետելու անցնող տարւոյ ձեր գոր-
ծունէութեան վրայ, վերագնահատման ենթարկելու ձեր կատարած աշխա-
տանքները, ի հարկին մատնանիշ ընելով վրիպումներն ու կէս մնացած գոր-
ծերը և անցեալի ձեր փորձառութեանց վրայ յենուած կազմելու ձեր աշխա-
տանքի նոր ծրագիրները յառաջիկայ տարւոյ շրջանի համար:

Այս առթիւ Մենք սրտանց կը գնահատենք անցնող տարեշրջանին ձեր
ծաւալած գործունէութիւնը ու հոգեշէն իրագործումները և կը մաղթենք բո-
լորիդ անսպառ եռանդ ու ոգեշնչում և աներեր լաւատեսութիւն՝ շարունակելու
ձեր կրօնական և ազգայահայան նուիրական առաքելութիւնը ամերիկեան
քրիստոսասէր մեծ երկրի արևի ներքոյ, միշտ համախումբ ձեր թեմակալ ա-
ռաջնորդ հօր շուրջ, միշտ նեցուկ և գործակից Նորին Սրբապնութեան:

Ձեր աղօթքներուն մէջ անձանձրոյթ յիշեցէք մեր բոլորիս մայր դաստիա-
րակ մեր առաքելական սուրբ Եկեղեցին, բազմադարեան Մայր Աթոռը մեր
Սրբոյ Էջմիածնի, սուրբ գրական մայր երկիրը մեր Արարատեան և մեծ պատ-
ուիրանը աշխարհի խաղաղութեան:

«Այսուհետև եղբարք իմ սիրելիք, հաստատուն եղերուք, անշարժ կացէք,
առաւել լերուք ի գործս Տեառն յամենայն ժամ. գիտասցիք զի վաստակքն ձեր
ոչ են ընդունայն առաջի Տեառն» (Ա Կորթն. ԺԵ 58): Ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ա. Էջմիածին,

17 փետրուարի 1986 թ.

**ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ
ԳԻՐԸ ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ
ԹԵՄԻ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ**

**ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ Տ. ՎԱՉԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻՆ ԵՒ
ՅԱՐԳԱՐԺԱՆ ԱՆԴԱՄՈՅ ԹԵՄԱԿԱՆ-ՊԱՏԳԱՄԱԽՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ**

Լուս-Անճելոս

Այսօր, երբ հեռաւոր Խաղաղականի ափերուն, ամերիկեան մեծանուն երկրի հովանու տակ հաւաքուած էք գումարելու տիրախնամ թեմիդ պատգամաւորական ժողովը, Մեր սիրտը ուրախութեամբ լի, սուրբ գրական Արարատի ստորոտէն և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնէն կը բերենք ձեզի ամենուդ Մեր հայրական սիրոյ ողջոյնը և հայրապետական օրհնութիւնը, մաղթելով որ համախումբ թեմիդ սրբական առաջնորդ Գերաջնորդ Տ. Վաչէ արքեպիսկոպոսի շուրջ, իմաստութեամբ և համերաշխութեամբ լուծէք ձեր ժողովի օրակարգի վրայ գտնուող հարցերը, միշտ ոգեշնչուած՝ թեմիդ եկեղեցիները աւելի ու աւելի լուսաշող պահելու կամեցողութեամբ և հաւատաւոր ժողովուրդը աւելի ու աւելի միասնական պահպանելով իր սուրբ հաւատքով, իր բարոյական նկարագրով, իր հայրենաբաղձ սրտով և իր հաւատարմութեամբ դէպի Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին:

Ձեզի ամենուդ Մեր գնահատանքը, Մեր սէրն ու քաջալերանքը և Մեր օրհնութիւնը:

«Այսուհետև եղբարք իմ սիրելիք, հաստատուն եղերուք, անշարժ կացէք, առաւել լերուք ի գործս Տեառն յամենայն ժամ. գիտասցիք զի վաստակքն ձեր ոչ են ընդունայն առաջի Տեառն» (Ա Կորնթ. ԺԵ 58): Ամէն:

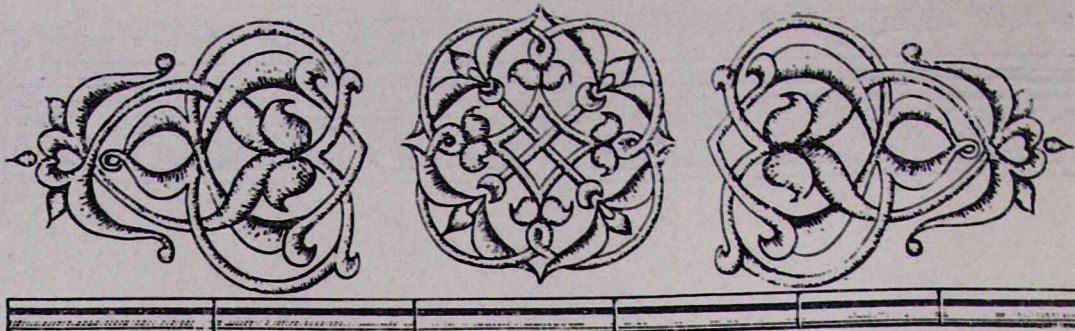
ՎԱՉԳԷՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին,

17 փետրուարի 1986 թ.

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ
ԹԵՄԻ ԹԵՄԱԿԱԼ ԱՌԱՋՆՈՐԴ Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՆՈՐԻՆ ՍՈՒՐԲ ԾՈՌԻԹՅՈՒՆ
Տ. Տ. ՎԱԶԳԵՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ՝
64-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ
ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ ԱՌԹԻՎ

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱԶԳԵՆ Ա

Էջմիածին, Հայաստան

Հայաստանյայց Եկեղեցվո Հյուսիսային Ամերիկայի Արևելյան վիճակի
64-րդ տարեկան թեմական պատգամավորական ժողովը կգումարվի Ռեչինի
Վիսքանսսերի Սուրբ Մեսրոպ Հայաստանյայց եկեղեցվո հյուրընկալությամբ
մայիս 1-են մինչև մայիս 3:

Ներկա ժողովականները առաջին նիստի ընթացքին ունենդրեցին Ձերդ
Սրբության ողջունի և օրհնության պատգամը ուղղված թեմական պատգա-
մավորական ժողովին և իրենց խոր հարգանքն ու անխախտ հավատարմու-
թյունը արձանագրեցին հանդեպ Ձերդ Սրբության և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջ-
միածնի: Կաղոթենք, որ Տերը միշտ պայծառ, բարգավաճ և անսասան պահե
Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին և Ձերդ Վեհափառության պարզևե
մշտաուն քաջառողջություն, արևշատություն և արդյունավոր տարիներ:

ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Նյու Յորք,
4 մայիս 1986 թ.

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ
ԳԻՐԸ ՄԻԱՑՑԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ՀԱՅՈՑ ԱՐԵՎԵԼՅԱՆ ԹԵՄԻ
ԱՌԱՋՆՈՐԴ Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆԻՆ՝
ՆՐԱ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ՖՐԻԴՀՈՖ ՆԱՆՍԵՆԻ
ԾՆՆԴՅԱՆ 125-ԱՄՅԱԿԸ ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐՈՒԹՅԱՄԲ
ՆՇԵԼՈՒ ԱՌԹԻՎ

Տ. ԹՈՐԳՈՄ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ

Նյու Յորք

Բարձր գնահատանքով կողջունենք Ձեր կապակերպած հանդիսությունը
ի պանծացումն հայ ազգի մեծ բարերար Ֆրիդհոֆ Նանսենի, նրա ծննդյան
125-ամյակի առթիվ:

Բարեպաշտ ու մարդասեր մեծ վավակը Նորվեգիայի աստվածասեր ժո-
ղովրդի իր արդար ու հպոր ձայնով և իր կյանքի ողջ գործունեությամբ հան-
դիսացավ մեծ վկան 1915 թվականի հայոց ցեղասպանության ողբերգության
ու նաև մեծ մխիթարիչը և հոգատար հրեշտակը մահվան ճիրաններից ազա-
տած անտուն և անտեր վերապրողների, հայ գաղթականների, որոնք առաջին
համաշխարհային պատերազմից հետո ապաստան գտան շատ երկիրների մեջ
շնորհիվ Ֆրիդհոֆ Նանսենի անդուլ ջանքերի միջազգային մակարդակի վրա,
որով ապահովվեց բավահազար հայ գաղթականների բնակության իրավուն-
քը աշխարհի տարբեր երկրներում:

Հայ Եկեղեցին ու ժողովուրդը հավետ պայծառ կպահեն հիշատակը իրենց
մեծ բարերար Ֆրիդհոֆ Նանսենին:

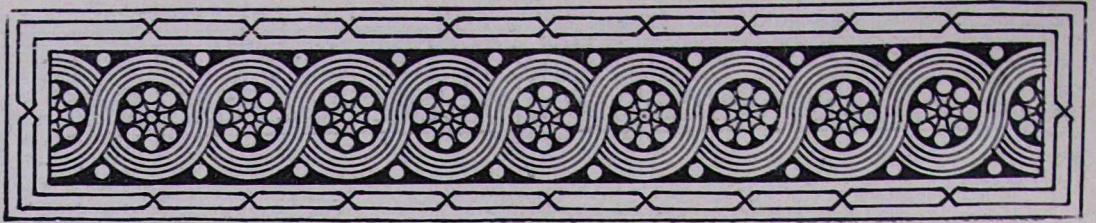
Սուրբ Էջմիածնից օրհնություն նրա կյանքին ու նրա մարդասեր առա-
քելության:

Լույս և խաղաղություն նրա արդար հոգվուն:

ՎԱԶԳԵՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին,
28 ապրիլ 1986 թ.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՔԸ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

1986 թվականի ապրիլ ամսին Փարիզում գումարվեց Ֆրանսիայի հայ բժիշկների համագումարը, որի նպատակն է համախմբել Ֆրանսիայի հայ բժիշկների ջանքերը՝ գիտական առավել արդյունավետ համագործակցության, բժշկական փոխօգնության և ֆրանսահայ գաղութի ազգային կյանքին գործուն մասնակցություն ունենալու համար:

Այդ առթիվ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը հետևյալ Օրհնության խոսքը հղեց համագումարին.

ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՍՔ

Սրտանց կ'ողջունենք Ֆրանսայի հայ բժիշկներու համագումարը, մաղթելով որ իր աշխատանքը կատարե գիտական բարձր մակարդակի վրայ եւ հանդիսանայ նպաստ մը Ֆրանսայի բժշկական գիտություններու վարճացման ճանապարհին:

Մենք հպարտ ենք որ Ֆրանսա թնակող Հայ Եկեղեցւոյ վաւականեր նուիրում են բժշկական գիտութեան մարդասիրական ասպարեզին պատիւ բերելով հայ ժողովուրդին:

Մեր գնահատանքը, Մեր քաջալերանքը եւ Մեր Օրհնութիւնը համագումարին մասնակցող բոլոր բժիշկներուն:

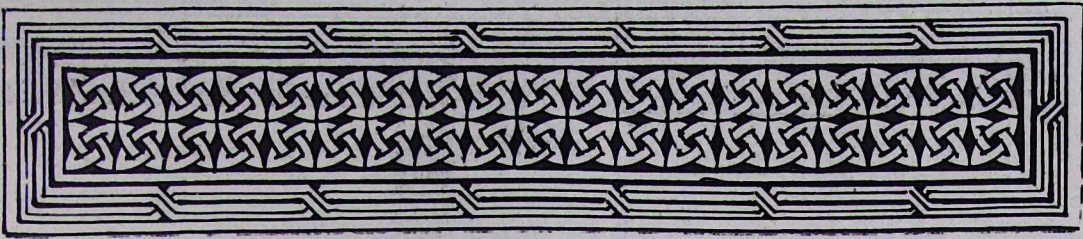
ՎԱԶԳԷՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին,

18 ապրիլ 1986 թ.

**ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԳԻՐԸ
ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՒԵԾԻ
10— ԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ**

ՎԱԶԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ—ՀՈՒՆՎՈՒՂ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՒԷՃ

Հայ ժողովրդի քրիստոնեական հաւատքի բազմադարեան կենտրոն Սուրբ Էջմիածնից Մեր սրտագին ողջոյնն ենք բերում ամերիկահայ միջազգային գոլէճին նրա գիտական-կրթական բեղուն գործունէութեան տասներորդ տարեդարձի առթիւ:

Բարձրօրէն գնահատում ենք գոլէճի տասը տարիների իրագործումները և ջերմապէս մաղթում, որ նա շարունակի իր առաքելութիւնը նոր եռանդով ու ոգեշնչումով ի պանծացում միջազգային մակարդակի վրայ, հայ մշակոյթի հին և նորաստեղծ արժէքների, սերտ գործակցութեամբը Մայր Հայրենիքի գիտական և գրական վաստակատուների:

Մեր գնահատանքը, Մեր յարգանքը և Մեր օրհնութիւնը գոլէճի տնօրէնութեան, դասախօսական կազմին և ջանասէր ուսանողութեան:

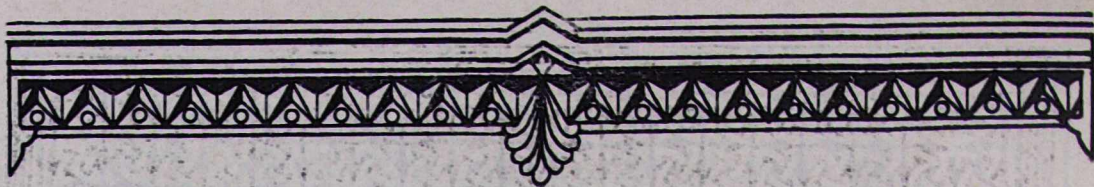
Ողջ լերուք Վորացեալ Սուրբ Հոգւով:

ՎԱԶԳԷՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ

Ս. Էջմիածին

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՕՐՀՆՈՒԹՅԱՆ
ԿՈՆԴԱԿԸ ԳՐԱԿԱՆ—ԿՐԹԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ ԳՈՐԾԻՉ
ՎԱՀԵ ՎԱՀՅԱՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ ՅՈԹԱՆԱՍՈՒՆՀԻՆԳԱՄՅԱԿԻ
ԱՌԹԻՎ

ԳԻՐ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌ ՎԱՀԵ ՎԱՀԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՈՒ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ ՄՇԱԿ ՀԱՅՈՑ

Պէյրուք

Ուրախ սրտով ողջունում ենք Սուրբ Եկեղեցւոյն ու անպիստ հարազատ
վաւակ՝ Վահէ Վահեանի կենաց եօթանասուն և հինգ տարիները:

Շնորհակիւր բանաստեղծ, հմուտ գրականագէտ, ոգեշունչ կրթական մշակ,
խոհուն հասարակական գործիչ, վարպետ գեղեցիկ խօսքի, հոգով մաքուր ու
բարոյական նկարագրով պայծառ, Վահէ Վահեան անհա տասնեակ տարիներ
շարունակ հայ սփիւռքի տարածքի վրայ վայելում է սէրը, գնահատանքը և
գուրգուրանքը մեր ժողովրդի:

Նոյն սէրն ու գնահատանքը, Վահէ Վահեան վայելում է նաև Մայր Հայ-
րենիքում, զի նրա ապրումների, նրա ներշնչանքների ակունքները սկիզբ են
առնում վերածնունդ հայրենի աշխարհից ու հայութեան ապագայի երազանք-
ներից:

Ամենայն Հայոց հաւատքի կենտրոն Սուրբ Էջմիածնից և Մեր սրտից
օրհնութիւն Վահէ Վահեանի կեանքին և լոյս վաստակին: Նաև սրտագին
մաղթանք որ նա, միշտ քաջառողջ ու կենսուրախ, շարունակի իր ժողովրդին
բաշխել՝ գեղեցկութիւնը մեր մայրենի լեզուի և լոյսերը իր ստեղծարար հոգու:

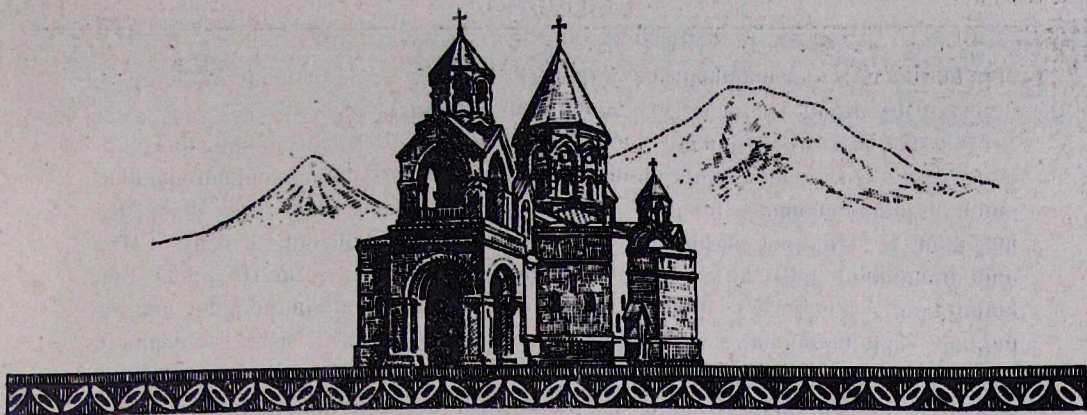
«Այնպէս լուսաւորեսցէ լոյս ձեր մարդկան, որպէսզի տեսցեն զգործս ձեր
բարիս և փառաւորեսցեն զՀայր ձեր որ յերկինս է» (Մատթ. Ե 16). ամէն:

ՎԱՉԳԷՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս ի 17 Մայիսի
1986 Փրկչական ամի,
և ի տումարիս Հայոց ՌՆԼԵ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի:
Հմր. 1422

**ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԿՈՆԴԱԿԸ
Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅՈՑ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՀԱՐՅՈՒՐԱՄՅԱԿԻ ԱՌԹԻՎ**

**ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՄԻ
ԵՒ ՍԱՆՈՒՅ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻՆ
ՀԱՐԱՋԱՏ ՈՐԴԻՈՑ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՑ ՍՐԲՈՑ ԷԶՄԻԱՇՆԻ
ՈՂՋՈՅՆ ՀԱՅՐԱԿԱՆ ԵՒ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ**

Միացեալ Նահանգներ և Գաղատա

Հայ ժողովուրդը մեծ պարծանքով յիշում է որ Կոստանդնուպոլսի հայաշատ քաղաքում ԺԹ դարում ծնունդ առած բազմաթիւ հայկական դպրոցները, նոր սերունդներին ջամբել են գիտութեան լոյսը ազգային գիր-գրականութեամբ ու նաև կերտել նրանց բարոյական և ազգային նկարագիրը, բազմադարեան հայ մշակոթի արժէքների ճառագայթումով նրանց հոգիների մէջ:

Հայ մշակոթի և դպրութեան ազգային վերածննդի այս հորիզոնի վրայ, լուսատու փարոսներից մին հանդիսացաւ Կ. Պոլսի Կենտրոնական վարժարանը, որ ահա ուղիղ մէկ դարից ի վեր անընդմէջ իր դուռը բաց է պահել լոյսի ու ոգու ծարաւի բազում սերունդների առջև:

Կ. Պոլսի երջանկայիշատակ պատրիարք՝ Ներսէս արքեպիսկոպոս Վարժապետեանի անմիջական նախաձեռնութեամբ կեանքի կոչուած այս վարժարանը, անցնող հարիւրամեակում, շնորհիւ իր բազմաշնորհ դասախօսների, Հայ Եկեղեցուն ու ազգին պարկեղ է բազմաթիւ կրթական մշակներ, անուանի գրողներ ու բանաստեղծներ, հայագէտներ, կրթական մշակներ ու հասարակական գործիչներ, որոնք բախտորոշ դեր են կատարել անցնող հարիւր տարիների ընթացքում մեր ժողովրդի հոգևոր-բարոյական և մշակութային վարճացման ճանապարհին:

Այսօր, անհուն է Մեր մխիթարութիւնը, տեսնելով որ նաև մեր օրերին Կենտրոնական վարժարանը շարունակում է իր առաքելությունը պոլսահայ

մեր հաւատաւոր ու բարեպաշտ ժողովրդի ծոցում, նոյն պայծառ հաւատքով, նոյն ոգեշնչանքով, նոյն հոգեշէն իրագործումներով:

Բարձրօրէն գնահատելով դաստիարակչական և մշակութային պատմական իրագործումները՝ հարիւրամեակի սեմին հասած Կենտրոնական վարժարանի և ընդառաջելով Միացեալ Նահանգաց Արևելեան թեմի առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկեանի միջնորդութեան, Մեր սոյն կոնդակով յղում ենք Հայրապետական Մեր օրհնութիւնը Միացեալ Նահանգներում կապմուտ Յոբելիական Յանձնախմբի անդամներին, մաղթելով, որ Տէրը անսասան ու միշտ լուսառատ պահպանի Կ. Պոլսի Կենտրոնական վարժարանը, մշտանորոգ ներշնչանքներով օծուն շարունակելու համար կրթական իր առաքելութիւնը ի մխիթարութիւն համայն հայութեան:

«Հսկեցէք, հաստատուն կացէք ի հաւատս, ժրացարուք, զօրացարուք: Ամենայն ինչ ձեր սիրով լիցի» (Ա Կորնթ. ԺԶ 13): Ամէն:

Կարգիս

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՍԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Տուաւ կոնդակս ի 6 Մայիսի
1986 Փրկչական ամի,
եւ ի տումարիս Հայոց ՌՆԼԵ
ի մայրավանս Սրբոյ Էջմիածնի:
Հմր. 1419

**ԿԱՆԱԴԱՀԱՅ ԹԵՄԻ ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ
ԺՈՂՈՎԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ**

**ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱԶԳԵՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ
ԱՍԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ**

Էջմիածին, Հայաստան

Վեհափառ Տեր, այսօր մայիսի 30 1986 Մոնրեալի Սուրբ Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցվո հյուրընկալությամբ Կանադայի Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցվո թեմի երրորդ պատգամավորական ժողովի հարգարժան երեսփոխանները երկյուղածությամբ և հավատքով ունկնդրեցին Ձերդ Վեհափառության հայրական պատգամը: Անոնք՝ եկեղեցական, աշխարհական, և համայն կանադահայությունը խոնարհաբար կիղեն Ձերդ Սուրբ Օծության իրենց որդիական սերն ու հարգանքը, կվերանորոգեն իրենց անխախտ հավատարմությունը սրբություն սրբոց Սուրբ Էջմիածնին և կխոստանան Ձեր հույսերն ու փափագները իրագործել ի փառս Աստուծո և ի պայծառություն մեր Սուրբ Եկեղեցվո:

Ժողովը անցավ շատ խաղաղ և պիրավիր մթնոլորտի մեջ:

Հանուն պատգամավորական ժողովի,
հավատարմորեն՝

ՎԱԶԳԵՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՔԵՇԻՇՅԱՆ
Առաջնորդ Կանադահայ թեմի

Ս. ԳԵՂԱՐԴԱ ՎԱՆՔՈՒՄ ՏԱՐՈՆԱԿԱՆ ԱՂԲՅՈՒՐ—ՀՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

1985 թ. սեպտեմբեր և հոկտեմբեր ամիսներին հայ ժողովուրդը մեծ ցնծությամբ և ոգևորությամբ տոնեց իր սիրելի Հայրապետի գահակալության բեղուն և արդյունավետ 30-ամյակը, արժանին մատուցելով՝ մեծարեց Մեծ և Շինարար տիտղոսներով: Այդ անցնող երեք տասնամյակների ընթացքում հսկա վերելք ապրեց Հայ Եկեղեցին իր հոգևոր, կազմակերպչական, մշակութային, առավել ևս կառուցողական կյանքով: Եվ ահա շինարարական նոր պտուղը՝ բացման և օրհնության հանդիսություններին պատրաստ է Ս. Գեղարդա վանքում կառուցված աղբյուր-հուշարձանը՝ նվիրված Տարոն աշխարհին և նրա հաղթական ոգուն՝ հրամանավ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի, արդյամբ և ծախյուք տարոնցի, այժմ Փարիզում բնակվող Մարտիկ Տակառյանի, և արդյունքը Հանրապետության նշանավոր ճարտարապետ Բաղդասար Արզումանյանի ստեղծագործ մտքի:

Առաջին անգամ տեսնողը կկարծի, թե այս հուշարձանը մի ամբողջական ժայռաբեկոր է, որը բնական տարերքի հետևանքով պղկվել է վանքը շրջապատող բարձրագագաթ ժայռերից և ընկել այդտեղ ու հայ հանճարի և արարող ձեռքի շնորհիվ մշակվել, դարձել Տարոնի հերոսական ոգու քարեղեն վկան: Իր նմանը չունեցող այս աղբյուր-հուշարձանը հատակագծում քառակուսի է՝ 2մ×2մ: Հյուսիսային և հարավային կողմերից ունի

սեղանաձև և կամարակապ խորշեր, ուր տեղադրված են նրբաձաշակ և քանդակավարող ցայտաղբյուրներ: Հարավային կողմի խորշում քանդակված արև խորհրդանշող վարդակի տակ գետեղված է աղբյուր-հուշարձանի շինարարական արձանագրությունը՝ հետևյալ բովանդակությամբ.

Ի Հայրապետության Տ. Տ. Վազգեն Ա
Կաթողիկոսի կառուցաւ
Աղբիւր-Յուշարձանս,
Ի Յաւերժացումն Տարօնական Ոգոյ,
Արդեամբ փարիզահայ
Մարտիկ Օհան Տակառեանի
Ի Խաագիւղ գեղջէ Տարօնոյ:
:ՌՆԼԴ:

Արևմտյան կողմից հոսող աղբյուրի վերին կամարի տակ տեղադրված է Տարոնը և նրա հաղթական ոգին խորհրդանշող Արծվի բարձրաքանդակը: Բարձրաքանդակ Արծվի և թափվող աղբյուրի միջև գետեղված է «Ուխտ Մամիկոնեից» պատգամը՝ ուղղված գալիք հայ սերունդներին.

Քաջութեամբ մեռցուք
Ի վերայ Աշխարհիս մեր
Եւ ի վերայ Ազգիս մեր,
Եւ մի տեսցեն աչք մեր,
Կոխան ոտից պղծալից
Լեալ զսրբարանս մեր:

Այս հուշադրյունի շինարարությունը տեղեկ և կես տարի և կառուցված է հայկական ավանդ ու ընտիր բազալտե որձաքարից: Աղբյուր-հուշարձանը իր կառուցվածքային ծավալով, տեղի և դիրքի ընտրությամբ ներդաշնակված է վանքի հնագույն պարսպին և Գեղարդի գեղատեսիլ կիրճին: Կառուցողական իր բարձր հորինվածքից բացի, ուշագրավ է և եզակի այս կոթողաղբյուրը այն առումով, որ գտնվում է Մայր Աթոռի և Վաղարշապատի սահմաններից դուրս՝ Գեղարդա վանքում, Հայաստանի հանրահռչակ ուխտավայրերից մեկում, ուր ամեն շաբաթ, կիրակի և տոն օրերին, Մայր հայրենիքի բազմաթիվ ջրջաններից ուխտի են գալիս բազմաթիվ հայ հավատացյալներ:

Հուլիս էր աղբյուրի բացման և օրհնության օրը՝ մայիսի 17-ը, հուլիս ոչ միայն մեկենասի, գծագրող ճարտարապետի, կառուցող վարպետի, մեզ՝ Գեղարդա վանքի քահանաներին, այլև բոլոր ներկա գտնվողների և հյուրերի համար: Կարելի է ասել, որ Գեղարդա վանք ուխտի եկող հավատացյալներն ու այցելուները նույնպես հետևել են այս աղբյուր-հուշարձանի կառուցման ընթացքին և սրտի թռիչքով ու հուզումներով սպասել այս նվիրական օրվան:

Այդ ուրախ առիթով վանք էին ժամանել բարերար պրն. Մարտիկ Տակառյանը, տարբեր երկրներից սփյուռքահայ ուխտավորներ և հայրենի մտավորականներ: Հանդիսավոր այս առիթով Մայր Աթոռից Ս. Գեղարդա վանք էին ժամանել Մայր տաճարի լուսարարապետ Ս. Հուսիկ արքեպ. Սանթրոյանը, Փարիսի հայոց առաջնորդ Ս. Գյուլտ եպս. Նազազյանը, Մայր Աթոռի դիվանապետ Ս. Ներսես եպս. Պոլապալյանը, Ս. Հայկապուն վրդ. Նաջարյանը, մի խումբ սարկավագներ և հոգևոր ճեմարանի ուսանողներ:

Ցերեկվա ժամը 12-ին, նախագահությամբ դիվանապետ սրբապանի, թափորը «Հրաջափառով», վանգերի քաղցրահնչյուն դողանքների ներքո, խուռներամ ուխտավորների ուղեկցությամբ առաջնորդվեց տաճար: Սուրբ խորանի առջև աղոթք-երկրպագությունից հետո, թափորը նույն հանդիսավորությամբ իջավ բակ, ուր և կառուցված է աղբյուր-հուշարձանը:

Նախագահող սրբապանի հանդիսավոր «Հայր մեր»-ից հետո, հոգևոր դասի կողմից երգվեց «Աղբյուր կենաց» շարականը: Եսայի մարգարեի և Ս. Ավետարանի հավուր պատշաճի ընթերցումներից հետո լավեց «Օրհնեսցի և սրբեսցի»-ն: «Ս. Խաչիւս» քարոզչի առաջ նախագահող սրբապան հայրը հրավիրեց Գեղարդա վանքի վանահայր արժ. Ս.

Եղիշե ավագ քին. Սարգսյանին՝ ասելու իր խոսքը այս առիթով:

«Ի Հայրապետության Ս. Ս. Վազգեն Ա Կաթողիկոսի կառուցաւ Աղբյուր-Յուշարձանս ի յաւերժացումն Տարօնական ոգւոյ, արդեամբ փարիզահայ Մարտիկ Օհան Տակառեանի ի Խաւգիւղ գեղջէ Տարօնոյ»:

Գերաշնորհ, հոգեշնորհ և արժանապատիվ հայրեր, մեծահարգ պրն. Տակառյան, հյուրեր և ներկաներ: Այսօր մենք հավաքվել ենք մեր աշխարհի բնության գեղատեսիլ այս անկյունում գտնվող միջնադարյան ուխտավայրերից մեկում՝ Ս. Գեղարդա վանքում, բացումը կատարելու այս գեղեցիկ աղբյուր-հուշարձանի՝ նվիրական Տարոն աշխարհի փառապանծ անցյալի հիշատակին: Հայաշունչ այս աղբյուր-հուշարձանը կերտված հայկական արևավառ բազալտով, կառուցվել է փարիզաբնակ հարգամեծար պրն. Մարտիկ-Օհան Տակառյանի նյութական միջոցներով: Ճարտարապետական փորձածավալ և անթերի այս կառույցի նախագծողն է հայրենական տաղանդաշատ ճարտարապետ պրն. Բաղդասար Արզումանյանը, որին թույլ տվեք շնորհակալություն հայտնել այն ամենի համար, որ նա կատարեց ողջ շինարարության ընթացքում: Մոռանալով իր աշխատանքային ամենօրյա ծանրաբեռնվածությունը, հարգելի ճարտարապետը առանց վանալու ժամանակ էր գտնում ի պահանջել հարկին այցելելու Ս. Գեղարդա վանք, մոտիկից հետևելու շինարարության ընթացքին: Ընտրակալություն նաև Մայր Աթոռի գլխավոր ճարտարապետ պրն. Արծրուն Գալիկյանին, որը բացառիկ ջանասիրությամբ և երիտասարդական եռանդով հոգում էր շինարարական բոլոր կարիքները: Կուլտնայի շնորհակալություն հայտնել նաև կառուցող վարպետ Երվանդին, որը շատ հաճախ գիշերային դրախտային լուծության մեջ, միայնակ կանգնում էր կիսակառույց աղբյուրի առջև, մոլեռանդ հավատացյալի նման բարձրաձայն խոսում իր մուրճի հարվածներով շունչ ու կենդանություն առնող գեղեցիկ այս կառույցի հետ:

Աղբյուր-հուշարձանների կառուցումը Հայաստանում նոր երևույթ չէ: Ամենահին ժամանակներից մեր ժողովուրդը պաշտամունք է ունեցել ջրի նկատմամբ: Դրա պոքեղ ապացույցներից մեկն էլ Ս. Գեղարդա ժայռափոր տաճարներից մեկում առաջօր պահվող ջրի պաշտամունքի աղբյուրն է: Մեր ժողովուրդը անցյալում, ինչու չէ, նաև այսօր, պատմական հիշատակության արժանի դեպքի, կամ Հայրենիքի և մեր Ս. Եկեղեցու անկախության համար պոխվածների հիշատակի հավերժացման համար կանգնեցրել է

աղբյուր-հուշարձաններ: Հայաստանում այսօր կան 500 աղբյուր-հուշարձաններ, ամեն մեկը ուրույն ճարտարապետական հորինվածքով ու բովանդակությամբ:

Հարգելի պրն. Տակառյան, Ձեր գիտակցական նյութական գոհողությամբ կառուցված հուշաղբյուրը, հավերժական այս սրբավայրի կողքին, Ձեր ամբողջ կյանքում անհուն մխիթարության աղբյուր պիտի հանդիսանա Ձեզ համար, միշտ հիշեցնելով, որ հայրենի հողի վրա կառուցելով քարակերտ հուշարձան, նվիրված տարոնական անցյալի հերոսներին, կորցրած հայրենի օջախին և նահատակված հայրենակիցների հիշատակին, դրանով ոչ միայն շահել եք տարոնցիների և մեր ժողովրդի համակրանքը, այլև առատապես արժանացել Տիրոջ գթառատ օրհնությանը:

Նորին Սրբություն Վեհափառ Հայրապետը, 25 տարի առաջ Հայրենակցական միություններից մեկին հղած Հայրապետական Իր պատգամում, խոսելով բարեգործության և մեր ժողովրդի անցյալի հերոսների ու պոետների հիշատակը ոգեկոչող կոթողի կառուցման մասին, շատ պատկերավոր ու գեղեցիկ բնորոշել է այն, սփյուռքահայ գրող Ջավեն Սուրմելյանի մեկ արտահայտությամբ՝ «Մենք չենք ուրախ լինում որպես խաչ ես այս ծառը տնկեցի»: Այդ հարգելի պրն. Տակառյան, Ձեզ համար այսօր մեծ ուրախություն և մխիթարություն է: Տարիների Ձեր երազը, տնկելիք Ձեր ծառը, դարձավ հուշաղբյուր Հայրենիքում, վապուրականցիների, Մուսա լեռան, սասունցիների և այլ հուշակոթողների կողքին: Թույլ տվեք հանդիսավորապես շնորհակալություն հայտնել Ձեզ Գեղարդա վանք ուխտի եկող բազմահազար՝ հավատացյալների, այցելուների, մեր և աշխատակիցների անունից, որ նախաձեռնողը եղաք հայրենասիրական այսպիսի մի կոթողի կառուցման: Թո՛ղ հավիտյան հոսի սառնորակ այն աղբյուրը, հիշեցնելու բոլորին Տարոն աշխարհըն ու նրա սքանչելի մարդկանց: Երանի նրանց, ովքեր իրենց լուծաբով հիշատակ են թողնում սրբություն դարձած մեր այս հողակտորի վրա՝ նպաստելով անցյալի, երազ դարձած հայրենական հիշատակների մարմնավորման, որոնք հայրենասիրական դաս պիտի հանդիսանան նոր սերունդների՝ մըշտապես նրանց հոգում ու գիտակցության մեջ արթուն պահելով երախտագիտության ու սիրո պգացումը մեր անցյալի, մեր սրբությունների և նվիրական անունների նկատմամբ: Բոլոր նրանք, ովքեր պատկերացնում են Մեծ Հայքի Տուրուբերան նահանգը, պիտի հաստատեն, որ գեղեցիկ այս լեռները ինչ-որ չափով հիշեցնում են Տարոն աշխար-

հը շրջապատող՝ Սասունի, Մանավերտի, Խնուսի և Գրգուռ լեռները, որոնք այսօր, ավա՛ղ, ոտքի կոխան են օտարին: Սուրբ Մեսրոպից մինչև Ավարայր ու մինչև մեր դարի սկիզբը՝ Մեծ եղեռն, հայ ժողովրդի բոլոր պավակների հետ միասին տարոնցիները նույնպես գրչով ու զենքով, հանուն հայրենյայց և հավատքի կռվել ու պայքարել են բոլոր տեսակի թշնամիների, բիրտ ու դաժան ուժերի դեմ: 387 թ. Հայաստանի անարդար բաժանումից հետո, Մամիկոնյաններն էին, որ Հայոց քաղաքական ու կրոնական իշխանությանը հավատարիմ մնացին՝ Հայոց Արշակունի թագավորների թուլացած և կործանման եպին գտնվող գահը պահպանելու: Տարոնի Մամիկոնյաններն էին, որոնց շուրջ համախմբվեցին հայրենասեր բոլոր ուժերը, 451 թ. Ավարայր իջնելու, մեր սրբական Հայրենին ու Եկեղեցին պաշտպանելու համար: Միայն անունների թվարկումը բավական է գլուխ խոնարհելու Տարոնի և տարոնցիների հիշատակի առջև. Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց, որի հանձարի շնորհիվ ազգայնացավ մեր Սուրբ Եկեղեցին ու մշակույթը, վերջնականապես ապահովվեց մեր ազգային գոյությունը այս արևի տակ, Տարոնի Մամիկոնյան պորավարները՝ Վասակ, Սամվել, Մուշեղ, Մանվել (Դ դար), Վարդան, Վահան, Կարմիր Վարդան (Ե դար), Դավիթ, Գրիգոր, Մուշեղ (Է—Ը դար):

Այս հուշարձան-աղբյուրի հիմքը դրվեց մեր ժողովրդի պանգլածային նահապետության 70-ամյա տարեկիցին՝ 1985 թվականին, որպես «Յաննուաց Յիշատակ Հայոց Տարոն աշխարհի փառապանծ անցելուն»: Այսօր գալիքին ենք հանձնում այս հուշակոթողը ի հիշատակ նաև բոլոր նրանց, ովքեր ազատաբաղձ ոգով անհավասար մարտերում ընկան թրջական յաթաղանից 1890—1915 թվականներին: Խունկ ու աղոթք նրանց արդար ու անմահ հիշատակին: Հպարտորեն կարող ենք ասել, որ Տարոնը պարտք չէ հայ ժողովրդին: Այդ չքնաղ աշխարհը մեր Սուրբ Եկեղեցուն, մշակույթին ու ազատագրական պայքարին տվեց շատ դեմքեր, որոնցով հպարտանում է մեր ժողովուրդը:

Մեր փոքրիկ Ածուն պատմական Եկեղեցիների, խաչքարերի և աղբյուր-հուշարձանների մի սուրբ աշխարհ է, որտեղ յուրաքանչյուր քարի վրա դրոշմվել են մեր ժողովրդի հոգու անկրկնելի գեղեցկությունները:

Այսօրվանից գալիքին ենք հանձնում գեղեցիկ այս հուշարձանը ևս, ի հավերժացումն տարոնական ոգու և ի վայելումն մեր ազգի և բոլոր այցելուների: Տասնյակ հա-

ԲԱՐԵՐԱՐ ՄԱՐՏԻԿ ՏԱԿԱՌՅԱՆԸ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒՄ Է ԻՐ ՄՐՏԻ ԽՈՍՔԸ

վարավոր այն ուխտավորներն ու այցելուները, որոնք պիտի գան Ս. Գեղարդա վանք աղոթքի, պիտի խոնարհվեն սառնորակ աղբուրից ջուր խմելու և երախտապարտ սըրտով հիշելու Ձեզ, պրն. Տակառյան: Հիշելու նաև Տարոն աշխարհը իր Մշո գեղեցիկ ու բերքառատ դաշտով, հռչակավոր Ս. Կարապետի, Ս. Հովհաննեսի, Առաքելոց, Ս. Աղբերկա պատմական շքեղ վանքերով:

Ուխտավոր և ճամփորդ, մշտապես խոնարհվի՛ր, խմի՛ր և զովացրու պապակ հոգիդ, պահելու համար ազգային ոգու կենսունակությունդ և ստեղծագործ պորտությունը:

Թույլ տվեք, հանդիսավոր այս առիթով որդիական իմ շնորհակալությունս հայտնել Ազգիս Սրբապնագույն Հայրապետին՝ Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Վազգեն Ա Վեհափառին, որի մտահղացման, հայրական օրհնության, նյութական և բարոյական օգնության շնորհիվ հնարավոր եղավ տեսնել այս գեղեցիկ աղբյուրը: Աղոթենք, որ տիեզերքի Արարիչը մեր Ազգի և մեր Ս. Եկեղեցու համար երկար և առողջ կյանք պարգևի ծերունավարդ, իմաստուն և ջինարար մեր Հայրապետին, որի կյանքի գերագույն նպատակն է մեր Ս. Եկեղեցու, ազգի ու Հայրենիքի բարգավաճումը»:

Ապա մեծ հուզումով իր սրտի խոսքն ասաց հարգելի բարերարը՝ պարոն Մարտիկ-Օհան Տակառյանը:

«Գերաշնորհ սրբապան հայրեր,

Այնիվ հայրենակիցներ և սիրելի Տարոնցիներ,

Հավաքված ենք այսօր Գեղարդա հնամիա վանքի հովանիին տակ, մեր ամենեն ոգեշնչող վայրերեն մեկուն մեջ, ուր հայուն կենդանի, հրաջածին հավատքը հաջողորն է ժայռերը փորել՝ անոնց ամրափակ, անխորտակ գոյությունը հանձնելու համար իր սըրբությունները:

Մենք ալ այսօր կուզենք պանծացնել հիշատակը Տարոնի Աշխարհին՝ մեր նախահայրերու նվիրական գավառին, որ դարերով պաշտեր էր Անահիտը, Վահագնը և Աստղիկը, հայ ազգին ամենեն թանկագին առաքինություններուն՝ զգաստության, քաջության և մաքուր սիրտ խորհրդանշանները: Բայց երբ Աստվածորդվույն իմանալի լույսը ջրղաց հայոց աշխարհի վրայ, Տարոն հաղորդվեցավ, պայծառացավ այդ լույսով և իր սըրտին վրա սեղմեց մասունքը Հովհաննու Կարապետին և անոր ի պատիվ կառուցեց Հայաստանի ամենեն փառավոր տաճարներն մին՝ Ս. Կարապետի վանքը, որ եղավ ուխտատեղի, դպրեվանք և պարմակեց բազմա-

թիվ վեհոգի Մամիկոնյաներու դամբարանները:

Անոր դեմ կանգնած է Առաքել-ց վանքը, ուր կհանգչին Մովսես Խորենացի, Ղազար Փարպեցի, Դավիթ Անհաղթ, թարգմանիչներ և մատենագիրներ, նաև Աշտիշատը, ուր ամփոփված են Սուրբ Սահակ Պարթևի և քաջն Վարդանի դատեր՝ Շուշանիկի աճյունները:

Հայ դպրությունը Տարոնի կպարտի իր ամենամեծ դեմքերեն, Մեսրոպ Մաշտոց, Սահակ Պարթև, Խորենացի, Եղիշե, Փարպեցի, Չենոբ Գլակ, Հովհան Մամիկոնյան և բազմաթիվ մատենագիրներ, գրիչներ, ծաղկողներ: Տարոնն է նաև, որ իր ազգին նվիրած է շքեղ հույլը հերոս Մամիկոնյաններու:

Տարոնցին միշտ եղած է անխարդախ հայ, ջերմ հայրենասեր, միշտ պատրաստ զոհելու ինքսինքն իր հայրենիքին, իր ազգին համար նկատված է, որ Հայաստանի մեծ գավառներեն միայն Տարոնն է, որ թագավորություն չէ դարձած, հակառակ որ ամենեն ավելի ուժն ուներ, և ինք տված էր հայոց ամենեն մեծ սպարապետը, որովհետև Տարոն տեղական փառքի հետամուտ չէր երբեք, այլ միշտ ուզած է միացնել ու զորացնել իր տառապած և բաժանյալ ազգը:

Հայոց գողգոթայի տարիներուն՝ 19-րդ դարու վերջավորությունն մինչև 1915-ի Եղեռնի թվականը, Տարոնը իր ծոցեն հանեց մեծ թիվով հերոս մարտիկներ, իրենց կյանքը հայրենիքին նվիրած կտրիճներ, ֆիդայիներ, որ կռվեցան արդիաբար, միշտ բարձր պահելու հայուն անունը և պատիվը: Միայն Սասունի լեռներուն մեջ յոթ ամիս դիմադրեցին՝ գրեթե առանց պաշարի և միայն թշնամիեն գրավված վեճերով: Եվ Տարոնի մարտիրոսությունը իր հերոսության չափ մեծ եղավ և միայն 60.000 հոգի կրցան փրկվի, որոնց մեծ մասը ապաստան գտավ Մայր Հայրենիք և իրենց բազուկը տրամադրեցին ներկա Հայաստանի հառաջդիմության, իսկ մնացյալները ցրվեցան ի սփյուռս աշխարհի և ապրեցան ու կապրին տակավին իրենց չքնաղ ծննդավայրին կարոտով և վշտով:

Եվ այսօր ի՞նչ մնաց Տարոն Տուրուբերանի հին փառքեն, ջեն քաղաքներեն և գյուղերեն, թերևս միայն իր լուսաղբյուրներեն մեկ քանին, մանավանդ այն, որ կշրվեժեր Ս. Կարապետի վանքին այնքան մոտ:

Այդ վերիուշն է, որ մեզ մոեց Մայր Հայրենիքի հողին վրա աղբյուր-հուշարձանով մը հավերժացնելու ոգեղեն հիշատակը լուսագեղ և ջրառատ հայադրոջմ Տարոնին:

Եվ ահա այսօր, այս աղբյուր-հուշարձանի

կառուցումով տարոնցիներս շատ ուրախ եղանք և ուրախ պիտի ըլլա նաև ամբողջ հայ ժողովուրդը, քանզի Տարոն Աշխարհը միայն մշեցիի, տարոնցիի աշխարհը չէ, քանի որ անոր պատմությունը միաձուլված է հայոց ամբողջ պատմության հետ, այս հուշարձանը ամբողջ հայությանը պիտի պատկանի և ըստ այնմ դարե դար պիտի հիշվի:

Այս առթիվ որդիական ակնածանքով և երախտագիտությամբ մեր ջերմ շնորհակալությունը կհայտնենք Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին՝ Վազգեն Ա ՇԻՆԱՐԱՐ կաթողիկոսին, իր ընծայած բարոյական բարձր աջակցության համար, նաև շնորհակալություն ու գնահատանք բոլոր անոնց, որոնք կերտեցին այս տարոնաշունչ հիշատակարանը:

Այս խոսք առավ Մայր Աթոռի դիվանապետ գերշ. Տ. Ներսես եպս. Պոպապայանը.

«Ինձ համար հոգեկան ուրախության գեղեցիկ մի առիթ է այսօր, սիրելի տարոնցիներ, բերելու ձեզ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին՝ Տ. Տ. Վազգեն Ա կաթողիկոսի օրհնությունը այս պահին: Դժբախտաբար Վեհափառ Հայրապետը չկարողացավ անձամբ ներկա լինել և օրհնել Տարոնի այս փառավոր աղբյուր-հուշարձանը: Բայց վրստահ եղեք, հոգով, սրտով, թե մտածումով, Հայոց Հայրապետը այս պահին մեզ հետ է, հոգեկան հրձվում և փառք է տալիս Աստծուն, որ երբեմնի հայաիծ ու փառավոր պատմություն ունեցող Տարոնը մոռացության չի տրվել, այլ թևատարած արծվի խորհրդավոր կերպարանքով եկել է բազմելու այստեղ՝ դարավոր Գեղարդա վանքի կողքին կառուցված հուշարձանի վրա: Այդ արծիվը 1915 թվականի մեծ Եղեռնի օրերին, իր վաժակների հետ աքսորվեց, բարձրացավ երկինք, չվեց դեպի հայրենի այս եզերքը պատ ճախրելու համար եթերի մեջ: Նրա վաժակների ճակատագիրը եղավ իր ճակատագիրը: Եվ այսօր այդ արծիվը թևածում է Հայաստանի լեռների և հատկապես արծվաբներով հարուստ այս լեռների վրա, իբրև խորհրդանիշ Տարոնի Արծվին, որ նրա եղբայրն էր ու նրա հարազատը: Եվ այդ արծիվը կենդանի պիտի մնա այս հուշաղբյուրից հոսող գուլալ ջրի նման:

Ահա այսպիսի պատգամով ամեն մեկ հայ պիտի գա խմելու այս աղբյուր-հուշարձանի ջրից՝ Աստուծո օրհնությունը ստանալու և

հայրենասիրությամբ լցվելու համար: Հայը աշխարհի որ մասում էլ ապրելիս լինի, նույն արմատից է, նույն ժողովրդի, նույն պատմության, նույն ավանդության և նույն մշակութի ժառանգորդն է: Եվ նա կաթող է ապրել ու գոյատևել՝ հավատարիմ և կապված մնալով միայն իր հայրենիքին, իր անցյալին, իր մշակութին և պայծառ պահելով իր նահատակների հիշատակը:

Կեցցեն տարոնցիք: Եվ թող Աստված օրհնի ձեզ, որ չեք մոռացել ձեր անցյալը և Տարոնի արծիվը: Այդ պատգամը թող տակավին երկար հոսի ձեր երակների մեջ որպես կենսահորդ ավիշ, նույն պատգամով և նույն ոգով սնելու, մեծացնելու ու դաստիարակելու համար ձեր վաժակներին, որպեսզի նրանք ևս, իրենց հայրերի օրինակով, գան խմելու այս կենարար ջրից, հոգեպես վերանորոգվելու և փորանալու:

Թող Աստուծո օրհնությունը լինի ձեր, մեր և բոլորիս վրա այժմ և միշտ և հավիտյան հավիտենից, ամեն»:

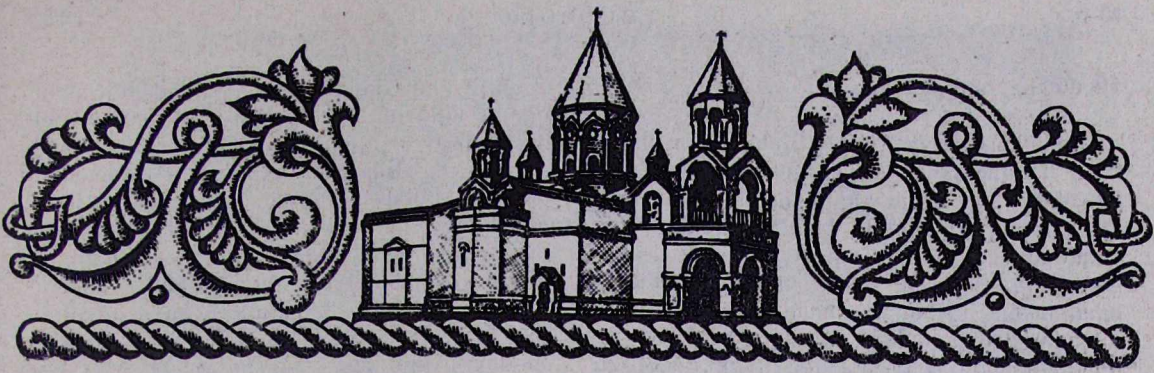
Ներկաները մեծ ուշադրությամբ և սրտի հուլանով հետևում էին հանդիսավոր արարողությանը: Աղբյուր-հուշարձանի բացման հանդիսությունը իր լուսմին հասցրեց հոգևոր ձեռնարանի սաների երգած «Զարթիր, լսո» հայրենասիրական երգը, որը ծնունդ է առել դեռ անցյալ դարի վերջերին, հայ ժողովրդի ազատագրական պայքարի օրերին՝ ընդդեմ սուլթանական բռնությունների: Հերոսական երգը դարձավ հուլական գերագույն պահ:

Արարողությունն ավարտվեց: Խնկի բուլբուլ ու եկեղեցական երգեցողությունը տիրապես ծավալվել էին պաղ օդի մեջ: Մարդիկ մոտեցան, խոնարհվեցին և շրթունքները հպեցին աղբյուրին: Օրվա խորհուրդը եպրափակվեց Ս. Գեղարդա վանքի միաբանական սեղանատանը՝ վանահոր տված պաշտոնական ճաշով, որի ընթացքում առաջարկվեցին Ամենայն Հայոց Հայրապետի, Հայ Ազգի, վերածնված Մայր Հայրենիքի կենացները:

Նորին Սուրբ Օծությունը բարձր գնահատելով պարոն Տակառյանի պոետությունը, ընդունեց առատաձեռն բարերարին, տվեց իր օրհնությունը և հանդիսավոր պայմաններում վարդաբեց նրա կուրծքը Ս. Գրիգոր Լուսավորչի ջրանշատով:

ՊԵՏՐՈՍ ԲՀՆ. ՄԱԼՅԱՆ

Ս. Գեղարդա վանք

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒԻ ԴԻՎԱՆԱՊԵՏ ԳԵՐԱԾՆՈՐՀ Տ. ՆԵՐՍԵՍ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊՈԶԱՊԱԼՅԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԱՎԱՏՐԱԼԻԱ

1986 թ. մարտի 18—ապրիլի 6 օրերին, Մայր Աթոռի դիվանապետ գերշ. Տ. Ներսես եպս. Պոպապայանը Նորին Սրբության բարեհաճ կարգադրությամբ այցելեց Ավստրալիայի և Նոր Զելանդիայի թեմը:

Սրբազան հայրը իր 20-օրյա այցի օրերին գտնվեց Սիդնեյ, Մելբուռն և Կանբերա քաղաքներում:

Ըստ նորագույն տվյալների, ներկայիս Ավստրալիայում բնակվում են շուրջ 30 հազար հայեր, քսան հազարը՝ Սիդնեյում, յոթ հազարը՝ Մելբուռնում և մնացյալները տարածված են Կանբերա, Պորթ, Դարվին և այլ մեծ ու փոքր քաղաքներում: Դեռևս շարունակվում է հայության հոսքը դեպի Օվկիանա՝ Մերձավոր Արևելքից, Լիբանանից, Թուրքիայից և Իրանից: Թեև ներկայումս երկրում անգործների թիվը մեծ է, բայց, հակառակ դրան, հայերի վիճակը լավ է. նրանք գործունյա և աշխատասեր մարդիկ են՝ մեծ մասամբ առևտրականներ և արհեստավորներ:

Ավստրալահայ գաղութը հիմնականում կազմվել է վերջին երեսուն տարիների ընթացքում Լիբանանից, Եգիպտոսից, Թուրքիայից, Երուսաղեմից, Իրանից և Մերձավոր Արևելյան այլ երկրներից գաղթած հայերից: Ավստրալիա գաղթող հայերը ընդհանրապես բարձր կրթության տեր մարդիկ չեն եղել: Այս իսկ պատճառով քիչ են մասնագետները՝ բժիշկ, ինժեներ, փաստաբան, ճարտարապետ, դեղագործ և այլն: Բայց գաղութի

նոր սերունդը վստահաբար մինչև տասը տարի այդ բացը պիտի ծածկի, արդեն նախանշանները երևում են: Սկսբնապես ավստրալահայ գաղութը կազմվել է մինչև 1960-ական թվականները Հնդկաստանից, Բիրմայից, Ինդոնեզիայից և Սինգապուրից գաղթած հայերից: Վերջիններիս թիվը ըստ վար չէ, և սրանք ընդհանրապես անգլիախոս են: Հայկական դպրոցները սակավ են. այժմ աշխատանք է տարվում բացելու ամենօրյա դպրոցներ, որոնք ավելի լավ հիմքեր կստեղծեն հայապաշտպանության համար:

18 մարտ, երեքշաբթի.

Տ. Ներսես եպիսկոպոսը ժամանեց Սիդնեյ և դիմավորվեց Ավստրալիայի և Նոր Զելանդիայի թեմի բարեջան առաջնորդ գերաշնորհ Տ. Աղան եպս. Պալիոպանի, արժանապատիվ Տ. Արամայիս և Տ. Նորայր քահանա հայրերի ու եկեղեցական խորհրդի անդամների կողմից: Այնուհետև, սրբազան հայրը «Հրաշափառ»-ով առաջնորդվեց տեղի հայոց Ս. Հարություն եկեղեցին, որտեղ բարիգալստյան և ողջույնի խոսքեր փոխանակեցին Տ. Աղան և Տ. Ներսես սրբազանները: Կեսօրից հետո հայրապետական միության Տ. Ներսես եպիսկոպոսի և տեղական «Դեյլի Թեյեգրաֆ» թերթի թղթակցի միջև տեղի ունեցավ հարցազրույց:

Նույն օրը, երեկոյան, Սիդնեյի հայկական ռադիոժամից ձայնասփռվեց Տ. Ներսես սրբազանի ողջույնի խոսքը:

19 մարտ, չորեքշաբթի.

Երեկոյան ժամը 20.00-ին, եկեղեցու սրահում կազմակերպվեց հյուրասիրություն ի պատիվ Մայր Աթոռի դիվանապետի: Ողջույնի խոսքով հանդես եկան եկեղեցական խորհրդի նախագահ տիար Ուլիի Է. Վարդանյանը, թեմակալ առաջնորդ Ս. Աղան եպիսկոպոսը և հայրապետական նվիրակ Ս. Ներսես եպիսկոպոսը, որն իր խոսքում անդրադառնալով Ս. Էջմիածնի դերին ու նշանակությանը՝ ներկաներին տվեց Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի օրհնությունները:

20 մարտ, հինգշաբթի.

Երեկոյան ժամը 19.00-ին, հայրապետական նվիրակ գերաջնորդ Ս. Ներսես եպս. Պոպապայանին Սիդնեյի առաջնորդարանում բարիգալստյան այցելություն տվեց Անտիոքի ուղղափառ եկեղեցու Ավստրալիայի առաջնորդ գերբ. Ս. Ժպրան եպիսկոպոսը:

Հյուր եպիսկոպոսի և Ս. Ներսես, Ս. Աղան եպիսկոպոսների միջև տեղի ունեցավ սիրալիր պրուպ եղբայրական ջերմ մթնոլորտում:

21 մարտ, ուրբաթ.

Սիդնեյի հայկական ռադիոժամի խոսնակ Մատյանա Իվանյանը հարցապրուպ ունեցավ Ս. Ներսես եպիսկոպոսի հետ: Այս առթիվ ձայնագրվեց նաև Ն. Ս. Օ. Ս. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սրբատառ կոնդակը ռադիոհաղորդման համար:

Երեկոյան ժամը 19.30-ին, Ս. Հարություն եկեղեցում կատարվեց Հնկումի արարողություն: Արարողության ավարտին քարոզ խոսեց Ս. Ներսես սրբապանը «Եւ հերկեա պաւնական անդաստան մարմնեղէն կարծրացեալ սրտիս» (Գ. Նարեկացի) բնաբանով:

22 մարտ, շաբաթ.

Կեսօրից հետո ժամը 16.00-ին, ընդառաջելով Հ. Բ. Ը. Միության շաբաթօրյա վարժարանի տնօրենության հրավերին՝ Ս. Ներսես եպիսկոպոսը այցելեց Ալեք Մանուկյան միօրյա վարժարան: Մանկապարտեպի և նախակրթարանի բաժիններում գեղարվեստական ամփոփ ծրագրով հանդես եկան վարժարանի սաները: Այնուհետև Ս. Ներսես սրբապանը սաներին մատչելի լեզվով խոսեց Հ. Բ. Ը. Միության, Վեհափառ Հայրապետի, Հայաստանի մասին՝ միաժամանակ քաջալերելով նրանց, որ մայրենի լեզուն լավ սովորեն և դառնան հավատարիմ պավակները հայ ժողովրդի:

Նույն օրը, երեկոյան, եկեղեցական խորհրդի անդամների կողմից բարիգալստյան ճաշկերույթ տրվեց Վեհափառ Հայրապետի նվիրակ Ս. Ներսես եպիսկոպոս Պոպապայանին Սիդնեյի «Յոթ ակունք» սրահում: Այստեղ տեղապետ տիար Ուլիի Է. Վարդանյանի բարիգալստյան խոսքին ի պատասխան Ս. Ներսես սրբապանը հանդես եկավ ջնորհակալական խոսքով, ընդ որում իր ջերմ գնահատանքը հայտնեց խորհրդի անդամներին նրանց մատուցած ծառայությունների համար ավստրալահայ համայնքին և փոխանցեց Նորին Սրբության օրհնությունները: Վերջում Ս. Ներսես սրբապանը ներկաներին բաժանեց «Էջմիածին» ոսկեգոծ կրծքանշաններ և խաչեր:

23 մարտ, կիրակի.

Ծաղկապարո: Օրվա մեծ տոնի առթիվ սուրբ պատարագ մատուցեց և հոգեշունչ քարոզ խոսեց Ս. Ներսես եպիսկոպոս Պոպապայանը:

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ». ամեն:

«Ծերք ոստովք ձիթենեօք և տղայք ոստովք արմաւենեօք. եւ երամ երամ դասուք աղաղակէին. Ովաննա օրհնեալ եկեալ յանունն Տեառն» (Շարակարն):

Ծերերը ձիթենու և ջահելները արմավենու ոստեր բռնած, խումբ-խումբ կանգնած աղաղակում էին.

— Օվաննա, օրհնյալ է նա, որ Տիրոջ անունով է գալիս:

Այսօր, սիրելի հավատացյալներ, Ծաղկապարո է, Հայաստանյայց եկեղեցու ամենապայծառ և գեղեցիկ տոներից մեկը, որ նըշվում է Քրիստոսի հրաշափառ Հարությունից մեկ շաբաթ առաջ՝ վերհիշեցնելու համար մեր Տիրոջ Հիսուս Քրիստոսի վերջին այցելությունը Երուսաղեմ:

Մեր Տերը Չատիկը տոնելու համար իր աշակերտներով Գալիլիայից ճանապարհ ելավ և կամաց-կամաց շրջելով, քարոզելով, բժշկելով և աստվածային լույսն ու ջնորհքը տարածելով իր ճանապարհին՝ մոտենում էր Երուսաղեմին: Եվ երբ Բեթանիա հասավ, այնտեղ նրան էին սպասում իրեն ծանոթ Ղազարոսի երկու քույրերը՝ Մարիամը և Մարթան, շատ տխուր և արցունքով լի աչքերով, որովհետև նրանք մի քանի օր առաջ կորցրել էին իրենց եղբորը՝ Ղազարոսին, որը հիվանդության պատճառով մահացել էր:

Հիսուս ականատես լինելով նրանց ցավին և թախանձանքին, լսելով նրանց լացն ու

ՆԵՐՍԵՍ ԵՎ ԱՂԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆՆԵՐԸ ՎԻՆՈՒԹԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ ՊՐՆ. ՆՈՆԼ ՌԻԻԴԻ ՀԵՏ

ՆԵՐՍԵՍ ԵՎ ԱՂԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆՆԵՐԸ ՍԻԴՆԵՅԻ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ՀԵՏ

կոծը, ինքը ևս հուզվեց ու լաց եղավ: Ապա դառնալով նրանց՝ հարցրեց. «Որտե՞ղ է թաղված»: Մարիամը, հուսահատ ասաց նրան, թե արդեն ավելի քան երեք օր է, որ իր եղբոր դիակը գերեզման է դրված:

Հիսուս նրանց հետ գնաց գերեզման: Գերեզմանի դուռը փակող մեծ քարը մեկ կողմ հրել տվեց, որովհետև այն ժամանակ, համաձայն սովորության, մեռելներին թաղում էին քարայրների մեջ: Հիսուս ներս մտավ և աստվածային իր ամբողջ զորությամբ հրամայեց ու ասաց. «Ղապարոս, դուրս եկ»:

Մեռած Ղապարոսը իր պատանքները պատռեց և մահվանից կյանքի կոչվեց:

Այս ուրախությունից մի քանի օր հետո Հիսուս իր աշակերտների հետ մոտենում էր Երուսաղեմ տանող ճանապարհի վրա գտնվող Բեթփազե անունով փոքրիկ գյուղին: Բեթփազեն մոտավորապես 5 կմ. հեռու էր Երուսաղեմից: Նա իր մոտ կանչեց աշակերտներից երկուսին և ասաց նրանց. «Գնացե՛ք գյուղ և այնտեղ կգտնե՛ք կապված մի էջ և մի ավանակ. կապերը արձակեցե՛ք և բերե՛ք ինձ, և եթե որևէ մեկը հարցնի ձեզ, թե ո՞ւր եք տանում, ասացե՛ք, որ Տիրոջը պետք են»:

Եվ ադպես էլ պատահեց: Աշակերտները գնացին և բերեցին էջը, իրենց հագուստները զցցեցին նրա վրա, որպեսզի Հիսուս նստի և երթա դեպի Երուսաղեմ: Բայց Հիսուս միայն իր աշակերտներով չէր շրջապատված, հրաշք էր պատահել, Երուսաղեմի և շրջակայքի մարդիկ լսել էին նրա փառքի, նրա հրաշալի աստվածային զորության մասին, նրա Աստվածորդի լինելու մասին և Երուսաղեմի ճանապարհի վրա խումբ-խումբ կանգնած ձեռքներին ձիթենու և արմավենու ձյուղեր՝ մեծերը և փոքրերը, ծերերն ու կանայք աղաղակում էին ու ասում. «Օվսաննա, փառք և զորություն նրան, որ գալիս է Տիրոջ անունով»:

Այսօր մենք այս սուրբ տաճարում հավաքվել ենք՝ մեր Տիրոջ Հիսուսի Երուսաղեմ մուտքի հիշատակը տոնելու: Բնականաբար մենք մեր ձեռքին չունենք ձիթենու կամ արմավենու ձյուղեր: Եվ վստահաբար մեզանից չի սպասվում այդ անել, որովհետև հնարավոր չէ: Բայց մեզանից սպասվում է, որ ամբողջ տարվա ընթացքում մենք մեկ առաքինություններով. վարդարենք, գեղեցկացնենք բանիվ և գործով ու մեր առաքինությանց պսակը խորհրդապես մեր ձեռքերում բռնենք իբրև ձիթենու և արմավենու ձյուղեր: Մեր կյանքում, ինչպես ծանոթ է ձեզ, ձիթենին և արմավենին ու բոլոր ծաղիկները իրենց բարոյական իմաստ ունեն: Ամեն մեկը մի առաքինություն է խորհրդանշում:

Մանուշակի համար խոնարհ ենք ասում, Նոյան աղավնու կտուցին դրված ձիթենու ձյուղը խորհրդանշում է խաղաղությունը և կամ արմավենին ընդունվում է իբրև խորհրդանիշ երկարակեցության:

Մենք, որ այսօր հավաքվել ենք այս եկեղեցում, ակնկառույց սպասում ենք, որ, խորհրդապես, մեր Տերը ներս մտնի մեր տաճարից և այցելություն տա ամեն մեկիս:

Սիրելի հավատացյալներ, ես գալիս եմ Մայր Հայրենիքից՝ Սուրբ Էջմիածնից իբրև Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգեն Ա կաթողիկոսի նվիրակը: Կյանքումս առաջին անգամ է, որ այցելում եմ Սիդնի: Ինձ համար հոգեկան մեծ հրճվանք և մխիթարություն է լինել ձեզ հետ և այս Ծաղկապարդի կիրակին անցկացնել միասին և ձեզ հետ պղծել այս գեղեցիկ եկեղեցում:

Եկեղեցի նշանակում է ժողովրդի ամբողջությունը և հավատացյալների միությունը: Սիրելի հավատացյալներ, դուք եք իսկական եկեղեցին և ոչ թե շենքը: Ենթադրե՛ք մի կերտվածք է: Ենթադրե՛ք առանց ժողովրդի, առանց հավատացյալի իր իմաստից կպարպվի: Այն կմնա լույս քարեղեն, փայտեղեն կամ որևէ նյութեղեն շինվածք: Բայց այդ շինվածքին իմաստ, հոգի և նպատակ տվողը հավատացյալն է, այսինքն՝ դուք եք: Դուք այս եկեղեցու լույսն եք, նրա հավատքի առկայծ կանթեղը և հանապազօրյա կյանքը: Ես ձեզ բոլորիդ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետից բերում եմ հայրական սիրտ և հայրապետական օրհնության շնորհը: Հայոց Հայրապետը անձամբ չկարողացավ այցելել ձեզ, և ինձ վիճակվեց առիթը գալու և ձեզ տեսնելու, ձեզ հետ պղծելու, ձեր մտահոգությունները կիսելու, ձեզ հետ միասին հայկական հոգու թրթռոցը զգալու, ձեզ բերելու Մայր Հայաստանի և մեր հայրենի ժողովրդի ողջույնը և մեր ծաղկող մատաղ սերունդի ջերմ զգացմունքները:

Սիրելի հավատացյալներ, ինչպես Ավետարանն է ասում, միայն հանապազօրյա հացը չէ ձեր սնունդը, այլև Աստուծո խոսքը և հավատը նրա հանդեպ, հավատ իրար հանդեպ, մարդը մարդու հանդեպ, ժողովուրդը ժողովրդի հանդեպ, և հատկապես նույն հայրենիքին պատկանող ժողովրդի զավակների միջև: Ձեր հավատի միությունը պետք է ամուր լինի և անխախտ, որպեսզի ունենաք նպատակի միություն և ապագայի հանդեպ ձեր տածած բոլոր պայծառ հույսերը և փայփայած իդեալները մի օր Աստուծո օգնությամբ իրականանան:

Թող այս Ծաղկապարդ ու պայծառ կիրակին լինի Երուսաղեմ այցելող Փրկչի համար առիթ՝ այցելելու նաև մեր համեստ հարկերը,

թակելու մեր սրտերի դռները, ասելու մեզ, որ կյանքի մեջ կարևորը սերն է, հավատն ու հույսը, որոնք վսեմացնում են մարդու հոգին: Ամեն:

Երեկոյան ժամը 18.00-ին, Ս. Հարություն եկեղեցու օծման 20-ամյակի առթիվ, եկեղեցում գոհաբանական մաղթանք կատարվեց՝ նախագահությամբ Ս. Ներսես սրբապանի, Ավստրալիայի և Նոր Զելանդիայի թեմի առաջնորդ Ս. Ադան և Անտիոքի ուղղափառ եկեղեցու Ավստրալիայի առաջնորդ Ս. Ժըպրան եպիսկոպոսների: Այս առթիվ ողջույնի խոսքով՝ հայերեն և անգլերեն լեզուներով, հանդես եկավ Ս. Ներսես եպիսկոպոսը՝ բերելով Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունը:

«Եկայք շինեցուք սուրբ վխտրան լուսոյ, քանզի ի սմա ծագեաց մեզ լոյս, ի Հայաստան աշխարհի» (Շարական)

Գերաշնորհ սրբապան եղբայր և սիրելի ներկաներ,

Ինձ համար հոգեկան երջանկություն և մխիթարություն է այս պահին գտնվել այս սուրբ եկեղեցում, մանավանդ երբ տոնախմբվում է նրա հիմնադրության 20-ամյակը:

20 տարին Հայաստանյայց եկեղեցու կյանքում շատ կարճ մի ժամանակաշրջան է, որովհետև ահա մոտ քսան դար է, որ ապրում է Հայ եկեղեցին:

Չեզբուրյալ այս առթիվ սրտագինս մաղթում եմ հաջողություն և ամենայն բարիք: Դուք կանգնած այս եկեղեցու կրողին՝ պորավիզ պետք է լինեք նրան, որպեսզի նա մեծանա, ծաղկի և պայծառանա: Եկեղեցին հավիտենական մի հաստատություն է, որ սերնդից-սերունդ կառուցվում է: Այնքան ժամանակ, որ մարդիկ հավատով խմբվում են միասին և աղոթում, նա կերտվում է անընդհատ: Եկեղեցին հավատացյալների այն խումբն է, որ հավատով շնչում, գործում ու ապրում է:

Այսօր ձեր կառուցած նյութեղեն եկեղեցու կյանքի առաջին քսանամյակն ենք տոնախմբում: Եվ ով գիտե դեռ քանի-քանի քսանամյակներ այստեղ պիտի տոնվեն, նոր մարդիկ պիտի հավաքվեն՝ հիշելով հավանաբար, որ դուք և ես այստեղ միասին, 1986 թվականի Ծաղկապարդի օրը նշել ենք այս եկեղեցու հիմնադրության տարեդարձը:

Հոբելյանական այս տոնի առիթով լսեցինք Վեհափառ Հայրապետի սրբատառ կոնդակը և ստացանք նրա շնորհավորանքն ու օրհնությունները: Վստահաբար ամբողջ հայ ժողովուրդը ի Հայաստան և ի սփյուռք աշխարհի

հի ձեզ հետ են այս պահին իրենց սրտով ու հոգով: Նրանք պորավիզ են ձեզ, որպեսզի շարունակեք ձեր հայեցի գոյությունը Ավստրալիայի այս հեռավոր ափերի վրա: Ուրախ սրտով շնորհավորում եմ ձեզ, որովհետև ձեր ջանքերով է, որ սուրբ Թադեոսի և սուրբ Բարթողիմեոսի հիմնած, սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլքով պայծառացած և բյուրեղացած Հայաստանյայց եկեղեցին, հաստատվեց և ընծյուղներ արձակեց նաև այս ափերի վրա:

Այս երջանիկ առթիվ ձեզ ողջուն եմ բերում Արարատի գագաթից Արարատյան դաշտ իջած նոր տապանից՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից, նրա Նահապետից, Վապգեն Ա կաթողիկոսից, ձեր հոգևոր Հորից: Չկարծեք, թե հապարավոր մղոններ հեռու այս տարածությունը ձեզ և մեզ բաժանում է իրարից: Ոչ, երբեք այդպիսի բան գոյություն չի կարող ունենալ: Հոգին և մտածումը կյանքում ամենաարագ թռիչք գործող իրականություններն են, որոնք վերացնում են ամենահեռավոր տարածություններն անգամ: Եթե մարդիկ կարողանային մտածումի չափ արագ թռչել, ամբողջ տիեզերքի գաղտնիքները հավանաբար բացահայտված կլինեին: Հայոց Հայրապետը հոգու և մտածումի այսպիսի արագությամբ պզուճ է և հաղորդվում ձեզ՝ իբրև իր հարապատ զավակների, մտահոգվում է ձեզանով, օրհնում ձեզ և սպասում ձեր խաբրիկներին:

Ես ինձ հետ տանելու եմ բարի խաբրիկներ ձեզանից, ձեր աչքերի հայկական թախիծն ու գեղեցիկ արտահայտությունը, որոնք հաստատում են, որ հայը Հայաստանում թե Օվկիանիայում, նույնն է, նույն արմատից ծած-ծաղկած, նույն հայկական պայծառներով սնված, նույն Մեսրոպյան գրին փարած, նույն լուսավորչյան տեսիլքին կառչած մի ժողովուրդ, որ ապրում է, պիտի ապրի և կերտի իր պայծառ ապագան:

Նույն օրը ժամը 20.30-ին, Սիդնեյի քաղաքապետարանի մեծ սրահում, Ս. Հարություն եկեղեցու 20-ամյակի առթիվ, տեղի ունեցավ պաշտոնական հյուրասիրություն:

Ներկա էին ավելի քան 500 հայ և օտար հյուրեր, որոնց թվում՝ Ավստրալիայի խորհրդարանի մի շարք անդամներ: Այս առթիվ ելույթ ունեցավ եկեղեցական խորհրդի ատենապետ տիար Ուիլի Է. Վարդանյանը, առաջնորդ Ս. Ադան եպիսկոպոսը, խորհրդարանի անդամ տիար Գերրի Մկելվայնը և հայրապետական նվիրակ Ս. Ներսես եպիսկոպոս Պապապայանը՝ հայերեն և անգլերեն լեզուներով:

25 մարտ, երեքշաբթի.

Վիլոբիի քաղաքապետարանում երեկոյան ժամը 17.30-ին, ի պատիվ Ս. Ներսես եպիսկոպոսի, տեղի ունեցավ ընդունելություն:

Ներկա էին եկեղեցական խորհրդի անդամները, ինչպես նաև պաշտոնական անձինք:

Քաղաքապետ տիար Նոել Ռիդին, քաղաքապետարանի պաշտոնեական և քաղաքի բնակիչների անունից, բարի գալուստ մաղթեց Վեհափառ Հայրապետի նվիրակ Ս. Ներսես եպիսկոպոս Պոպապայանին՝ հանձնելով նրան Վիլոբիի շրջանի հուշամեդալը:

Պատասխան խոսքով հանդես եկավ Ս. Ներսես եպիսկոպոսը՝ շրջանի բնակիչներին բերելով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի և Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի օրհնությունները: Այս առթիվ Ս. Ներսես սրբազանը ժողովուրդների միջև փոխադարձ հասկացողության և աշխարհի խաղաղության համար մաղթանքներ անելուց հետո քաղաքապետին հանձնեց Ս. Էջմիածնից բերված գունավոր գեղարվեստական մի պլյում:

26 մարտ, չորեքշաբթի.

Առավոտյան ժամը 10.30-ին Ս. Ներսես եպիսկոպոսը, ընդառաջելով Նյու Սաութ Վելլի խորհրդարանի անդամ Գերրի Մեկվայիի հրավերին, ընկերակցությամբ թեմի առաջնորդ Ս. Աղան եպիսկոպոսի և եկեղեցական խորհրդի ատենապետ Ռիլի Է. Վարդանյանի, այցելեց խորհրդարան և ծանոթացավ առօրյային:

Հետմիջօրեին, ժամը 14.30-ին, պատասխանելով «Համագային Արշակ և Սոֆի ամենօրյա վարժարան»-ի բարերարների և վարչության հրավերին, Ս. Ներսես և Ս. Աղան եպիսկոպոսները այցելեցին վարժարան՝ տանելով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի, Վեհափառ Հայրապետի օրհնություններն ու հայրենի երկրից բարի խաբրիկներ: Վարժարանում Ս. Ներսես սրբազանը սաներին խոսեց Հայկի և Բելի ավանդավեյի մասին, հուշանվերներ հանձնեց նրանց ու վարժարանի տնօրենությանը և իր տպավորություններն արձանագրեց հյուրերին հատուկ մատյանում: Այնուհետև Ս. Ներսես սրբազանը գոհաբանական մաղթանք կատարեց դպրոցի շրջափակում:

27 մարտ, հինգշաբթի.

Առավոտյան ժամը 10.00-ին, Ս. Ներսես եպիսկոպոսը մեկնեց Մեյքունի այնտեղ անցկացնելու Չատկական շրջանը:

Օդանավակայանում Ս. Ներսես սրբազանին դիմավորեցին և բարի գալուստ մաղթեցին Մեյքունի հայ համայնքի եկեղեցական վարչության անդամները:

Նույն օրը, երեկոյան, Ս. Ներսես եպիսկոպոսի հանդիսադրությամբ կատարվեց «Ունկուլայ»-ի արարողությունը, իսկ ավելի ուշ՝ խավարման կարգը:

Երկու առիթներով էլ Ս. Ներսես սրբազանը բանին կենաց քարոզությամբ մխիթարեց հավատացյալների հոծ բազմությանը:

28 մարտ, ուրբաթ.

Կեսօրից հետո ժամը 16.30-ին, Ս. Ներսես եպիսկոպոսի նախագահությամբ կատարվեց Քրիստոսի թաղման արարողությունը խուռներամ հավատացյալների ներկայությամբ: Արարողությունից հետո սրբազան հայրը քարոզ խոսեց Քրիստոսի խաչելության և թաղման մասին:

29 մարտ, Ավագ շաբաթ.

Կեսօրից հետո ժամը 15.30-ին, գերաշնորհ Ս. Ներսես սրբազանը այցելեց Ակինյան կիրակնօրյա վարժարան, ծանոթացավ վարժարանի կյանքին ու ուսումնական ծրագրերին և պրուպ ունեցավ դպրոցի տնօրենուհի տիկին Սիրարփի Ավետիսյանի հետ:

Երեկոյան Ս. Ներսես եպիսկոպոսը ճրագավույցի սուրբ պատարագ մատուցեց և քարոզ խոսեց Քրիստոսի հրաշափառ Հարության մասին:

30 մարտ, կիրակի, Չատիկ.

Ս. Չատիկ, Հարություն Քրիստոսի:

Ժամը 10.00-ին, ի մխիթարություն տեղի հավատացյալների, հանդիսավոր ս. պատարագ մատուցեց և քարոզ խոսեց հայրապետական նվիրակ Ս. Ներսես եպիսկոպոսը:

Հավարտ ս. պատարագի եկեղեցու սրահում կատարվեց ավանդական տնօրինեք և սեղանօրհներ:

31 մարտ, երկուշաբթի (մեռելոց).

Առավոտյան ժամը 9.00-ին, Ս. Ներսես եպիսկոպոսը այցելեց հայկական գերեզմանատուն և կատարեց հոգեհանգիստ «վասն համօրեն ննջեցելոց»:

Նույն օրը նվիրակ սրբազանը Մեյքունից վերադարձավ Սիդնեյ:

Օդանավակայանում Ս. Ներսես եպիսկոպոսին դիմավորեց թեմակալ առաջնորդ Ս. Աղան եպիսկոպոսը:

Նույն օրը, կեսօրից հետո, սրբազան հայրերը այցելեցին Հ. Բ. Ը. Միության կողմից գնված հողամասը՝ տեսնելու և օրհնելու:

Երեկոյան ժամը 18.30-ին, Սիդնեյի եկեղեցու սրահում ցուցադրվեց Մայր Աթոռի կողմից պատրաստված 1983 թ. մեռնօրինության կինոժապավենը: Կինոժապավենի դիտումը մեծ խանդավառություն և ջերմեռանդ պգացումներ առաջացրեց հանդիսականների մեջ: Ֆիլմի ավարտին Ս. Ներսես սրբազանը ընդառաջելով ժողովրդի ցանկությանը, խոսեց Ա. Էջմիածնի և նրա կատարած դերի մասին:

1 ապրիլ, երեքշաբթի.

Կեսօրից հետո ժամը 16.00-ին, Ս. Ներսես և Ս. Աղան սրբազանները այցելեցին հայ երեցների հանգստյան տունը (Ծերանոցը):

Տիկնանց Հանձնախմբի անունից ասված բարիգալստյան խոսքից հետո հանդես եկավ Ս. Ներսես սրբազանը՝ բերելով Վեհափառ Հայրապետի ողջույնը, Սուրբ Էջմիածնի օրհնությունները և խաբրիկներ Մայր Հայրենիքից:

Նույն օրը երեկոյան, ընդառաջելով ավատրալահայ ընկերության հրավերին, Ս. Ներսես և Ս. Աղան սրբազանները, եկեղեցական խորհրդի անդամների ընկերակցությամբ, այցելեցին «Հայ Կենտրոն»: Ողջույնի խոսքով հանդես եկան «Հայ Կենտրոն»-ի ատենապետ տիար Լ. Շեռհմելյանը և խնամակալ տիար Հ. Աբգարյանը: Գեղարվեստական ծրագրի գործադրումից հետո քաջալերական խոսքով հանդես եկավ հայրապետական նվիրակ Ս. Ներսես եպիսկոպոսը:

2—3 ապրիլ, չորեքշաբթի-հինգշաբթի.

Պատասխանելով Կանբերայի մի խումբ հայ հավատացյալների խնդրանքին՝ Ս. Ներսես և Ս. Աղան եպիսկոպոսները, ընկերակցությամբ ազգային բարերար տիար Արշակ Գալստոնի, մեկնեցին Ավստրալիայի մայրաքաղաք Կանբերա և հանդիպում ունեցան տեղի հայության հետ:

4 ապրիլ, ուրբաթ.

Ս. Ներսես եպիսկոպոսի մեկնումի նախօրեին Ս. Հարություն եկեղեցում սրբազան հորը այցելության եկավ Եկեղեցասեր Տիկնանց Աղոթաժողովի (ԵՏԱ) ատենապետուհի տիկին Լ. Գալեմբեդյանը: Նա ԵՏԱ-ի անունից շնորհակալություն հայտնեց սրբազան հորը իր հոգևոր ծառայության և իրենց ուղղված քաջալերական խոսքերի համար:

5 ապրիլ, շաբաթ.

Երեկոյան եկեղեցական խորհրդի անդամները այցելեցին նվիրակ սրբազանին՝ ողջերթ մաղթելու նրան: Ս. Ներսես եպիսկոպոսին շնորհակալության և ողջերթի խոսք ուղղեց եկեղեցական խորհրդի ատենապետ տիար Ուիլի Է. Վարդանյանը: Ապա Ս. Ներսես եպիսկոպոսը, գնահատական խոսք ուղղեց եկեղեցական խորհրդի անդամներին նրանց եկեղեցանվեր ծառայությունների համար՝ հույս և վստահություն հայտնելով, որ նրանք ավելի մեծ սիրով ու նվիրումով կշարունակեն ծառայել Հայ Եկեղեցուն, հայ մշակույթին և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնին:

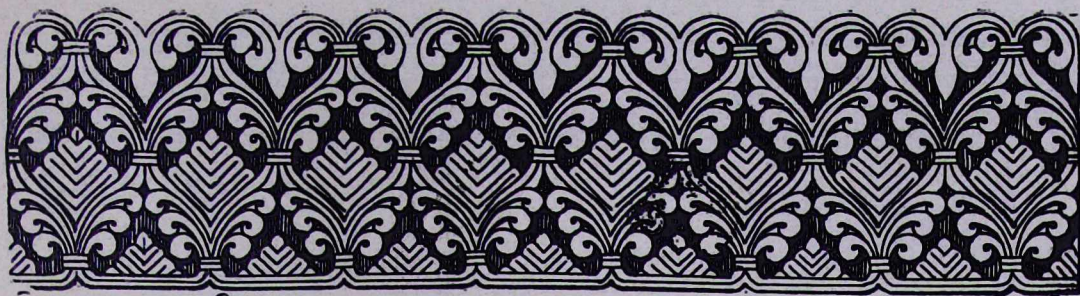
6 ապրիլ, կիրակի. (Կրկնապատիկ—Նոր կիրակի).

Առավոտյան ժամը 9.00-ին, Ս. Ներսես և Ս. Աղան սրբազանները այցելեցին Սիդնեյի հայոց գերեզմանատուն և «վասն համօրեն ննջեցեցող» հոգվոց արտասանեցին:

Ժամը 10.00-ին, սրբազան հայրերը ներկա եղան ս. պատարագի արարողությանը: Պատարագի ընթացքում շնորհակալության և ողջերթի խոսքով հանդես եկավ առաջնորդ Ս. Աղան եպիսկոպոսը: Ապա քարոզեց Ս. Ներսես եպիսկոպոսը. «Նորոգող հնութեանց, նորոգեա և զիս, նորոգ զարդարեա» (Ս. Ներսես Շնորհալի) բնաբանով: Իր քարոզում սրբազան հայրը վեր հանեց Նոր կիրակիի իմաստը, խոսեց ներքին նորոգման մասին, ապա բարի մաղթանքներ կատարեց հավատացյալներին, որ լինեն հավատարիմ քաղաքացիները իրենց երկրի, արթությամբ պահեն հայ ավանդություններն ու մշակույթը և շարունակեն ու ամրապնդեն իրենց հոգևոր կապը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի և Մայր Հայրենիքի՝ Սովետական Հայաստանի հետ:

Նույն օրը ժամը 15.15-ին, Սիդնեյի օդանավակայանում, Ս. Ներսես եպիսկոպոսը հրաժեշտ տվեց առաջնորդ Ս. Աղան եպիսկոպոսին, եկեղեցական խորհրդի անդամներին ու խուռներամ բազմությանը և ուղևորվեց դեպի Մայր Հայրենիք:

Վերադարձի ճանապարհին Ս. Ներսես սրբազանը 48 ժամ եղավ Սինգապուրում, այցելեց հայոց եկեղեցին, որի 150-ամյակը լրանալու է սույն թվականի հունիսին: Կարճատև այցելության ժամանակ Ս. Ներսես սրբազանը հյուրընկալվեց եկեղեցական խորհրդի ատենապետ տիար Զարեհ Մխիթրյանի և նրա տիկնոջ կողմից:

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

Բրիտանական Եկեղեցիների խորհուրդը, որին անդամակցում են Անգլիայի բոլոր քրիստոնեական Եկեղեցիները (Անգլիկան, Կաթոլիկ, Ռեֆորմիստ, Սկոտլանդական, Մեթոդիստ), Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու հրավերով տասնինը հոգուց բաղկացած մի խումբ ուղարկեց Մոսկվա մայիսի 17-ին: Սա պատասխան էր 1983 թ. Սովետական Միության քրիստոնեական Եկեղեցիների ներկայացուցիչների Անգլիա այցելության (որի կազմում էր նաև գերշ. Տ. Ներսես եպս. Պոպապալյանը): Այցելությունների նպատակն է՝ ծավալել շփումը աշխարհի բոլոր քրիստոնեական Եկեղեցիների միջև և միատեղ աղոթել ու գործել հանուն աշխարհի խաղաղության և ժողովուրդների բարեկամության:

Խումբը ղեկավարում էր Յորքի եպիսկոպոս Ջոն Հըփգուդը:

Մոսկվայում խումբը բաժանվեց երեք մասի. մի մասը մեկնեց Լենինգրադ և Ռիգա, երկրորդը՝ Տուլա, Վլադիմիր և Սուլդալ, իսկ երրորդը՝ Բաքու, Էջմիածին:

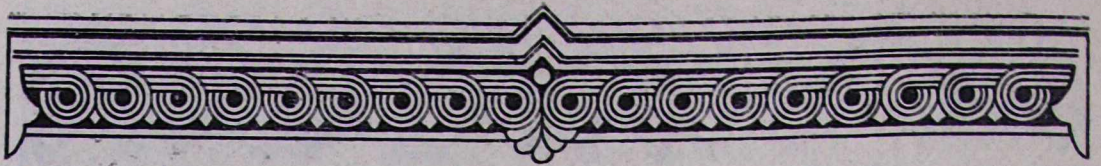
Երրորդ խումբը բաղկացած էր վեց հոգուց՝ վերապատվելի Ֆիլիպ Մորգան (Ռեֆորմիստական Միացյալ Եկեղեցի), տիկ. Ռութ Մակ-Քերն (Անգլիկան Եկեղեցի), պատվելի Դեյվիդ Ջոունս (Ռեֆորմիստ), պատվելի Գրեհամ Ֆորբես (Հռոմանդիայի Եպիսկոպոսական Եկեղեցի), կանոնիկ Պոլ Օստրալին (Անգլիկան) և Կրոնական գործերի Հատուկ թղթակից տիկ. Ռուբենարի Հարթլը, ժամանեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին մայիսի 21-ին: Որպեսզի հյուրերն առիթ ունենան ավելի մոտիկից ծանոթանալու Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցուն և վերածնված Մայր Հայաստանին, նրանց

համար մի հատուկ ծրագիր կազմվեց: Ըստ այդ ծրագրի հյուրերը եղան խորվիրապում, Գառնիում, Գեղարդում, Ծիծեռնակաբերդում, Մատենադարանում, Էրեբունու և Հայաստանի պատմության թանգարաններում, Ս. Գայանե և Ս. Հռիփսիմե վանքերում, Հայֆիլիարմոնիայի մեծ դահլիճում, որտեղ հաճույքով դիտեցին Հայաստանի պարի պետական անսամբլի ելույթը, ծանոթացան Ս. Էջմիածնի կառույցներին և տեսարժան վայրերին, այցելեցին «Ալեք և Մարի Մանուկյան գանձատուն», Մայր տաճար, Վեհարան, հանդիպում ունեցան հոգևոր ճեմարանի տեսչի և ուսանողության հետ:

Մայիսի 23-ին Վեհարանի ընդունելությունների սրահում հյուրերին ընդունեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վապգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Ըդունելությանը ներկա էին Մայր Աթոռի դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պոպապալյանը, հոգևոր ճեմարանի փոխտեսուչ Տ. Հայկապուն վրդ. Նաջարյանը: Հյուրերից վերապատվելի Ֆիլիպ Մորգանը իր և խմբի անունից երախտագիտություն հայտնեց ջերմ հյուրընկալության համար և ավելացրեց. «Մեր այցելության օրերին ուր որ էլ եղանք, մեծ բավականությամբ ու հիացմունքով ծանոթացանք Հայաստանի հնություններին, փառավոր քաղաքակրթությանը և նաև ներկային. հայ ժողովուրդը հաստատ քայլերով ընթանում է դեպի լուսավոր ապագան»:

Մայիսի 24-ին հյուրերը հրաժեշտ տվեցին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին ու ծաղկյալ Հայաստանին:

ՊԱԱԿ ԱԲԵՂԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

ՊՈԼՍԱՀԱՅԵՐԻ ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

1986 թվականի մայիսի 25-ին Նորին Սուրբ Օծություն S. S. Վազգեն Ա կաթողիկոսն Ամենայն Հայոց ընդունեց այցելությունը մի խումբ պոլսահայերի, որոնք Վեհափառ Հայրապետին բերեցին պոլսահայության էջմիածնասեր զգացումներն ու որդիական հավատարմությունը: Այս առթիվ խմբի ղեկավար պրն. Կարպիս Ուղուրյանն ասաց.

«Վեհափառ Տեր, Հայրապետ Բարի,

Իբրև ուխտավոր հոգիներ՝ այսօր երջանիկ ենք դարձյալ, գտնվելով Ձերոյ Սրբության օրինաձիր ու վսեմ ներկայության: Առաջին առիթով՝ մեր շնորհապարտ զգացումները և երախտագիտությունը կփութանք հայտնել՝ Ձերոյ Ս. Օծության, որ բարի եղավ ընդունիլ նաև այս հույլը իր հոգևոր զավակներուն:

Մեր հավատքի լուսակեղորն՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը, ամեն անգամ իր նվիրական հովանին կտարածե ու իր ջերմագորով թեփերով կզրկե այն ուխտավորները, որոնք կուգան իր աստվածաշեն տաճարի խորաններուն առջև ծուկը դնելու, աղոթելու, հոգեպես վերանորոգվելու համար: Ձերոյ Ս. Օծությունը, որպես սրբազնագույն խորհրդանշանը այդ հովանիին, կուտս իր օրհնությունը ու կհանդիսանա վեհ կապը՝ Արարչին ու արարածներու միջև:

Այս հավատքով է, որ մեր ժողովուրդը կքալե՝ սիրո և եղբայրության աստվածահաճո լուսավոր ճամփաներեն, որոնք իրարու մոտիկ կբերեն՝ երկրագունտի վրա ապրող բոլոր ազգերը, որպեսզի անոնք միատեղ ապրին՝ հաճության և խաղաղության բարիքները:

Մեր ականջներուն մեջ միշտ կհնչեն և մեր հոգիներուն մեջ կարձագանքեն Ձերոյ

Սրբության քարոյները, լի՝ մարդասիրական հորդորականներով: Ս. Էջմիածնի սրբազնագույն մթնոլորտը՝ առավել հոգեգրավ է Ձեր բարի ու առաքինի անձով:

Այսպես կխորհին այս ուխտավորները, այսպես կխորհի պոլսահայ ժողովուրդը, որ քառորդ դար առաջ՝ բախտավոր եղավ Ձեր օրհնաբեր այցն ընդունելու, երբ Ձերոյ Ս. Օծությունը հավատքով ոգեշնչեց, շնորհեց իր օրհնությունը՝ իր ժողովուրդին:

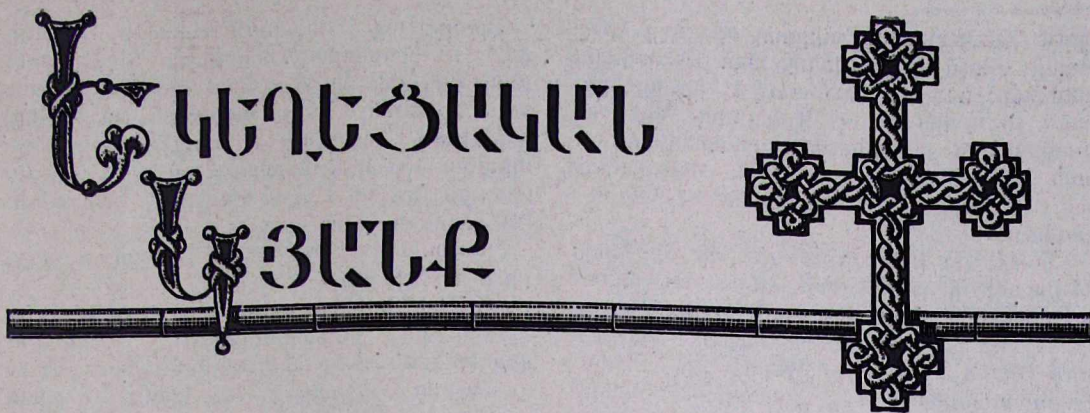
Աշխարհի միշտ կկարտոյի Ձերոյ Սրբության նման բարձր զարգացման, խոր հավատքի ու խղճմտանքի տեր հոգևոր առաջնորդներու, որպեսզի կարենա հեռու մնալ փորձանքներե, կարենա պահպանել՝ ամբողջ մարդկության ազնիվ ապրումները, երջանիկ ընելով մարդիկը այս անցավոր կյանքի մեջ: Ձեր պատվական Վեհափառությունը՝ ջատագով է եղած ժողովուրդներու սերտ եղբայրակցության՝ իր քարոյներով, իր կոնդակներով, կոչերով և գրական էջերով, որոնք հիւսված են ու մշակված՝ այնքա՛ն խանդաղատանքով:

Վեհափառ Հայրապետ, կաղոթենք Ձեր թանկագին արևշատության համար: Կաղոթենք ի բոլոր սրտե՝ որ միշտ քաջառողջ մնաք և երջանիկ ապրիք:

Երկուդած հոգիով կմոտենանք ու ականաճանքով կհամբուրենք Ձեր սուրբ, օծյալ և օրհնյալ Աջր»:

Ապա Վեհափառ Հայրապետը այցելուններին բաշխեց իր հայրական օրհնությունը, մաղթեց քաջառողջություն և մշտակա ամուր կապ հալ քրիստոնեական լույսի կենտրոնի՝ Ս. Էջմիածնի և պալծառացած Մայր Հայրենիքի հետ:

ԹՂԹԱԿԻՅ

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԲԵՄ. ԼՈՒՐԵՐ

Մայիսի 4-ին, կիրակի.—Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ ս. սեղանի վրա, ս. պատարագ մատուցեց Ս. Եկրաս արեղա Ներսիսյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզ խոսեց՝ «Եթե Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ընդունայն է քարոզութիւնն մեր, ընդունայն են և հաւատքն ձեր» (Ա Կորնթ. ԺԵ 14) բնաբանով։
Ս. պատարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը։

*
* *

Մայիսի 7-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհափառ Հայրապետի նախագահութեամբ, տեղի ունեցավ միաբանական հերթական հավաքույթ։

*
* *

Մայիսի 8-ին, հինգշաբթի.—Համբարձումն Քրիստոսի.

Այսօր, օրվա մեծ տոնի առթիվ, Մայր տաճարում, Ավագ ս. սեղանի վրա, ս. պատարագ մատուցեց Ս. Եկնիկ քին. Պետրոսյանը և Իջման ս. սեղանի վրա քարոզ խոսեց՝ «Էջ Միածինն ի Հօրէ և յոյս փառաց ընդ նմա» (Շարական) բնաբանով (տես էջ 40)։

Հավարտ ս. պատարագի կատարվեց Հայրապետական մաղթանք 1441 թ. Հայրապե-

տական Աթոռի Սպից Սուրբ Էջմիածին փոխադրության պատմական տարեդարձի առթիվ։

*
* *

Մայիսի 11-ին, կիրակի.—Երկրորդ Ծաղկապարզ.

Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ ս. սեղանի վրա, ս. պատարագ մատուցեց Ս. Զավեն արեղա Խաչատրյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզ խոսեց՝ «Եւ ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ գամենայն աւուրս, մինչև ի կատարած աշխարհի» (Մատթ. ԻԸ 20) բնաբանով։

Պատարագիչ հայր սուրբը քարոզի ընթացքում ի մասնավորի ասաց.

«Սիրելի հավատացյալ ժողովուրդ, այսօր Հիսուսի Համբարձման տոնին հաջորդող առաջին կիրակին է, որը ստացել է **Երկրորդ Ծաղկապարզ** անվանումը։ Այսօրվա տոնի մասին կա մի ավանդություն, ըստ որի Խորվիրապի մեջ Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչին այցելության էր գալիս մի հրեշտակ։ Համբարձման չորրորդ օրը, երբ հրեշտակը չի գալիս այցելության՝ Լուսավորիչը բացատրել է հետևյալ կերպ՝ Քրիստոսի Համբարձումը տոնելու համար յուրաքանչյուր օր հրեշտակների դասից մեկը հանդես էր կալմակեր-

պում: Համբարձման չորրորդ օրը այդ հրեշտակը գնում է իր դասի հետ կատարելու հանդեսը, և այդ պատճառով է, որ այցելության չի գալիս Սուրբ Գրիգորին: **Երկրորդ Ծաղկապարդ** անվանումը իմաստավորում է նաև Հիսուսի մուտքը Վերին Երուսաղեմ՝ ուր Համբարձավ Հիսուս և նստեց Հոր աջ կողմում:

Հիսուս Իր հայտնությունից 40 օր հետո Գալիլիայի մի լեռան վրա կրկին հանդիպում է իր աշակերտներին՝ տալիս նրանց վերջին պատգամները, օրհնում նրանց և Համբարձում Երկինք, որտեղից իջել էր Իր Աստվածային առաքելությունը կատարելու երկրի վրա:

Միրելի հավատացյալներ, ճշմարիտ հավատքը արտահայտվում է հավատացյալի գործերով: Չի կարող մեկը հավատք ունենալ և չար գործել: Հավատքը մեկ թելադրում է տևապես բարեգործություն: Հիշենք Հակոբոս առաքյալի խոսքերը՝ «Հաւատք առանց գործոյ, մեռեալ է»:

Ահա այն պատվիրաններից մեկը, որ Հիսուս առաքյալներին հաղորդեց Իր Համբարձումից առաջ խոստանալով՝ «Ես ընդ ձեզ եմ պամենայն աւուրս, մինչև ի կատարած աշխարհի»:

*
* *

Մայիսի 14-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհաբանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի ունեցավ միաբանական հերթական հավաքույթ:

*
* *

Մայիսի 18-ին, կիրակի.—Հոգեգալուստ (Պենտեկոստե, յիսներորդ օր ի Չառկեն):

Այսօր, օրվա մեծ տոնի առթիվ, Մայր տաճարում, Ավագ ս. սեղանի վրա, ս. պատարագ մատուցեց ուխտավորաբար Մայր Աթոռում գտնվող Փարիսի հայոց թեմի առաջնորդ գերջ. Տ. Գլուս եպս. Նազգաշյանը:

Պատարագիչ սրբապանը «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզ խոսեց՝ «Որք արբին փոքրն կենդանի և ընթացեալք արբուցին տիեզերաց, որք արբինն կենդանացան» (Շարական) բնաբանով (տես էջ 38):

Ս. պատարագին ներկա էր Վեհափառ Հայրապետը:

*
* *

Մայիսի 25-ին, կիրակի.—Սկիզբն Յարութեան Կիրակեից: Յիշատակ եղիայի մարգարէին:

Այսօր Մայր տաճարում, Ավագ ս. Սեղանի վրա, ս. պատարագ մատուցեց Տ. Միքայել քին. Կյուրեղյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ քարոզ խոսեց՝ «Ջանապարհս քո, Տէր, ցոյց ինձ, և զշաւիղս քո ուտ ինձ. առաջնորդեա ինձ ի ճշմարտութեան քում և ուտ վիս, փի դու ես Աստուած փրկիչ իմ» (Սղմ. ԻԴ 5) բնաբանով:

Պատարագիչ տեր հայրը քարույի ընթացքում ի միջի այլոց ասաց.

«Միրելի հավատացյալներ, գիտենք, որ մարդկային բանականությունը հասնելով զարգացման որոշ մակարդակի՝ ձգտել է իմանալ իր շրջապատի և կյանք կոչված հրաշք առեղծվածի էության զաղտնիքները: Այլ խոսքով՝ բոլոր հիասքանչ և անբացատրելի երևույթների սկիզբը, սկզբնաղբյուրը...»

Բնության ցանկացած երևույթի մեջ ոչինչ չի պատահում կամ սկիզբ առնում հենց այնպես՝ պատահաբար կամ տարերայնորեն, այլ՝ համաձայն օրինաչափությունների: Ուստի ամեն մի երևույթի հիմքում պետք է փնտրել դրա հայտնվելու կամ գոյության պատճառները: Եվ ինչպես յուրաքանչյուր մի ստեղծագործություն ունենում է իր հեղինակը, նույնպես և տիեզերքը՝ իր Արարչին:

Այսօրվա փիճակով, մեր երկրագունդը գալիս է մեկ ահականգելու, որ կյանքն ու քաղաքակրթությունը գտնվում են կործանման եզրին, եթե մարդկային բանականությունը չզարգացնի առողջ դատողություն երկրագնդի և կյանքի ղեկավարման բնագավառում:

Միրելի հավատացյալներ, մարդացյալ Աստված՝ Հիսուս Քրիստոս, Իր անմահական կյանքով եկավ մեղքերի և մոլորությունների մեջ վիստացող մարդկությանը ցույց տալու արդար, պարկեշտ և խաղաղասեր կյանք ապրելու ուղիները:

Սաղմոսում արտահայտված մտքերը ուղղված են Աստծուն, որից նա հայցում է, որ իրեն բացատրվի և ցույց տրվի ուղիղ և պարկեշտ ապրելու ճանապարհը...»:

Հավարտ ս. պատարագի, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ կատարվեց հոգեհանգիստ 1918 թ. Սարգսրապատի հերոսամարտում զոհվածների հիշատակին:

*
* *

Մայիսի 26-ին, երկուշաբթի.—Սրբոց Կուսանացն Հռիփսիմեանց.

Այսօր Ս. Հռիփսիմե վանքում, օրվա տոնի առթիվ, ս. պատարագ մատուցեց վանքի վանահայր Տ. Մասիս քին. Գալստյանը:

*
* *

Մայիսի 27-ին, երեքշաբթի.—Սրբոց կուսանացն Գայիանեանց.

Այսօր Ս. Գայանե վանքում, օրվա տոնի առթիվ, ս. պատարագ մատուցեց վանքի վանահայր Տ. Գուրգեն քին. Աշուրյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ օրվա տոնի առթիվ քարոզ խոսեց:

*
* *

Մայիսի 28-ին, չորեքշաբթի.—Այսօր Վեհարանում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ, տեղի ունեցավ Մայր Աթոռի արեղա հայրերի և սարկավագների հավաքույթ:

*
* *

Մայիսի 29-ին, հինգշաբթի.—Տօն Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին և Աթանազիոսեայ եպիսկոպոսին.

Այսօր Ս. Շողակաթ եկեղեցում ս. պատարագ մատուցեց Տ. Գրիգոր քին. Տերտերյանը և «Հայր մեր»-ից առաջ օրվա տոնի առթիվ հավուր պատշաճի քարոզ խոսեց:

*
* *

Մայիսի 31-ին, շաբաթ.—Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ եղն ի Վիրապէն.

Այսօր Մայր տաճարում, Իջման ս. սեղանի վրա, ս. պատարագ մատուցեց Տ. Խաչատուր քին. Ֆրանկյանը:

ԱՅՅԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԱՅՐ ԱԹՈՒ

Ապրիլի 26-ին, շաբաթ.—Այսօր Շվեդիայից Մայր Աթոռ այցելեցին տեղի պետական ռադիոյի աշխատակիցներ Պեռ Սքանսը և Կառլ Ֆրիետները և դիվանապետ Տ. Ներսես եպս. Պոպապալանի հետ հարցազրույց ունեցան՝ հայ եկեղեցական երաժշտության մասին:

Հյուրերը եղան վանքի թանգարաններում:

*
* *

Մայիսի 8-ին, հինգշաբթի.—Այսօր Մայր Աթոռ այցելեց ֆրանսիացի կաթոլիկ ուխտավորների ավելի քան երեսուն հոգուց բաղկացած մի խումբ՝ գլխավորությամբ հայր Ժակ Ֆուռնիեի:

Խմբին Վեհարանում ընդունեց Վեհափառ Հայրապետը: Փոխանակվեցին բարիգալըստյան և ողջունի խոսքեր:

Խումբը ներկա եղավ Համբարձման տոնի առթիվ Մայր տաճարում մատուցված ս. պատարագին և այցելեց Մայր Աթոռի թանգարանները:

*
* *

Մայիսի 22-ին, հինգշաբթի.—Այսօր Մայր Աթոռ այցելեց Սիդնեյի եկեղեցական վարչության ատենապետ պրն. Ուիլլի Վարդանյանը իր տիկնոջ հետ:

Հյուրերը հանդիպում ունեցան Վեհափառ Հայրապետի հետ, ներկա գտնվեցին ս. պատարագին, այցելեցին վանքի թանգարանները և Սարդարապատ:

*
* *

Նույն օրը Մայր Աթոռ այցելեցին Մայր Աթոռի ֆրանսահայ բարերարներ Մարտիկ Տակառյանը, Վ. Տակառյանը, ինչպես նաև օրիորդներ Լիդյա և Լորա Իջալապյանները՝ գլխավորությամբ Փարիզի հայոց առաջնորդ Տ. Գրուտ եպս. Նազգաշյանի:

*
* *

Մայիսի 23-ին, ուրբաթ.—Այսօր Մայր Աթոռ այցելեցին Շվեդական Արքայական գիտությունների ակադեմիայի նախագահ և Նոբելյան մրցանակների բաշխման մասնագիտացված հանձնաժողովի նախագահ դոկտ. Յոհանսոնը իր տիկնոջ հետ:

Հյուրերը Վեհարանում հարցազրույց ունեցան Վեհափառ Հայրապետի հետ:

*
* *

Մայիսի 24-ին, շաբաթ.—Այսօր Բուենոս Այրեսից Մայր Աթոռ՝ Վեհափառ Հայրապետին այցելեց Մայր Աթոռի բարերար Գևորգ Սարաֆյանը իր տիկնոջ հետ:

Հյուրերը ներկա գտնվեցին ս. պատարագին, այցելեցին Սարդարապատ:

*
* *

Մայիսի 29-ին, հինգշաբթի.—Այսօր Մայր Աթոռ՝ Վեհափառ Հայրապետին այցելեցին՝ Լիբանանից՝ հասարակական գործիչ և գրող Հայկ Նազգաշյանը, Կիպրոսից՝ Մելքոնյան կրթական հաստատության հոգաբարձու և բանաստեղծ Սմբատ Տևեթյանը, Բուլղարիայից՝ բանաստեղծուհի Սեդա Սևանը:

ՊԻՈՆ ՀԱՎՈՐԱՅԱՆ

(Բանասիրական գիտ. դոկտ., պրոֆ.)

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐՈՎՅԱՆԻ ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՔԱՐՈՋԸ

Հրատարակության հանձնվող սույն բնագիրը ուղիղ 150 տարվա հնությունն ունի: Բանասիրությանն, իհարկե, ծանոթ էր, որ հայ մեծ լուսավորիչը 1836-ի մարտի 29-ին, Չատկին, Մոսկվայի հայոց եկեղեցում քարոզ է ասել. այդ իրողությունը հիշում են Ն. Տեր-Կարապետյանը և Ե. Շահապիյը՝ Աբովյանին նվիրված իրենց աշխատություններում, իսկ տողերիս գրողը 1967-ին լույս տեսած իր գրքում («Ն. Աբովյան, Կյանքը, գործը, ժամանակը, 1809—1836») վերլուծել է քարոզի գաղափարական բովանդակությունը և ուշագրավ մի քանի հատված էլ մեջ բերել, բայց Աբովյանի ետդոյալատյան առաջին հրապարակային խոսքը՝ ուղղած ազգակիցներին, առաջին փորձը՝ քրիստոնեական աշխարհի մեծագույն տոներից մեկն արդիականության հրատապ խնդիրների հետ պուզակցելու, իր ամբողջության մեջ ուներքին բովանդակությամբ՝ ցարդ անծանոթ էր մնում:

Պատճառը բնագրի դժվարընթեռնելիությունն էր:

Շուրջ երեսուհինգ տարի Աբովյանի քարոզի բնագիրը մեր ուշադրության կենտրոնում է եղել և հիմա միայն վերծանելով ամբողջությամբ՝ հանձնում ենք ընթերցողների ուշադրությանը:

Աբովյանի նպատակն իր պերճախոսությամբ ու գիտելիքներով ունկնդիրներին վարմացնելը չէր, այսպիսի կրթերը չէ, որ առաջնորդում էին նրան՝ Մոսկվայի հայոց եկեղեցու սեմը կոխելիս, այլ տեղի հայերին

վարակելու նույն անկեղծ ազգասիրական ու մարդասիրական պզգուսներով, որոնք անբաժան ուղեկիցներն են եղել բոլոր իսկական հայրենասերների:

Աբովյանի ցանկությունն էր, որ իր ունկնդիրները մոռանալին անձնական օգուտներն ու եսամտական կրքերը և ապրելիս ազգի, հայրենիքի ու մարդկության հոգսերով. «Վասն ընկերաց և ազգի յուրյանց վաստակելով և հոգս տարելով նորա տկարության և աղքատության օգտակար լինիլ»: Քրիստոսի օրինակն այդ առումով վեհ էր և հուսադրող: «Օգտակար լինելով տառապող մարդկությանը, սիրելով ընկերոջը և սրբելով նրա վերքերը», մարդը ոտք էր դնում անմահության ճանապարհը, որը միակ պարզևն էր արդար հոգիներին: «Մահն արդարոց անմահություն է», հայտարարում էր ատենախոսը:

Հրատարակվող քարոզի բնագիրը (սևագիր, ինքնաքիր) պահվում է Ե. Չարենցի անվան գրականության և արվեստի թանգարանում (Աբովյանի թողոններ № 52): Նկատի առնելով այս երկի ինքնատիպ լեզուն՝ հարմար գտանք ուղղագրությունը թողնել անփոփոխ, կարգավորելով միայն կետադրությունը, իսկ առանձին դեպքում՝ միապաղաղ շարադրանքը բաժանելով պարբերությունների: Աստվածաշունչ մատյաններից ատենախոսի բերանացի մեջբերված քաղվածքների և հղումների աղբյուրները ցույց են տրված տողատակերին:

Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐՈՎՅԱՆԻ ՁԱՏԿԱԿԱՆ ՔԱՐՈՉ

ԱՐՏԱՍԱՆՎԱԾ ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

1836 թվականի մարտի 29-ին

Այս ի՞նչ անսովոր ուրախություն է, որ էսօր տարածեալ կայ ձեր բոլորեցուն երեսաց վերայ. այս ի՞նչ խնջութ է, որ ձեզ ստիպում է շուտով գնալ ի տուն, որ մեկվմեկու կարօղանաք աւետիս տալ, և ընտանիք վաւակաց, բարեկամք բարեկամաց հետ էսօր հանդէս կատարէք. որպէս թէ էսպէս օր դեռ չէ՛ք տեսել ձեր կենաց միջումը. ձեր լեզուն ո՛չ խօսի, դուք չէք պատասխանում, այլ ձեր պայծառ դէմքը, ձեր պուարթ աչքը, ձեր խնդալից շարժվածքը ինձ առանց պատասխանի, առանց խօսքի և պատմելոյ ցոյց են տալիս, թէ որքա՛ն ուրախ է էսօր ձեր սիրտը: Հարուստք մոռացել են իրանց հոգսը, աղքատք՝ իրանց անբախտությունը, ծեր աշխատատեղք՝ իրանց գործքը, տրտմալք՝ իրանց ցաւը, և ամենեքեան՝ յեկեղեցում և քաղաքում, ի տան և ի փողոցս, որպէս թէ մէկ հոգի ստացած, մէկ հոգւով վառած, և ուր տեղ և հանդիպին, ձեռք-ձեռքի տված, միմեանց կամ համբուրելով, կամ շնորհաւորելով՝ աւետիս պէտք է տան էսպէս: Մի՞թե էս բաց պատարագն ա դրայ պատճառն, մի՞թե էս երգը և եկեղեցական հանդէսը. ո՛չ: Էսպէս բաց պատարագ, էսպէս հանդէս շատ օր էք տեսել, էսպէս երգ շատ օր էք լսել, և չէ՛ թէ միայն յեկեղեցւումը, այլ և ձեր տանը և դռանը. էլի էսպէս պէտք է խնդաք և ուրախանաք ո՛չ թէ միայն էսօր, այլև սաղ շաբաթը. շատքը, կարե՛լի է, թէ էնդուր համար են էսպէս ուրախացեալ, որ սուրբ հաղորդութեանն արժանացան, որ Մեծ պատի ծանրությունը քաշելով, ծով պահելով, ապաշխարանք անելով՝ էսօր իրանց մուրազին կարօղ են հասնիլ, իրանց յատակ խղճմտանքը էսօր յոյս և մխիթարություն է տալիս նոցա, թէ ո՛րքան լաւ բան այ իրան կրօնին, հաւատին, եկեղեցեացն արի ու հաւատարիմ լինիլ. և երանի՜ նմա, որ այսպէս հնազանդութեամբ և հաստատ հետևի իրան հայրենեաց օրէնքին. բայց քանիսը կան մեր միջումը, որ են բարեգործութեանց և առաքինութեանց, կարելի է, մեկն էլ այ չեն կատարել, բայց էլի էնպէս ուրախ են մեզ հետ: Եւ վա՛յ ինձ, այն օրինականների մեկն էլ են եմ, բայց էլի էնպէս, իմ սիրտը ևս չի տխուր, ես ևս ուրախ եմ ձեզ հետ:

Ներեցէ՛ք ինձ, պատուելի բազմականք և սիրելի հայրենակիցք, որ ես ձեզ օտար և անծանոթ գողով՝ համարձակում եմ այսպիսի հարցումն անիլ. պի՞նչ ասեմ, օտա՛ր. ո՛չ մի է մեր արիւնն, ո՛չ մեկ աւազանն ծնաք և մէկ աշխարհի եկեղեցւոյ որդիք եմք ամենեքեան. կարե՛մ. ուրեմն, ձեզ ուրախ տեսնելով՝ ես չի՛ ուրախանալ. ես չէի՛ համարձակվիլ յայսպիսի ահաւոր ատենի խօսիլ ընդ ձեզ, եթէ յոյս ունէնայի ձեզ շատ օր էսպէս ուրախ և ի միասին տեսնիլ: Քաղցր հայրենակի՛ցք, յորոց էսքան ժամանակ ես հեռացել, զրկվել էի, ձեր քաղցր երեսը կըրկին տեսնելով՝ որպէս թէ նոր հոգի եմ ստացել, որպէս թէ նոր օր է ինձ համար յատուկ բացվել: Ո՛րքան բախտաւոր կըլէի, որ ես երկար կարօղանայի մնալ ձեր միջումը, հաճախ մտանել էսպէս ձեր մէջը, ձեզ տեսնիլ, իմ միջումս ուրախանալ և լուռնմոռչ կրկին դառնալ ի տուն, զերէ մէկ հալի անուէն ինձ թանկ ա էլել մինչև ցայսօր և կլի: Այլ իմ վիճակս թոյլ չէ՛ տալիս ինձ, իմ իղձը և կարօտությունը ստիպում են ինձ՝ գնալ ի հայրենիս, և ո՛ր գիտէ, թէ մենք էս կարճ կենաց միջումը էլի կտեսնինք միմեանց, թէ ո՛չ:

«Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, վասն որոյ խնդամք և ուրախանամք էսօր»: —Այսպէս, կարելի է, պատասխան տալ ինձ ամենայն ոք ի ձենք: Այլ յիրաւի, կարօ՞ղ են այս երեք խօսք եղբան ներգործություն ունենալ ձեզ վերայ: Մի՞թէ չլսեցիք էս աւետիսը, որ յամենայն կիրակէի եկեղեցին տալիս ա, և ինչի՞ համար հենց էսօր ա բացվել ձեր սիրտը եղպէս. եթէ երկու շաբաթից յառաջ մեկը ձեզ աւեր՝ Քրիստոս յարեաւ ևն, կուրախանայի՞ք էսպէս, չէի՞ք պարմանալ և, կարելի է, ծիծաղիլ այնպիսւոյ վերայ: Ուրեմն՝ երևի թէ այսօր, այս հրաշալի Չատիկ ջոկ պօրութիւն, ջոկ միտք ունի, որպէս ամենայն օր տերունական, և ո՛չ օրն, այլ յիշատակ գործոցն և հրաշիցն, զորս կատարեաց փրկիչն մեր Յիսուս Քրիստոս, ստիպեցին մեզ պաշտել, պատուել, փառաբանել զօր կենաց և մնալոյ նորա յաշխարհի:

Այլ ո՛վ պարմանալեացս. այսօր ո՛չ ծնունդ է Քրիստոսի, որ յուսամք, թէ նա եկել այ փրկել վաշխարհս. ո՛չ մկրտություն, որ մխի-

թարվիմք, թե նա կամի մեր բնական մեղքը սրբել և բառնալ. ո՛չ այլակերպություն, ուր նա իւրեան աստուածային պորութիւնն ցոյց տվեց. ո՛չ վանապան բժշկութեանց և հրաշից նորա, ուր կաղճ գնացին, անդամալուծք բժշկեցան, բորոտք սրբեցան, և բազումք ի մահուանէ և ի մեռելութենէ ապատեցան և ի կենդանութեան փոխեցան. յերեկն և յեռանդն, մենք լայինք, արտատուէինք, ցաւէինք, զի փրկիչն մեր ի խաչին տարածեալ՝ մերձ էր բաժանիլ ի մէնք, այլ ո՛չ մտածէինք, թե նա էնդուր համար էր եկել, որ խաչվի՛, չարչարվի՛ և էդ միջոցաւ ապատի մեզ ի դժոխացն և ի յաւիտենական տանջանաց. որպէս ինքն ասէ. «Ես եկի կատարել վկայութիւնս» ևն։ Եւ այսօր, այսօր նա բաժանվի ի մէնք, նա թողու վաշխարհի, նա ելանէ առ Հայր, ուր այլ ո՛չ ևս կարեմք տեսանել վնա, և մենք խնդամք և ուրախանամք։

Այսպէ՛ս պզամք, մինչ սիրելի ոք բաժանի մէնք, և հեռաւոր աշխարհ դուս գնալից մեր բարեկամաց, մեր ազգականացն, որ մենք յոյս ունինք, թե նա կարող է էլի կրկին լետ դառնալ, մենք լանք, սուգ կատարենք, իրար ձտով ընկած՝ թուականք, արտասուք մեր գետի պէս հոսանի, ա՛խ, ո՛խ քաջելով նրան ճանապարհ քցենք, հազար անգամ համբուրելով, հազար անգամ բարեաւ մնայ ասելով, նրան բարի ճանապարհ խնդրելով՝ էլի դեռ մեր սիրտը չի՛ հովանում. մեր աչքը նրա ճանապարհին կթած՝ հազար անգամ լետ ենք մտիկ տալիս, թէ արդեօք կարենք գո՛նէ նրա դարալթուն տեսնիլ։ Սիրելին մեր Քրիստոս ո՛չ միայն մեռանի, այլ և գլխովին զրկէ վմեզ յիւր քաղցր տեսութենէ. ժամանակ հրաշալի կենաց նորա լոռնայ, նա այլ ո՛չ մխիթարեացէ վմեզ, մենք այլևս <ոչ> տեսցուք վաքանջելագործութիւն նորա, ո՛չ լուիցուք վանուշ քարօգութիւն և բարբառ նորա, և այնպէս խնդա՛մք։

Ծնողք պատառեն զհանդերձս, եղբարք ի գետնի թաւալին, քոյրք անմխիթար աշխարհն, բոլոր տունն ծփայ ի ցաւոց և յարտասուաց, սիրտ մեր, իբրև անշէջ հրով վառեալ՝ բորբոքի և մորմոքի. ո՛չ աւետարանական խրատք, ո՛չ սիրելեաց ցաւակցութիւն, ո՛չ բարեկամաց արտասուք և սփոփանք ոչ մխիթարեն վկակծալից սիրտ մեր, մինչ ազգական, որդի՛ կամ եղբայր, մանավանդ ջահել հասակաւ, մեռանի, որովհետև թե՛ մենք և թե՛ մեռեալ դեռ շատ յոյս ունէինք, թե նա շատ բան կարող էր առնել, թե նա հազար մուրալից զրկեցաւ, թե նա մեզ յաւիտեան զուրկ թողաց իրանից, թե նա այնպէս չարչարանք և հիւանդութեամբ վախճանեցաւ, որ մենք ո՛չինչ կերպով չկարողացանք մխիթարել վնա. գործք նորա և

խօսք միշտ գան ի միտս մեր։ Այլ այժմ փրկիչն մեր դեռ չապատեալ զբոլոր աշխարհի, որպէս խոստանայր, արգելեալ ի բիւրաւոր օգտակար գործոց և վարդապետութեանց, զոր նա դեռ կամէր և կարող էր առնել յառոյգ հասակի արականութեան, անկանի իբրև զոհ անմեղ անօրէն և ամբարիշտ ժողովրդեանն Իսրայէլի. և փոխանակ այնքան բիւրահարաշ գործոց, այնքան սքանչելի վարդապետութեանն, անչափ երախտեացն և բարերարութեանց, անմեղ և անարատ, իբրև գառն անմոռնչ, հանի ի խաչ։ Երկինք և երկիր սգան զմահ նորա, պատկառին ի չար գործոց և խատարտութեանց մարդկան. արիւն նորա կենդանագործ հոսանի ի վերայ հողոյ. ձեռք նորայ սքանչելագործ ի փայտին բեռնի. գլուխ նորայ աստուածական փշովք պսակի և ձաղկի։ Թշուառ ժողովուրդըն հալածէ և գանէ զսիրելիս և զծնողս նորա, որք ի լետին շունչ նորա գո՛նէ առնուլ վկարօտութիւն և տալ վետին բարեաւ մնայն սիրելւոյն իւրեանց։ Արեգակն ծածկէ ըպդէմս, աստեղք և լուսին փակին յապալիս սոսկալի տեսարանէ, ալ զի՛նչ կամենայ [?] ամենահեղ բարեգութք բարեկամն և փրկիչն մարդկութեան. նա մոռացեալ պամենայն չարչարանս և կսկիծս անձին ի խաչի՝ ապա վաւապակն արձակէ ի մեղաց՝, լալագին դիմօք և անտրտունչ՝ բարբառաւ պաղատէ զհայրն վասն անգամ ազգին. «Հայր, թո՛ղ դոցա» ևն¹։ «Մի՛ լայք ի վերայ իմ»։ հաւեցեալ ի ցաւակցութիւն և յաշխարհան սիրողաց իւրոց՝ խօսի առ նոսա. «Դստերք Երուսաղէմի, մի՛...»²։ Վասն զի յստակ և մաքուր հոգի նորա զգալով վմեծագործութիւն և բիւրազգի բարերարութիւնս իւր, զոր ետ մարդկային ազգի, և թէ ինքն չէ՛ պարտական այս ամենայն նախատանաց և անարգանաց, թէ ինքն արար վկամս Հօր իւրոյ, և լի յուսով, թէ ո՛ր անթառամ պսակ պատրաստեալ կայ նմա յերկինս, խոնարհէ ի վախճանի զգուխս և հեզ և անխարդախ ձայնիւ աղաղակէ. «Հայր, ամենախ կատարեալ է...» ևն³, և ուր խէնեշ ժողովուրդքն կնքեն և պահապանօք կամին փակել զմարմին նորա, նա ելանէ փառօք յերկինս և հալիւ հալեցեալ ի վասն

¹ Հմտ. Ղուկաս ԻԳ, 43 («այսօր ընդ իս իցես ի դրախտին»)։

² Հմտ. Ղուկաս ԻԳ, 34 («Հայր, թո՛ղ դոցա, զի ո՛չ գիտեն զինչ գործեն»)։

³ Հմտ. Ղուկաս ԻԳ, 28 («Դստերք Երուսաղէմի, մի՛ լայք ի վերայ իմ, այլ լացէ՛ք ի վերայ անձանց և ի վերայ որդոց ձերոց»)։

⁴ Հմտ. Յովհաննէս, ԺԹ, 30 («ամենայն ինչ կատարեալ է...»)։

նորա պատրաստեալ պսակն, հապիւ ուրախացեալ սակաւ մի ի տեսութեան Հօր, դառնայ կրկին յաշխարհն, որ յերեկն և յեռանդն աշխատէ անողորմութեամբ պրկեաց զնա ի կենաց, առ ո՛ր, առ իւղաբեր կանաչս, որք մորմոքելով խնդրէին զգերեզման նորա. առ սիրելի աշակերտս իւր, մխիթարել և սփոփել զլառնահարուած սիրտս նոցա, խրատել զնոսա դեռ և զկնի մահուան երթալ և քարոզել զվարդապետութիւն իւր՝ խոստանալով աստուածային բերանովն առաքեալ նոցա զՀոգին Սուրբ և լինել ընդ նոսա զամենայն ժամանակս կենաց, մինչև ի կատարած աշխարհի: Եւ ընդ մեզ ես դու այսօր և յամենայն ժամանակն կենաց մինչև ի կատարած աշխարհի:

Մեծ են փառք քո յերկինս, անպատումսներն Հօր, հրաշալի փառատրութիւնն. զայն ստանաւ անդադար անդ, ի հոգեդինաց և Քերովբէից, այլ դո՛ւ, որ առէր զմարմին մեր և խառնեցար անապականդ ընդ ապականացուածս, Աստուածդ ընդ հողեդինացս և ի յերկնից անդի թափանցիս բուռն և անվախճան սիրով քով ի հոգիս այնոցիկ, որոց փրկութիւնն քաղցր է քեզ քան զամենայն, քարշէս զսիրտս նոցա առ քեզ, զի սիրելով զքեզ՝ արժանի լիցին և նոքա երբեմն աստուածային քո փառաց և երջանկութեան⁶:

Ո՛վ մարդ աստուածային, որ յամենայն քայլս ոտից և յամենայն մտածմունս և գործս քո զքեզ մոռացեալ՝ միմիայն կամէիր օրինակ լինիլ կորուսեալ մարդկութեան և ըզփրկութիւն նոցա յառաջ բերել. յիջեալ զայսպիսի չարչարանս քո, բայց և զյոյսն յարութեան, զոր դու թողէր մեզ, մի՞թէ ո՛չ խնդացեն սիրտք, որք սիրեն զքեզ, որք արեամբ քով գնեցան և վարդապետութեամբ քով զարգացան: Ահա՛ առաջին և իսկական պատճառ խնդութեան մերոյ այսօր, յարգոյալատիւ բազմակա՛նք: Գործք, յիշատակք և յաւիտենական կեանք Քրիստոսի պատճառեն մեզ զայս խնդութիւն, և նա յարութեամբ իւրով այնպէս և մեզ ետ յոյս զանկշռելի, թէ՛ և մեք յարիցուք երբեմն և մնացուք անմահ և գործս, յիշատակս և ի կեանս յաւիտենական, վասն որոյ և ես ընդ ձեզ զուարթադեմ աղաղակեմ՝ Քրիստոս յարեալսն:

Բայց մոռացա՛յք, զի՛նչ ասաց փրկիչն առ ժողովուրդս Երուսաղեմի. Մի՛ լայք և այլն: Նոքա ցաւակցէին նմա, նոքա ափսոսային և լային զնա, և Քրիստոս այսպէս խիստ պատասխանէ. «Եւ զի՛նչ լինիցի մեզ, զի մեք

խնդամք և զուարճանամք»: Կարէ՛ն երկնային փառք և անմահութիւն մխիթարել կամ բախտաւորել զողորմելի հոգին, որ դեռ ի կենդանութեան իբրև մեռեալ ջրջի յաշխարհի. սիրտ նոցա քարացեալ՝ ո՛չ լուսն զվարդապետութիւնս Քրիստոսի, ո՛չ հետեցան բարի օրինակաց, վասն որոյ և առաքինի անձանց ինքեանք ի հարստութեան և ի փարթամութեան պարուրելով՝ մոռացան զքանչելի պատուիրանս Քրիստոսի, որ հրամայէ. «Սիրեսցէ՛ս զընկեր» են⁶: Քրիստոս կատարելով զկառն Հօր, օգնական լինելով տառապեալ մարդկութեանն, սիրելով զընկերն, սրբելով զվերս նոցա՝ եհաս երկնային փառաց, և սոքա զանց առնելով զնովաւ, զի՛նչ յոյս կարէ մխիթարել զնոսա՝ հասանել այնպիսի երանաւետ խնդութեան: Տեսի՛ք զվիճակ այնպիսի ողորմելի անձին, թէ զիա՛րդ և յայս կեանս նա իրան հետ եւ անբաւական գոյով՝ չգիտէ, թէ զի՛նչ արացցէ: Տեսի՛ք զվիճակ այսպիսեաց անդ ի յետին շունչ նորա, ուր մահն ստակալի կերպիւ կացեալ հանդէպ նորա՝ իբրև դահիճ սպառնայ նմա կտրել, բառնալ զջուռառական կեանս, որ ո՛չ ումէք եղև պիտանի: Անմխիթար տանջի ողորմելին, զարհուրի, դողայ, թաւալի աստ անդ, խնդրէ օգնութիւն, խնդրէ սփոփանս, և ո՛վ կարէ տալ նմա զայն դեղ փրկարար. բժիշկ հատեալ են զյոյսս. խղճմբտանք նորա, իբրև դժոխք զարհուրելի, յանդիման առնէ նմա զանհուն թիւ չարեաց նորա, և իբրև փոշի անպիտան՝ դառնայ ի հող ըստ իսկական վճռոյ տէրունական, և լետ սուղ միջոցի գալ ի վերայ նորա վճիռն սաղմոսի. «Տեսի՛ զամբարիշտն» են⁷: Ո՛չ գործք իւր պահեն զնա միտս յետնորդաց և ընկերաց. յիշատակ նորա ջնջի, և զի՛նչ կարէ լինել վասն նորա անմահական կեանքն, եթէ ո՛չ տանջանք յաւիտենական և պատիժ անբառնալի:

Այլ հանդիպեցա՛յք յայսմ ժամու և արդար հոգւոյ. զիա՛րդ հանգիստ սիրտ նորա, զիա՛րդ ուրախ դէմք նորա. նա ո՛չ զգայ, թէ մահն կարէ վնասել նմա կամ բառնալ զանմեռանելի յիշատակ նորա յաշխարհէ. երեսք նորա փալցեն իբրև զարեգակ, զի նա հաւատի է, թէ որ անուն թողու յաշխարհի և որ փառաց պատրաստի [՝] հասանիլ: Ընկերք լան, ալ նա մխիթարէ զնոսա. բարեկամք սգան, ալ նա զուարթ բանիւք սիրտ

⁶ Հմտ. Մատթեոս ԺԹ, 19 («և սիրեսցես զընկեր քո իբրև զանձն քո»):

⁷ Հմտ. Մաղմուս ԼԶ, 35 («Տեսի՛ զամբարիշտն վերացեալ բարձրացեալ որպէս զմայրս Լիբանանի»):

⁵ Այս հատվածը գրված է ձեռագրի լուսանկարով, հետագայում: Տեղադրել ենք մենք:

տայ նոցա, օրինէ պնտա, խնդութեամբ յիշէ պթիւ բիւրապգի բարեգործութեանց իւրոց, օրինէ վերկիրն, որ պահեաց պնա, պծնօղս, որք պատճառ եղեն կենաց նորա. խղճմը-տանք նորա, իբրև դրախտ երկնային, ցուցանէ նմա ի հեռաստանէ, թէ ո՞ր երջանկութիւն սպասէ նմա, և ի անմահական յուսով՝ հայի ի տապանն, որ, իբրև արձան կենդանի, յազգէ ի յազգ պարտ է քարոյել, թէ ո՞ր թանկագին ոսկերք ամփոփին ի ներքոյ նորա, և հեզ և խոնարհ ձայնիւ աղաղակէ. «Հա՛յր, ի ձեռն քո» են: Ոսկերք նորա փթեալ ի գերեզմանի՝ դեռ հապար բերան օրինեն պնա, յիշատակք նորա և գործք մը-նան անմահ ի սիրտս մարդկան յորդոց յորդիս, և կեանք յաւիտենական վարձատրել պառաքինի հոգին, որ ի յերկիրս յաւիտեանս յաւիտենից կապի ընդ երկիր ընդ բոլոր ա-րարչութիւն աներևոյթ շաղկապաւ սիրոյ, որ ի կեանս և մահ մնայ անփոփոխելի, վասն զի մահ արդարոց անմահութիւն է: Երանի՛ հոգւոյն, որ այնպէս թողաւ պենակութիւն կարճ կենաց իւրոց:

Տո՛ւր և մեզ այսպէս պարզ դիմօք և մաքուր խղճմանօք գալ ընդ յառաջ քո, Յիսուս, որոյ մատն աստուածային կարէ փոփոխել և կակղացուցանել նոյն իսկ և պիր-տուն ապառաժացեալ:

Երկրորդ խրատն, զոր մեք ուսանիմք այսօր յօրինակէ Քրիստոսի, այն է. ո՛չ ոք կարէ երկնային փառացն հասանիլ, ո՛չ ոք կարէ անմահ անուն և յիշատակ թողուլ յաշխարհի, եթէ ո՛չ առջէ պնաչս և ընթացի զհետ Քրիստոսի: Կարելի է, թէ ամենայն ոք կարծեսցէ, ուրեմն, և մեզ հարկաւոր է այնպէս չարչարվիլ, խաչվիլ, և ինչի՞ համար է տվել Աստուած մեզ կեանք, որ մենք չկա-րօղանանք ուրախանալ: Քրիստոս կարելի է, թէ ինքն չէր ուզիլ էնպէս չարչարվիլ, թէ անօրէն ժողովուրդն չկամենային. այլ նա հեզութեամբ տարաւ՝ գիտելով թէ գործք առաքինական միշտ չարչարանօք և դժուարութեամբ յառաջ գան. խա՛չ է, եթէ դու ապաբախտութիւն քո և ձախորդութիւն առանց տրտնջանաց տանիս. խա՛չ է, եթէ թըշ-նամեաց քոց սիրով, և մարդասիրութեամբ ներեսցես. խա՛չ է, եթէ դու փոքր ի շատէ թողով քո օգուտը՝ վասն ընկերաց և ազգի քո վաստակես և հոգս տանիս նրա տկարութեան և աղքատութեան օգնական լի-նիս: Կարելի է, թէ նրանք չիմանան քո երախտիքը, անշնորհակալու լինեն, ընդդէմ կենան քեզ, այլ դու մի՛ կոտորեր սիրտդ, մի՛ վշտանար, մի՛ նեղանար, զի վարձք քո գըրեալ է յերկինս, թէ աշխարհ մոռանայ վնո-սա:

Կամի՞ս ի հեթանոսաց օրինակ առնուլ, որ

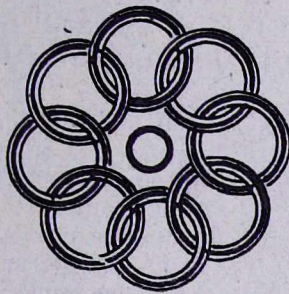
ամենևին յոյս չտանէին, թէ աստուած դրա համար կվարձատրի, թէ ոչ. այլ ճշմարիտ հոգւով հայրենասիրութեան՝ շատը իրանց կենեքը մահու տվին, որ իրանց ազգի կամ վտանկից և թշնամեաց ապատեն, կամ նրան մէկ օգուտ բերեն: Մարցիոս, Կատտոն, Սոկրատ ևն, և օրինակն Քրիստոսի ձեզ բա-ւական յայտնի, և ընդէ՛ր կրեաց նա վայս ամենայն, մի՛թէ ո՛չ կարէր նա աստուածա-յին պօրութեամբ իւրով անցուցանել վայս ամենայն բաժակ դառնութեան. մի՛թէ նա, առանց իր անձն մահու տալոյ, չէ՛ր կարօղ այն երկնային փառացն հասանիլ: Ո՞վ կարէ տարակուսիլ: Այլ նա տարաւ վայս ամենայն հեզ և անտրտունք սրտիւ, զի միմիայն մեզ տացէ օրինակ, թէ <ու> սրտով սիրէ զըն-կերն, պարտ է և անձն իւր, թո՛ղ թէ դրամ և այլ իրք, ո՛չ խնայել վասն նորա: Նա ո՛չ հայի առ աքն, թէ ազգն ապերախտ և ան-շնորհակալու՝ պնա միմիայն վասն այն չար-չարէ և խաչէ, զի նա կամէր փրկել պնա ի մահուանէ կոտորութեան և ապականութեան հոգւոյ: Եւ առաջի դատարանին դեռ հար-ցանէ պնա ժողովուրդն խոռվեալ՝ կամի՞ նա ուրանալ պարտութիւն և վվարդապետու-թիւն իւր, զի ապատեսցի, այլ նա պատա-խանէ. «Ես եկի կատարել զկամս Հօր»:

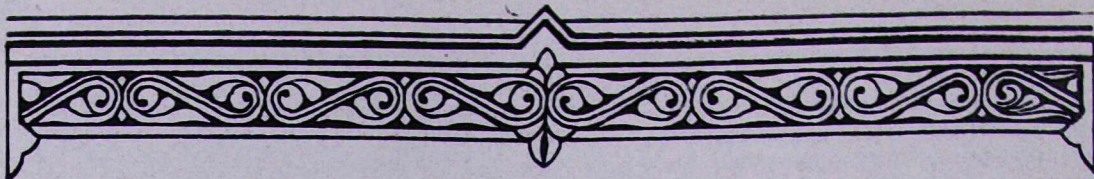
Ո՞վ անձառելի մարդասիրութիւն քո, Յի-սուս. ո՞ր սիրտ յիշեալ վայս մեծութիւն հոգ-ւոյ քո, վայս անիմանալի երկարամտութիւն, վայս անհամեմատ սէր՝ ո՛չ փոխցի, ո՛չ հալցի, ո՛չ ցանկացէ հետևիլ քումդ օրինակի: Սիրելի աշակերտք Քրիստոսի զգալով, թէ յո՛րպիսի հօրէ պրկին, յո՛րպիսի վարդապետէ հեռա-նան, ո՞ր միթաբարիչ յաւիտեան թողու պնո-սա, սիրտ նոցա ցաւօք մաշի, աղիք նոցա գալարին, և տրտմութեամբ մերձենան առ քեզ, խնդրեն, աղաչեն յայտնել նոցա, թէ ընդէ՛ր դու կամիս աղաչես տալ զանձն մա-հու, գիտենալով վաստուածային պօրութիւն քո. այլ դու յանդիմանես պթուամտութիւն նո-ցա, խստութեամբ պախարակես պթերահաւա-տութիւն նոցա: Արտասուք նոցա ո՛չ մեղմեն զսիրտ քո, նոքա համբուրեն զքեզ ողբալով, զի այլ ո՛չ տեսցին զքեզ յաւիտեան. մոռա-նաս մի՛թէ, թէ զի՛նչ կորուսանեն նոքա ի հեռանալ քո. կարեն՝ աղաչես հեշտ սրտիս թողով զսիրելիս, զորս դու այնպէս սիրեցեր, որոց հոգի միմիայն քո հոգւով շնչէր, ընդ որոց այնքան երկար ժամանակ կենաց ապ-րեցար ['] և ընդէ՛ր, զի գիտէիր, թէ այսու օրինակաւ միայն կարես ուղղել վնարդիկ, այսպիսի հրաշալի յարութեամբ վամօթի հարցես վամենայն թշնամիս քո, և որ սիրէ զքեզ այսպէս պա՛րտ է սիրել և զընկեր իւր: Յայս սակս օրինեմք և փառաբանեմք և մեք փրաշալի յարութիւն քո, փրկչի՛դ տիեզե-

րաց, զի բացեր և մեզ ճանապարհի ձալ, հասանիլ երանաւէտ փառաց արքայութեան քո:

Այլ միայն այս յոյս յարութեան կարօղ է արդարացուցանել մեզ առաջի Քրիստոսի, ի յետին դատաստանի աւուրն: Ձի՛նչ պատասխանեցես, խղճալի հոգի, մինչ հուր անջեջ և գեհեան սարսափելի՝ բացեալ առաջի քո, մինչ երկինք գալարին, և աստեղք անկցին յերկնից, արեգակն և լուսին խաւարեցին,

և զօրութիւնք յերկինս շարժեցես, և Որդի Մարդոյ ամբովք [՝] զօրութեամբ և փառօք բազմօք նստեալ թափեղ ատեան դատաստանի իւրոյ, շրջապատեալ ի հրեղէն սերովբեից և քերովբեից, պատասխանեցէ քեզ. Որ ո՛չ արարեր միում և փոքրականացս աշտոցս [՝] ևն, ե՛րթ յինէն անիծեալ ի հուրն յաւիտենական, որ պատրաստեալ է սատանայից և դժոխոց նորա:

ՆԵՐՍԵՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊՈԶԱՊԱԼՅԱՆ

Ք Ա Ր Ո Զ ԽՈՍՎԱԾ Ս/Թ. ԱՊՐԻԼԻ 27-ԻՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐՈՒՄ ԵՐԵՎԱՆ ՍՈՒՐԲ ԽԱԶԻ ՏՈՆԻ ԱՌԹԻՎ

«Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ.
ամէն»:

«Ի յերկնից երեւալ, նշանն յաղթութեան
այսօր, հեթանոսաց ծագեաց լոյսն ողորմու-
թեան» (շարական):

Քրիստոսի հրաշափառ Հարությունից՝
Ս. Չատկից մինչև Հոգեգալուստ երկարող
հիսուն օրերի շնորհաց սահմաններում ենք
գտնվում դեռևս: Հինունքի հինգերորդ այս
կիրակին, մեր երանաշնորհ հայրապետները
ունօրինել են, որ Հայաստանյայց Եկեղեցին
հիշատակի Երևման սուրբ խաչի տոնը, այս-
պիսով մի անգամ ևս հիշելու համար մեր
Տիրոջ Հիսուսի Քրիստոսի չարչարանքները,
նրա խաչելությունը և խաչի վրա նրա թա-
փած անմեղ արյան շնորհիվ փրկությունը՝
ամբողջ մարդկության:

Երևման սուրբ խաչի տոնը պատմական
մի հրաշալի դեպքի հիշատակումն է: 351
թվականին, Երուսաղեմ քաղաքի վրա, պալ-
ծառ և արևոտ առափոյան ժամերին, 2ի-
թենյաց սարից մինչև Սիոնի բարձունքը եր-
կարող տարածության վրա, Քրիստոսի խա-
չափայտը լուսապայծառ երևումով տեսանելի
է դարձել քաղաքի ոչ միայն քրիստոնյա, այ-
լև տարբեր դավանանքների ու կրոնների
պատկանող մարդկանց: Այնքան պայծառ ու
լուսափայլ տեսքով է այն երևացել, որ արևը
մթազնել է իր պայծառությամբ խաչի հրա-
շալի երևման պահին, և մարդիկ ականատես
լինելով այս զարմանալի երևույթին, դարձի
են եկել և ճանաչել խաչի զորությունը Քրիս-
տոսով:

Ահա այսպիսի հրաշքի իբրև ականատես
վկա, այդ ժամանակի Երուսաղեմի եպիսկո-

պոս Կյուրեղը մի նամակ է գրում Բյուզան-
դիայի Կոստանդին կայսրին, որը Բյուզան-
դիայի առաջին քրիստոնյա կայսր Մեծն
Կոստանդիանոսի որդին էր: Կյուրեղ եպիս-
կոպոսը նկարագրում է այս փառահեղ տե-
սիլքը, պատմելով, թե ինչպիսի լուսափայլ
պայծառությամբ այն երևաց ողջ քաղաքին՝
հիացնելով բոլորին և Աստուծո ամենազո-
րությունը ցույց տալով հավատավոր հոգի-
ներին: Նա խրախուսում է Կոստանդին
կայսրին, որ նա հաատառ մնա իր քրիստո-
նեական հավատի վրա և հավատարիմ՝ Նի-
կիական ուղիղ դավանությանը:

Հայց. Եկեղեցու շարականագիրը խաչի
երևման տոնի առթիվ, դրվատելով խաչի զո-
րությունը, ասում է. «Երկնքից երևաց հաղ-
թության նշանը այսօր, հեթանոսների վրա
ծագեց լույսը ողորմության»: Այսպիսով, նա
աստվածային շնորհին է արժանացնում ողջ
մարդկությանը:

Սիրելի հավատացյալներ, մեր Եկեղեցու
պատմության մեջ ևս, Քրիստոսի փրկարար
խաչի նշանը զանազան առիթներով հայտնը-
վել ու երևացել է մարդկանց: Հայ Եկեղեցու
եռամեծ վարդապետ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի
մահվան և թաղման առթիվ մեր պատմիչ
Կորյունը, ինչպես նաև պատմահայր Մով-
սես Խարենացին իրենց պատմությանց մեջ
գրում են, թե Վաղարշապատ քաղաքում օ-
րեր շարունակ խաչի պայծառ նշանը փայ-
լել է այն տան վրա, որտեղ Սուրբ Մեսրոպը
ավանդել է իր հոգին և այդ նշանը ամբողջ
ճանապարհին փովանի է եղել այն հուղար-
կավորներին, որոնք եռամեծ վարդապետի
անշունչ մարմինն էին տանում դեպի Օշա-
կան՝ համաձայն Վահան Ամատունի իշխանի

Սուրբ ԻրԱդի ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ցանկության՝ այնտեղ հողին հանձնելու համար:

Մեզ՝ քրիստոնյաներին համար հին աշխարհը սարսափեցնող մահվան գործիքը՝ խաչը, իր մահաբույր իմաստը բոլորովին փոխել է Քրիստոսի անմեղ արյան հեղմամբ, այդ մահվան գործիքը Քրիստոսով ալիակերպվել է ու դարձել փրկության և հաղթանակի խորհրդանշան: Մարդիկ այլևս խաչին չեն նայում իբրև մահվան գործիքի, այլ՝ իբրև փրկության, սիրո, հաղթանակի, փրկության և հարության միջոցի: Այդ իսկ պատճառով մենք ապավինում ենք խաչին և այն կրում մեզ վրա, վետեղում մեր եկեղեցիների գմբեթներին, նրանով վարդարում մեր հուշարձանները:

Սակայն, ինչպես մեր Տիրոջ համար կյանքը եղավ խաչի մի ճանապարհ, նույնպես ամեն մեկ գիտակից քրիստոնյայի համար կյանքը խաչի մի ճանապարհ է: Ամեն հավատացյալ ունի իր խաչը, իր գիտակցության և հասկացողության չափով: Նրանք, ովքեր մտային ավելի լայն հորիզոն ունեն զգալու և ավելի խոր ըմբռնելու կյանքը, իրենց ուսերին կրում են շատ ավելի ծանր խաչ, քան նրանք, ովքեր նվազ պատասխանատվության տակ են գտնվում:

Անհատները չեն միայն, որ իրենց խաչն են կրում այս կյանքում: Անհատների նման՝ նաև ազգեր և ժողովուրդներ: Բազում է թիվը նրանց, ովքեր ողորդված են արյան մեջ կամ պայքարում են վասն խաղաղության և արդարության:

Հայ ժողովուրդը ևս դարեր շարունակ թափել է իր թանկ արյունը խաղաղության և արդարության համար: Թեև նա մշտապես տառապել, ճնշվել ու կեղեքվել է թշնամիների լծի տակ, սակայն երբեք չի կորցրել ապրելու և գոյատևելու իր հույսն ու հավատը:

1915 թվականին, առաջին համաշխարհային պատերազմի օրերին, իրենց երկրի ապահովությունը պատրվակելով, իթթիհատական թուրքերը իրենց վիճակիցներով, ծրագրեցին հրեշավոր մի սպանդ: Նրանք ավելի քան երկու միլիոն հայերի տեղահան արեցին իրենց պատմական հողերից: Ահա խաչի ահավոր մի ճանապարհ, իբրև արդյունք ահավոր մի դավադրության:

Մի քանի օր առաջ ապրիլի 24 էր, Եղեռնի օրը ողջ հայության համար: Վեհափառ Հայրապետի գլխավորությամբ, Մայր Աթոռի միաբնակությունը բարձրացավ Ծիծեռնակաբերդ՝ դեպի հայ նահատակաց հուշարձանը: Ամբողջ օրը, ամեն հայ, լուռ ու խոհուն, հարգանքով ու երկյուղածությամբ, ձեռքին

մի ծաղիկ, իբր ուխտավոր բարձրացավ Ծիծեռնակաբերդ:

Վեհափառ Հայրապետի հետ միասին Մայր Աթոռի ամբողջ միաբնակությունը իր սրտի պարտքը կատարեց այդ օրը հոգեհանգստյան պաշտոնով, հիշեց նրանց, ովքեր իրենց արյունը թափեցին վերածնված Մայր Հայաստանի համար: Այնտեղ, հավերժական կրակի առաջ աղոթեցինք, վետեղեցինք մեր ծաղիկները ու մեր սրտերից մի մի մասնիկ թողնելով՝ վերադարձանք մեր առօրյա կյանքին:

Սիրելի հավատացյալներ, մենք հպարտ ենք, որ այսօր հրաշքով փրկված մի ծաղկյալ հայրենիք ունենք: Հայությունը, մայր հայրենիքում թե սփյուռքում, ձեռք-ձեռքի տված, կարող է մեր կյանքում դեռ շատ սխրանքներ գործել:

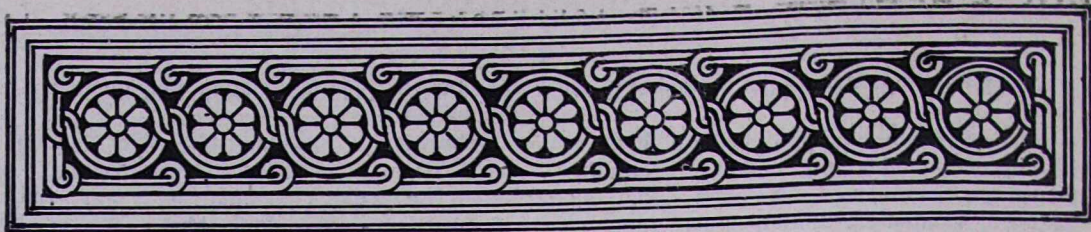
Սփյուռքը իր արմատներին կառչած, ձրգտում է պահել իր հայկականությունը, իր ազգային հաստատություններով, իր դպրոցներով, մշակույթի կենտրոններով, ակումբներով, մանկապարտեզներով, ծերանոցներով, հիվանդանոցներով ու եկեղեցիներով, և այդպիսով սատար հանդիսանալ մեր ժողովրդի ծաղկմանն ու առաջընթացին:

Եղեռնի հիշատակության այս օրերին ամեն մեկ հայ պետք է գիտակցի, որ ինքը նախնական պարտք ունի կատարելու իր ժողովրդի հանդեպ, պետք է գուրգուրա իր երկրի վրա, սիրի այն բոլորանվեր սրտով և նվիրվի հայրենի երկրի բարգավաճմանն ու վերելքին: Ոչ մի ջանք չպետք է խնայվի Հայրենիքի ավելի պայծառ ապագայի կերտման համար, որովհետև Մայր Հայաստանը պտուղն է հայ ժողովրդի բազում տառապանքների ու նահատակության: Ամեն գիտակից հայ իր քրտինքը անապարկ պետք է խառնի հայրենի հողին, մեր նախնիների թողած ավանդի վրա ավելացնի իրը, որպեսզի մեր երկիրը էլ ավելի ծաղկի, գեղեցկանա և հպարտանա: Մեր թշնամիները և ամբողջ մարդկությունը թող տեսնեն, որ հայը մեռնելու դատապարտված մի ժողովուրդ չէ, այլ ունի իրավունք ապրելու, և այդ իրավունքը նա ձեռք է բերել իր արյան գնով:

Մեր երկիրը՝ Հայաստան աշխարհը ջենացնելով, գեղեցկացնելով, ստեղծագործելով ու ապրելով է, որ մենք պիտի լուծենք մեր արյան վրեժը:

Փառք վերածնված հայ ժողովրդին ու Հայաստան աշխարհին:

«Արդարքն որպես վարմաւենիս ծաղկեացին, որպես մայրսն Լիբանանու բազումք եղիցին» (Մաղմ. 91 (92) 13): Ամեն

ԳՅՈՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇՅԱՆ

ՔԱՐՈՉ

«Որք արքին զիւրն կենդանի և ընթացեալք արբուցին տիեզերաց, որք արքինն կենդանացան» (Շարական):

«Հանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ, ամէն»:

Սիրելի հավատացյալներ, այսօր Հոգեգալուստ է, Սուրբ Հոգւոյն Գալստայան տոնը: Եվ ձեզ հետ մտքով կփոխադրվինք Վերնատուն, այն սուրբ տեղը, ուր կտեսնենք խանդավառություն մը առաքյալներու մեջ, շարականագրի խոսքով՝ առաքյալներու, որոնք զարդարվեցան Սուրբ Հոգւոյն շնորհքներով:

Արդարև, այսօր Սուրբ Հոգւոյն հայտնումի տարեդարձն է: Քրիստոնեական Եկեղեցւոյ համար կարևոր հանգրվան մը, երբ ժողովուրդեն ընտրյալներ՝ համեստ սպասավորներ, լսելով Աստուծոյ ձայնը, այսօր ավելի կխանդավառվին և կգորանան մեկնելու համար նոր առաքելության, որուն կոչեց զանոնք Քրիստոս: Առաքյալները այսօր հրեղեն լեզուներով պորացած՝ սկսան խոսիլ, թափառիլ, ներշնչւումով արտահայտել այն բոլորը, զոր ապրեցան Փրկիչով: Անոնք պորացած Սուրբ Հոգւով ցովեցան աշխարհի ամեն կողմ: Անոնցմէ երկուքը՝ Թադեոս և Բարթողիմէոս, եկան Մայրենի այս հողին վրա, հաստատեցին առաքելական շունչը Սուրբ Հոգւոյն՝ մեր Եկեղեցւոյ յայտով: Քրիստոսի հայտնութեամբ ապրված կյանքը, Սուրբ Հոգւով պորացած ներշնչումը այստեղ կայծ դրավ՝ Աստվածային ձեռքով մշտական կան-

թեղի վառումով, որպէսզի ամենքս ալ հաղորդակից դառնանք Աստուծոյ ներկայության, Անոր յուսին և շարականագրի հետ հաստատենք ճշմարտությունը՝ «Որք արքին զիւրն կենդանի և ընթացեալք արբուցին տիեզերաց, որք արքինն կենդանացան»: Առաքյալներու շունչով պորացած՝ մենք մատուցված ենք Աստուծոյ մեր մկրտութեան օրվնէ սկսյալ: Սուրբ Հոգին յուրաքանչյուրիս մեջ ներկա է իր շնորհքներով և զմեզ կպորացնէ՝ դառնալու վինվորները Հայաստանայց Քրիստոնեական Եկեղեցւոյ: Այդ վինվորագրութեան մեջ մեր սիրտը կլեցվի Սուրբ Էջմիածնի կանթեղով: Այս յուսով պորացած, մենք ալ կերթանք քարոզչության աշխարհի մեզի վիճակված կողմերը՝ ի շարս որոնց՝ Եվրոպայի և մանավանդ Ֆրանսայի գաղութին մեջ՝ տանելու համար Սուրբ Էջմիածնի ճառագայթող լուսնի խորաններ, պահպանելու համար մկրտութեամբ ստացված շնորհքներու փոխանցումը մեր հավատացյալներուն:

Հոգւոյն Գալուստը, սիրելիներ, մեզ կպորացնէ և մեզ կկապէ առավել քան երբեք մեր Մայր Եկեղեցւոյն, անոր վիմին, կեդրոնին՝ Սուրբ Էջմիածնին: Կշերմանան մեր հոգիները և Ֆրանսայի մեր վաղակները, որոնք մասն են ամբողջական հայության, կայրին և կիրագործեն հայ Եկեղեցական

կյանքը՝ սիրո և եղբայրության ոգին: Անոնց սնունդը առաքելական սնունդ է, Աստվածային կրակի արբուժը: Այսօր Ֆրանսայի մեր հայ ժողովուրդը, որուն մեկ խոնարհ սպասավորն ենք, սիրելիներ, ուխտի կուգանք Մայր Հայրենիք և Սուրբ Էջմիածին՝ հիշեցնելու, թե մենք ամբողջ սրտով կապված ենք, և մեր հավատքի և զորության աղբյուրը այս Աստվածային վառված կանթեղն է: Մենք ալ այդ ճառագայթեն մաս մը կապահպանենք ավելի քան 20 եկեղեցիներով, ավելի քան 300.000 հոգի հաշվող մեր ժողովուրդով: Ամենքն ալ հավաքված են իրենց եկեղեցիներուն շուրջ, որպես իրենց գոյության միակ վկայականը, անոնց մեջ կգըտնեն իրենց սիրո զգացումին հրահրումը, անոնք իրենց եկեղեցիներու շուրջ կհագեցնեն հայերեն լեզվին մերձենալու կարոտը, վասն զի անոնք ալ համեստ պայմաններու, դպրոցներու մեջ, կուգան սերտելու իրենց մայրենի լեզուն, իրենց հոգին կբանան իրենց Աստծուն, որպեսպի տա իրենց մխիթարություն և արիություն: Ֆրանսայի ձեր եղբայրները և քույրերը, սիրելիներ, ամեն օր կապրին Մայր Հայրենիքի ակնկալությամբ, ամենքն ալ կհավատան թե, Հայրենիքն է,

նիքն է, որ պիտի պահպանե մեր ազգային հարստությունները հոգևոր և մշակութային անդաստաններուն մեջ: Ամենքն ալ աղոթքով և սիրով իրենց սիրտը կբանան, որպեսպի իրենց հոգիները հազենան Հայրենիքի և Հայաստանյայց եկեղեցւոյ ծաղկով: Ամենքն ալ իրենց կարելին կբերեն, որ միշտ՝ վառ մնա Աստվածային կանթեղը՝ գիտակցելով, որ այն օրը երբ կանթեղը մարի, այն օրեն սկսյալ անոնք կդադրին Հայաստանյայց եկեղեցւոյ զավակներ և հայ, ըլլալեն: Եկեղեցին՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, Վեհափառ Հայրապետի օրհնությամբ նվիրագործված՝ մեր ամենօրյա աղոթքի նյութն են: Ամենուն ալ իղձն է, որ Աստված միշտ ներկա պահե Սուրբ Հոգին այստեղ և իր շունչը մկրտությամբ փոխանցե մեր ժողովուրդին ի սփյուռն աշխարհի սփռված զավակներուն՝ անոնց տալով առաքելական կյանքը, որպեսպի անձնվեր կերպով նվիրվին փոխադարձ սիրո և ընտանիքի հաստատության:

Մեր աղոթքն է, սիրելիներ, որ Սուրբ Հոգին զորացնե բոլորիս և միշտ առաջնորդե՝ բարի և առաքելական կյանքով ապրելու հավիտյանս հավիտենից, ամեն:

ԵԶՆԻԿ ՔՀՆ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Ք Ա Ր Ո Զ
ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻ ՍՄԻՑ ԷԶՄԻԱԾԻՆ
ՓՈԽԱԴՐՄԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹՎ

(Խոսված Մայր տաճարում 1986 թ. մայիսի 8-ին,
Համբարձման տոնին)

«Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ,
Ամէն»:

«Էջ Միածինն ի Հօրէ և Լոյս փառաց ընդ
նմա»:

«Իջավ Միածինը Հորից և փառքի լուսը նրա
հետ» (Շարական):

Սիրելի հավատացյալ ժողովուրդ,

Մեզանից շուրջ 1700 տարի առաջ Աստուծո Միածին Որդին՝ մեր Տեր Հիսուս Քրիստոս, Աստվածային փառքով լուսավորված իջավ այստեղ, Իջման Ս. Սեղանի տեղը, Հայ Եկեղեցու մեծագույն սուրբ և առաջին կաթողիկոս Գրիգոր Լուսավորչի աչքերի առջև և, հրեղեն մուրճով հարվածելով գետնին, ցույց տվեց այն վայրը, ուր պիտի կառուցվեր Հայաստան աշխարհի առաջին եկեղեցին, ուր պիտի հիմնադրվեր Հայ Եկեղեցու Մայր Աթոռը, Հայ Եկեղեցու Կաթողիկոսությունը:

Իսկ այդ դեպքից շուրջ 270 տարի առաջ Քրիստոս, ավարտելով իր երկնային առաքելությունը, համբարձում էր Երկինք, ավետարանչի բառերով ասած՝ բազմելու Հայր Աստուծո աջ կողմը (Մարկ. ԺԶ 19): Համբարձումից առաջ Քրիստոս պատվիրում է իր աշակերտներին. «Գնացեք այսուհետև,

աշակերտեցեք զամենայն հեթանոսս. մկրտեցեք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ» («Գնացեք հետ այսու, ուսուցեք բոլոր հեթանոսներին և մկրտեք նրանց՝ Հոր, Որդւոյ և Ս. Հոգւոյ անունով») (Մատթ. ԻԸ 19, հմմտ. Մարկ. ԺԶ 15):

Հավատարիմ Տիրոջ տված պատգամին՝ նրա աշակերտները, անխոնջ մրջյունների նման, ցրվում են այն ժամանակ ծանոթ ողջ քաղաքակիրթ աշխարհում՝ Քրիստոսի Ավետարանը հասցնելու բոլոր մարդկանց անխրտիք, առանց խտրականություն դնելու ազգերի կամ կրոնների միջև:

Ի թիվս բազմաթիվ երկրների բախտավորվում է նաև Հայաստան աշխարհը, որովհետև Քրիստոսի աշակերտներից երկուսը՝ Ս. Թադեոս և Ս. Բարթուղիմեոս առաքյալները, իրենց քարոզչության ընթացքին գալիս են Հայոց երկիրը և ոչ միայն քարոզում ու մղկերտում, այլ նաև իրենց սուրբ արյունն են թափում մեր երկրի վրա՝ այդպիսով սուրբ դարձնելով նաև Հայաստան աշխարհի հողը: Եվ առաքյալների արյունը չսրբվեց ջրերի հեղեղից, այլ ներծծվեց հայոց հողի մեջ, ծարձակեց ու բեղմնավորվեց: Առաքյալների գործը շարունակեցին նրանց աշակերտները: Հեշտ չէր սակայն նրանց գործը, ու

րովհետև նրանք քարոզում էին Քրիստոսի ճշմարտությունը, իսկ ճշմարտությունը ամենուր հանդիպում էր խոչընդոտների, արգելքների, թշնամիների: Եվ ճշմարտության քարոզիչները ստիպված եղան իրենց արյունով ջրել առաքյալների արյունից ծնած ծիլերը, որոնք աստիճանաբար դարձան ամուր ու հաստաբուն կաղնիներ: Այնպես որ 301 թ. Հայոց աշխարհը պատրաստ էր արդեն ընդունելու Աստուծո Միածին Որդուն՝ Հիսուս Քրիստոսի Փառքի լույսը, որ տրվեց մեզ նույն ինքն Քրիստոսի միջոցով:

Այստեղ, նվիրական այս վայրում, հիմնադրվեց Հայ Եկեղեցու կենտրոնը՝ Հայոց կաթողիկոսությունը:

Հայ Եկեղեցու պատմությունը պատմությունն է նաև քրիստոնյա մի ժողովրդի, որը շուրջ երկու հազարամյակ շրջապատված լինելով թշնամի և այրադավան ապգերով ու պետություններով՝ քրիստոնեությունը համարել է իր եկությունը և բազմիցս իր կյանքի գնով պաշտպանել այն օտար վտանգների դեմ: Պարսիկներ ու բյուզանդացիներ, արաբներ ու սելջուկներ, մոնղոլներ ու թուրքեր մեկը մյուսի ետևից հրի ճարակ են դարձրել հայոց շինություններն ու վանքերը, ավար ու արյուն սփռել հայոց լեռներում ու ձորերում: Հայոց Հայրապետության կենտրոնն Ս. Էջմիածինը բազմիցս ոտնակոխ է եղել օտար նվաճողների ամբակների տակ: Եվ բնական է, որ նման պայմաններում վտանգվեր Հայոց Հայրապետական Աթոռը: Հայ ժողովուրդն ու Հայ Եկեղեցին, սակայն, չէին կարող թույլ տալ, որ կործանվի Հայոց Հայրապետական Աթոռը, որովհետև այն Հայ Եկեղեցու դեմքն է, իսկ եթե դեմքը կործանվեր, կանհայտանար նաև Հայ Եկեղեցին: Այդ իսկ պատճառով Հայոց մեծամեծները՝ հոգևոր և աշխարհական, միշտ հոգացել են Աթոռը փրկել՝ փոխադրելով այն ապահով վայրեր, այնտեղ, ուր եղել է հայոց հզոր իշխանություն: Այսպես, 485 թ. սկսած Հայրապետական Աթոռը փոխադրվեց Դվին, Առուձ, Աղթամար, Արգիճա, Անի, Թալբլուր, Ծամբնդավ, Ծովք, Հռոմկլա և Միա: Ու թեև այսպես՝ Հայրապետական Աթոռը թափառեց տեղից տեղ, սակայն Միածին Իջման Ս. Սեդանը միշտ մնաց Ս. Էջմիածնում, ու թեև Հայոց կաթողիկոսները բազմեցին պանապան վայրերում, սակայն Հայոց Հայրապետության իրավական բնակարանը միշտ մնում էր Ս. Էջմիածինը, որովհետև այստեղ էր իջել Հիսուս Քրիստոս և այստեղից է դարեր շարունակ Հայ Եկեղեցուն և հայ ժողովրդին բաշխվում այն փառքի լույսը, որ Քրիստոս

հանձնեց հայոց հողին: Ու թեպետ հեռու էր հայոց Մայր Աթոռը Ս. Էջմիածնից, սակայն ողջ հայության հայացքը, սիրտն ու հոգին միշտ ուղղվում էր դեպի Արարատյան դաշտի սիրտը, դեպի հինավուրց տաճարի խառնված, բայց հավերժական կանգուն ու անմահ պատերը:

ԺԴ դարի սկզբին արդեն ծնվում է Հայոց Հայրապետական Աթոռը Ս. Էջմիածին փոխադրելու գաղափարը, որը հասունանում է հատկապես Կիլիկյան հայկական թագավորության կործանումից (1375 թ.) սկսած, երբ այլևս ոչ մի ապահով հիմք չկար հայոց Մայր Աթոռը Կիլիկիայում պահելու համար: Հայ Եկեղեցու նշանավոր դեմքեր Հովհան Որոտնեցին, Գրիգոր Տաթևացին, Թովմա Մեծոփեցին, Հովհաննես Հերմոնեցին և ուրիշներ երկնում և ոգի ի բռնի աշխատում են այդ նվիրական գաղափարի իրագործման համար: Եվ, ի վերջո, 1441 թ. Համբարձման տոնին Ս. Էջմիածնում գումարվում է ալգային-եկեղեցական ժողով, որի որոշմամբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը կրկին բազմում է Հայ Եկեղեցու իրավական Մայր Աթոռում՝ Ս. Էջմիածնում:

Այսօր, սիրելի հավատացյալներ, տոնում ենք երկու նշանավոր հիշատակներ. Քրիստոսի Համբարձման տոնը և Հայոց Հայրապետական Աթոռի՝ Սսից Էջմիածին (1441 թ.) փոխադրության տարեդարձը:

Քրիստոսի բերած փառքի լույսը մինչև այսօր շողարձակում է այս փառահեղ տաճարի կենտրոնում կանգնեցված Իջման Ս. Սեդանից: Այս վայրն է ընտրել Քրիստոս իբրև Հայ Եկեղեցուն բաշխվող Աստվածային շնորհքի աղբյուր, այստեղից է, որ Հայոց Հայրապետը բաշխում է Աստուծոց տրված շնորհները Հայ Եկեղեցու բոլոր զավակներին, որ ի Հայաստան և ի սփյուռն աշխարհի:

Եկեք, սիրելի հավատացյալներ, միաձայն, միասիրտ և միահոգի աղոթենք առ Աստված, որ Նրա Լույսը միշտ շողարձակի այս սուրբ վայրից, որ Հայոց Հայրապետությունը միշտ անշարժ և անսասան մնա Ս. Էջմիածնում, որ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը, Քրիստոսի կողմից Ս. Էջմիածնին տրված Աստվածային շնորհքի միակ իրավասու շնորհաբաշխ՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգեն Ա Վեհափառ Հայրապետը դեռ երկար-երկար տարիներ Աստվածային լույսը և շնորհքները բաշխի մեզ բոլորիս և ողջ աշխարհով մեկ սփռված հայ ժողովրդի զավակներին՝ այժմ և միշտ և հավիտյանս հավիտենից. ամեն:

ՀՈՐԵԼՅԱՆ ԼՎՈՎՈՒՄ

Սույն թվականի մայիսի 16—20-ը, Համայն Ռուսիո և Մոսկվայի Պատրիարք Պիմենի հրավերով և Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վապգեն Ա-ի կարգադրությամբ, Ադրբեջանի հայոց թեմի առաջնորդ գերշ. Տ. Անանիա եպս. Արաբաջյանը և Ս. Էջմիածնի միաբան Տ. Պրսակ աբեղա Կարապետյանը մեկնեցին Ոսկրահայի Լվով քաղաք՝ մասնակցելու Ոսկրահայի հունա-կաթոլիկ եկեղեցիների՝ Ռուս Ուղղափառ Մայր եկեղեցուն միանալու քառասունամյակի հանդիսություններին:

40 տարի առաջ, 1946 թ. մայիսի 7-ին, Լվովի Ս. Յուրա եկեղեցում տեղի է ունեցել ապգային-եկեղեցական ժողով, ուր ժողովի որոշմամբ Ոսկրահայի բոլոր հունա-կաթոլիկ եկեղեցիները իրենց հոժար կամքով միացան Ռուս Ուղղափառ Մայր եկեղեցուն: Այս շարժման ղեկավարներն էին՝ Ս. Ալլակերպման եկեղեցու վանահայր Գավրիլ ավագ քին. Կոստելնիկը, Նիժանկով եկեղեցու վանահայր Միխայիլ քին. Մելնիկը, Կոպիչինցյախ եկեղեցու վանահայր Անտոնի քին. Պելեցկին: Այս մեծ գործի հաջողության համար Գավրիլ ավագ քին. Կոստելնիկը իր կյանքը պահպանեց:

Իսկ ինչո՞ւ հատկապես Ս. Յուրա եկեղեցում տեղի ունեցավ այդ պատմական ժողովը: Որովհետև 1806 թ. ի վեր Ս. Յուրա կաթոլիկ եկեղեցին հանդիսանում էր Գալիցիայի կաթոլիկ միտրոպոլիտի աթոռատեղին: Այժմ նույն եկեղեցին Լվովի և Տերնոպոլի միտրոպոլիտության նստավայրն է:

1986 թ. մայիսի 17-ին, ժամը 10-ին, Ս. Յուրա եկեղեցում տեղի ունեցավ հորեկանի բացման հանդիսավոր արարողությունը:

Բոլոր հյուրերին և ներկաներին ողջունի խոսքով դիմեց Ոսկրահայի եկկարխ, Կիևի և Գալիցիայի միտրոպոլիտ Ֆիլարետը: Ապա Վեկուցումներով հանդես եկան Լվովի և Տերնոպոլի միտրոպոլիտ Նիկողիմը, Իվանո-Ֆրանկովսկի և Կոլոմենսկի արքեպիսկոպոս Մակարին, Պոչան մենաստանի վանահոր փոխանորդ Մարկ վարդապետը, չեխ, լեհ, բուլղար, հույն, վրաց, հունգար, Անտիոքի քույր եկեղեցիների ներկայացուցիչները և այլ հյուրեր:

Հայ եկեղեցու անունից խոսք առավ գերշ. Տ. Անանիա եպս. Արաբաջյանը, որը հաղորդեց Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վապգեն Ա կաթոլիկոսի ողջունն ու եղբայրական ջերմ բարեմադ-թությունները ներկա ժողովականներին: Կարդացվեցին շնորհավորական հեռագրեր: Վերջում ուղարկվեցին երեք հաղորդագրու-թյուններ Համայն Ռուսիո և Մոսկվայի Պատրիարք Պիմենին, մասնակից քույր եկեղեցիներին և ՍՍՀՄ և ՌԽՍՀ Միևիստրների խորհուրդներին կից կրոնական գործերի խորհուրդներին:

Մայիսի 18-ին, կիրակի օրը, ս. պատա-րագ մատուցվեց Ս. Յուրա եկեղեցում: Պատարագից հետո բոլոր ժողովականները մեկ-նեցին «Փառքի բլուր» և ծաղկեպսակներ Վեռեղեցին Հայրենական մեծ պատերազմի հերոսների գերեզմանին: Ապա մեկնեցին Լիչագովի հայտնի գերեզմանատուն, ուր Գավրիլ ավագ քին. Կոստելնիկի գերեզմա-նին կատարվեց հոգեհանգստյան պաշտոն: Երեկոյան ժողովականները այցելեցին Լվովի եկեղեցիները՝ Ուսպենսկի, Ս. Նիկոլայի, Պյատնիցկի, Պրեթորաժենսկի: Հյուրանոց

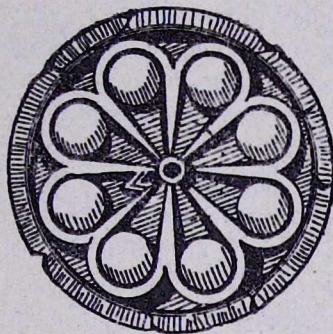
վերադարձի ճանապարհին Ս. Անանիա եպս. Արաբաշյանը և Պսակ արեղա Կարապետյանը մեկնեցին տեղի հայոց եկեղեցի*:

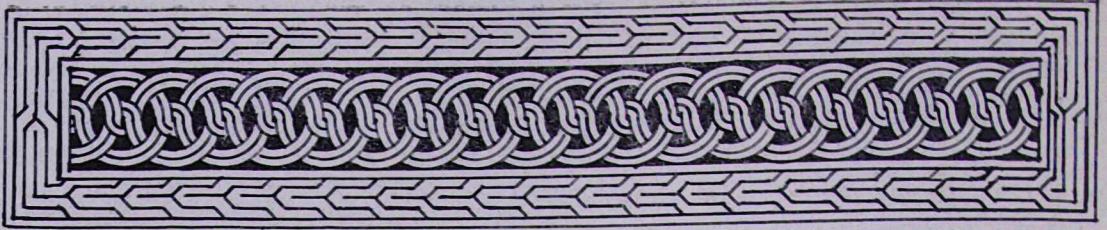
Մայիսի 19-ին հոբելյանի մասնակիցները ավտոբուսներով մեկնեցին Պոչանսկու մե-

* Հայերը Լվովի հնագույն բնակիչներից են: Լվով քաղաքը հիմնադրել է Գալիցիա-Վոլինյան իշխան Դանիել Ռոմանովիչ Գալիցկին ԺԳ դ. 60-ական թթ. և կոչել իր և նորդու անունով: Լվով քաղաքը եղել է Լեհաստանի և Արևելյան Եվրոպայի հայության հոգևոր կենտրոնը 1367 թ.-ից մինչև 1772 թ.: Հայերը Լվովում ունեին երեք եկեղեցիներ՝ Ս. Հակոբ, Ս. Խաչ, Մայր եկեղեցին և մեկ մենաստան: Այժմ կանգուն է միայն Մայր եկեղեցին, որը կառուցվել է 1363—1370 թթ. (1083 թ. փայտյա եկեղեցու տեղում):

նաստան: Ժամը 10.30-ին մենաստանի Ուսպենսկու տաճարում սկսվեց ս. պատարագը, որին իրենց մասնակցությունը բերեցին Էկվարիս ֆիլարետը, միտրոպոլիտ Նիկողիմը, մի շարք եպիսկոպոսներ և քույր եկեղեցիների ներկայացուցիչներ: Հավարտ ս. պատարագի տրվեց հրաժեշտի ճաշկերույթ: Ճաշկերույթին շնորհակալական խոսքով հանդես եկան քույր եկեղեցիների ներկայացուցիչները: Ս. Անանիա եպս. Արաբաշյանը Հայ եկեղեցու և Վեհափառ Հայրապետի անունից կրկին անգամ շնորհավորեց հոբելյանի առթիվ և շնորհակալություն հայտնեց ջերմ ընդունելության համար: Վերջում փոխանակվեցին հուշանվերներ:

ՊՍԱԿ ԱՐԵՂԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

Թ Ե Մ Ա Կ Ա Ն Կ Յ Ա Ն Ք

ԱՐԵՎՄՏՅԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

1985 թ. հոկտեմբերի 19-ին Հեղին-Հանաուում տեղի ունեցավ Արևմտյան Գերմանիայի հայոց եկեղեցական համայնքների առաջին համագումարը, որը հրավիրված էր Կենտրոնական Եվրոպայի և Շվեդիայի հայրապետական պատվիրակ դր. Մեսրոպ ծայրագույն վարդապետ Գրիգորյանի կողմից: Ժողովին մասնակցեցին գերաշնորհ Ս. Դավիթ եպս. Սահակյանը, արժ. Ս. Մակար քին. Նաճարյանը և Ս. Հակոբ քին. Գյոքչյանը, ինչպես նաև Մյունխենի, Բադեն-Վյորթեմբերգի, Շտուտգարտի, Կեոլնի, Համբուրգի, Արևմտյան Բեռլինի, Հանաու-Ֆրանկֆուրտի, Նոյմիդի, Կեսփինգենի և Քեիլի եկեղեցական համայնքների վարչությունների, հայ մշակութային միությունների կենտրոնական կազմակերպության վարչության և ուսանողական միության վարչության ներկայացուցիչները:

Նախագահող հայր սուրբը բացման խոսքում շեշտեց Արևմտյան Գերմանիայի հայոց եկեղեցական համայնքների համագործակցության և միացյալ աշխատանքի անհրաժեշտությունը՝ առավել ևս կազմակերպելու համար եկեղեցական համայնքները, կենտրոնական գանձանակի ստեղծման, ապագապահպանման գործն ու հայկական դպրոցների գոյությունը ավելի ամուր հիմքերի վրա դնելու համար:

Քննարկվեցին կազմակերպչական-տնտեսական խնդիրներ և առնվեցին անհրաժեշտ որոշումներ:

Խորհրդակցական հանգամանք ունեցող համագումարի աշխատանքները պսակվեցին հաջողությամբ:

Այս առթիվ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը համագումարի մասնակիցներին էր հղել հետևյալ Օրհնության խոսքը.

ԽՕՍՔ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

ՈՒՂՂԵԱԼ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆՅ

ՆԵՐԿԱՅԱՅՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ

Ուրախ ենք շատ ողջունելու ձեր խռաջին ընդհանուր ժողովը նախագահությամբ Կենտրոնական Եվրոպայի հայրապետական պատուիրակի հոգեշնորհ Ս. Մեսրոպ ծ. վարդապետ Գրիգորեանի:

Վատահ ենք, թե բոլորդ հառաքուել էք, ձեր բարի կամքով առաւել ամուր
հիմքերի վրայ կազմակերպելու Գերմանիոյ հայոց եկեղեցական համայնքները
և ապահովելու նրանց միջև խերդաշնակ գործակցութիւնը ի շինութիւն հաւա-
տացեալ Մեր պաւակների խրոսական կեանքի:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնից ձեզ բոլորիդ բերում ենք Մեր հայրական
սէրը, Մեր օրհնութիւնները և ջերմ մաղթանքները ձեր գործոց յաջողութեան
ու ձեր ընտանեկան երջանկութեան համար:

«Ողջ լերուք պօրացեալ Սուրբ Հոգով և յաւէտ օրհնեալ ի Տեառնէ և ի
Մէնջ». ամէն:

ՎԱԶԳԷՆ Ա

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ս. Էջմիածին,

9 հոկտեմբերի 1985 թ.

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՀԱՅՈՑ Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒՄ

Ապրիլի 20-ին, կիրակի.—Կարմիր Կի-
րարկէ.

Դամասկոսի հայոց Ս. Սարգիս եկեղեցում,
ս. պատարագի ընթացքում, ձեռամբ Հու-
նաստանի հայոց հայրապետական պատմի-
րակ և Դամասկոսի հայոց թեմի առաջնորդ
գերաշնորհ Ս. Ոսկան եպս. Գալփաքյանի,
քահանայական կոչում և ձեռնադրություն
ստացաւ հոգևոր ճեմարանի շրջանավարտ
բարեշնորհ Հակոբ սարկավագ Գալթագճյա-
նը:

Շաբաթ երեկոյան, ժամերգության ավար-
տին, կատարվեց նորընծայի կոչման կարգը՝
խարտավիլակությամբ արժանապատիվ Ս.
Սահակ քին. Աշակերտյանի:

Կիրակի օրը, ս. պատարագի ընթացքում,
ձեռամբ գերաշնորհ Ս. Ոսկան եպս. Գալ-
փաքյանի, տեղի ունեցաւ Հակոբ սրկ. Գալ-
թագճյանի քահանայական ձեռնադրության
և օծման կարգը:

Նորընծան վերանվանվեց Ս. Արարատ
քահանա:

Ձեռնադրության և օծման արարողությու-
նից հետո բովանդակաւից հորդորական քա-
րոզ խոսեց ձեռնադրիչ սրբապանը՝ մաղթե-
լով, որ նորընծան ինի Հայ եկեղեցու ապա-
գա ծառայության մեջ «մշակ առանց ամօ-
թո»:

Նույն օրը կատարվեց նորընծայի վեղա-
րի տվչության կարգը:

Մի պահ ձեռնադրությունից

Տ. ԱՐԱՐԱՏ ԱՔԵՂԱ ԳԱԼԹԱԳՃՅԱՆ

Ծնվել է 1962 թ. դեկտեմբերի 17-ին Լիբանանում: Ավագանի անունն է Հակոբ: Նախնական կրթությունը ստացել է Բեյրութի Պուրճ-Համմուտի Սահակ-Մեսրոպյան վարժարանում, որից հետո ուսումը շարունակել է Սահակյան քոլեջում: 1977—78 ուստարում սովորել է Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսարանի դպրեվանքում: 1979 թ. ընդունվել և 1984 թ. դեկտեմբերին ավարտել է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի հոգևոր ճեմարանը: 1983 թ. սարկավագ է ձեռնադրվել: 1985-ին ավարտաճառ է ներկայացրել «Հայ հին մատենագրության տպագրված տեքստերի մատենագիտություն» («Արարատ», «Բազմավեպ», «Էջմիածին», «Հանդես ամսօրեայ», «Հասկ», «Սիոն», ամսագրերում): «Էջմիածին» ամսագրի խմբագրությունը շնորհավորում է նորընծային և մաղթում հաջողություններ հոգևոր ծառայության պատասխանատու աշխատանքներում ու նվիրվածություն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին:

ԴՊՐՈՒԹՅԱՆ ՉՈՐՍ ԱՍՏԻՃԱՆՆԵՐՈՒ ՏՎԶՈՒԹՅՈՒՆ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄԵԶ

Իրաքի հայոց թեմի առաջնորդ Ավագ եպս. Ասատուրյանը նորոգ ձեռնադրյալ դպիրների հետ

Սույն տարվա Մեծի պահոց Միջինքի օրը, 1986 մարտի 5-ին, հինգ երիտասարդներ՝ Արծրունի Բարսեղյան, Վարդան Միրզոյան, Հովհաննես Մանուկյան, Երջանիկ Հակոբյան և Սարգիս Խալաթյան, դպրության չորս աստիճաններ ստացան, առ ի գնահատություն իրենց մատուցած ծառայության Պաշտատի առաջնորդանիստ Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցվո։

Հավարտ Խաղաղական և Հանգստյան ժամերգությանց տեղի ունեցավ չորս աստիճաններու տվչությունը՝ ձեռամբ թեմիս բարեխնամ առաջնորդ գերաշնորհ Ս. Ավագ եպս. Ասատուրյանի և խարտավիղականությամբ արժանապատիվ Ս. Օջական քին. Գլխայնի, ծերանոցի Ս. Կարապետ եկեղեցվո մեջ։ Ըստ ավանդության տվչության արարողությունը սկսավ «արտաքո եկեղեցվո», ուր սրբապա-

նը կտրեով ընծադաններու մազերեն՝ հրավիրեց զիրենք «զգենուլ հանդերձ կղերիկուսաց»։

Ապա աղոթքներու ընթերցումով և շարականներու հոգեպարար երգեցողությամբ ընծայվներուն հերթով տրվեցան դռնապանի, ընթերցողի, երգմանեցուցիչի և ջահընկալի աստիճանները, սակավ առ սակավ ծնկադիր հառաջանալով եկեղեցվո սեմեն դեպի դաւը։

Տվչության արարողութենեն ետքը սրբապան հայրը քարոզի ընթացքին տվավ իր հորդորներն ու խրատները՝ մաղթելով իրենց ավելի բարձր աստիճաններ Տիրոջ ծառայության ճամփուն վրա ի փառս մեր եկեղեցվո և ի պայծառություն ազգիս հայոց։

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ԻՐԱՔԻ ՀԱՅՈՑ

ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ԹՈՐՈՆԹՈՅՈՒՄ

Ուրախությունն ունենք հայտնելու, որ Թորոնթոյի հայերը որոշել են նոր եկեղեցի կառուցել՝ ի պայծառություն Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցվո և ի ծառայություն հայ ժողովրդի։ Այս որոշումը արդյունքն է Թորոնթոյի հայոց եռանդուն հոգևոր հովիվ հոգեջնորհ Ս. Հովնան վրդ. Տերտերյանի և հայ հավատացյալների փոխադարձ վստահության և սերտ համագործակցության։ Այդ առթիվ սույն թվականի փետրվարի 17-ին հոծ բազմություն էր հավաքվել Թորոնթոյի Ս. Երրորդություն եկեղեցում, որտեղ հոգեջնորհ հայր սուրբը հայտնեց իր գոհունակությունը, որ ժողովուրդը պատրաստակամություն հայտնեց և իր մեջ ուժ գտավ իրագործել այսպիսի դժվար, բայց կարևոր նպատակ։ Նա ասաց.

«Սիրելի ներկաներ,

Ջերմ սիրով կողջունենք Ձեր բոլորի ներկայությունը այստեղ՝ Ս. եկեղեցվույս հարկեն ներս և միաժամանակ մեր խորին շնորհակալությունները կհայտնենք, որ սիրողաբար ու քրիստոնեական ջերմ հավատքով ընդառաջեցիք մեր հրավերին։

Թորոնթոյի Ս. Երրորդություն Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցվո հարկին տակ տասնակ տարիներ սերունդներ ոչ միայն իրենց քրիստոնեական հավատքին կառչած մնացին, այլև այս նույն սրբապան տան մեջ սերունդներ իրենց հայեցի շունչը պահեցին։ Այսօր, Աստուծո օրհնությամբ, մենք բոլորս հավաքված ենք այստեղ նվիրական ծրագրի մը շուրջ՝ այն դարձնելու համար իրական-

ություն գալիք մոտիկ ժամանակներուն մեջ։ Եկած ենք այստեղ համայն գաղութի անունով, ողջ գաղութի տարիներու երապանքը կյանքի կոչելու, այն է՝ իրագործել մեր բոլորի առջև դրված նոր եկեղեցվո ծրագիրը՝ ամենայն համբերությամբ և իմաստությամբ։

3 օգոստոս 1980 թվականին Հայոց Հայրապետը՝ Ն. Ս. Օ. Ս. Ս. Վազգեն Ա կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, Երուսաղեմի հայոց Պատրիարքության միաբանական խորհրդողակցական ժողովին ուղղված իր նամակին մեջ կգրեր հետևյալը. «Մեր մտահոգությունները և մեր խոհերը ի մի բերելով, կկամենանք եզրակացնել, թե արտասահմանի հայության ինքնության ամբողջ ու անվտանգ պահպանման ամենամուր, ամենահայկական, ամենատեական ու ամենաօրինական հիմքը Հայ Առաքելական Եկեղեցին է թե՛ գործնական և թե՛ իրավական տեսակետներ»։

Ամբողջ պատմությունը վկան է մեր այս հավատքին. վկա Վարդանանք։ Մեր նախնիք այս արևի տակ գտան հավիտենականության միակ ճանապարհը՝ այս սուրբ եկեղեցին։

Երանի Ձեպի, որ Ձեր ուժերը պիտի տրամադրեք եկեղեցաշինության։ Որովհետև Աստված իր օրհնությունը անսպառ կբաշխե բոլոր անոնց վրա, որոնք Սուրբ Էջմիածնի հավատքով ձեռք-ձեռքի տված կուպեն կանգնեցնել աղոթքի տուն մը՝ ի բարգավաճումն Հայաստանյայց Սուրբ Եկեղեցվո։

Եկեղեցաշինությունը օրինյալ գործ մըն է: Կյանդրենք Չեր բոլորեն բարի կամեցողություն, որպեսզի ձեռք-ձեռքի տված հավատքի այս օջախը կառուցանենք նվազագույն դժվարություններով՝ հաղթահարելով ամեն խոչընդոտ:

Լուսավորչի տեսիլքեն ծնած վավակներ ենք մենք, որովհետև Աստված ինքը մեր սրտերուն մեջ ոսկե ուռով հաստատեց քրիստոնեական հավատքը:

«Խաղաղություն և օրհնություն իմ ծառային, Կուգամ դնել հիմն անասան Եկեղեցվույն Հայաստանի,

Սրտին վրա այս փշրված մեղքի ժայռին:
Ու մի վախճար,
Ո՛չ դժոխքի ուժերը ծանր, ո՛չ ալ մաշտը
դարերուն՝
Պիտի կրնան ապրել անոր ուժին և
ամրության»:

Սիրելիներ, աղոթքի և վճռականության պահն է այս բոլորիս համար.

«Յաւել ի մեզ Տեր ամենակալ,
կհաւատ, կոյս, կսեր, և վամենայն գործս
առաքինութեան»:

Քսաներորդ դարուն մեջ կապրինք, և մեր շուրջը կան բազում-բազում քաջողական ու-

ժեր՝ դրամ, հաճույք, հանգիստ կյանքի պայմաններ, բայց հավատացեք, Աստուծո օրհնությունը միշտ պիտի պորացնէ Մեզի բոլորիս, որպեսզի ի կատար ածենք աղոթքի նոր տան կառուցումը, ի սեր Հայ Եկեղեցվույն, ի վայելումն ժողովուրդիս հայոց և ի պորացումն հայոց հավատքի օջախ՝ Սրբություն Սրբոց Ս. Էջմիածնի:

Այսօր, 17 փետրվար 1986 թվականին մեր բոլորին առջև կդրվի թրոնթոհայ գաղութի պահանջներն ստեղծված նոր և մեծ եկեղեցի մը կառուցելու հրամայականն ու սուրբ գործը՝ կառուցել ՆՈՐ ՇԵՆՔԸ Ս. Երրորդություն Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցվո:

Վճռական ոգիով, քրիստոնեական ջերմ հավատքով, մեկ սիրտ ու մեկ խորհուրդ դարձած շարունակենք մեր առաքելությունը՝ անխախտ պահելով մեր պապերուն հավատքը, որպեսզի գալիք սերունդները հաղովորդին մեր պապերու մյուռնաբույր լույս հավատքեն՝ Գանատայի հյուրընկալ ավերեն մինչև Ս. Էջմիածին՝ այնտեղ, ուր ինքը Աստված դարբնեց հայուն հոգին քրիստոնեական ջերմ սիրով, անսպառ ու շենշող հավատքով»:

ԹՂԹԱԿԻՅ

ՀԱԿՈՒԲ ԶԵԼԱԼՅԱՆ

ՍՓՅՈՒՌՔԻ ՀՆԱԳՈՒՅՆ ՈՍՏԱՆՆԵՐԵՆ

ԳՈՄՈԹՆԻ

Կոստանդին Ե-ը բյուզանդական գահ բարձրացավ 720 թվականին՝ իր հորմեն ժառանգելով ոչ միայն գահը, այլև սրբանկարներու պաշտամունքի նկատմամբ թշնամանքը՝ պատկերամարտությունը:

Կոստանդին Ե կայսեր ջուրը՝ Աննան, ամուսնացած էր հայազգի Արտավազդի հետ, որ իր որդի Նիկեփորի հետ կայսեր կողմեն գահակից հռչակվեցավ: Սակայն Կոստանդին կայսրը 743 թվականին տմարդի կերպով վերջ տվավ անոնց գահակալությանը՝ հանել տալով անոնց աչքերը: Շուրջ մեկ տասնամյակ հետո, 752 թվականին, Կոստանդին կայսեր հրամանով հայերու հոծ զանգվածներ Մեծ և Փոքր Հայքի երկու կարևոր ուստաններեն՝ Թեոդոսուպոլսեն (այժմ՝ Էրզրում) և Մելիտիսենեն (այժմ՝ Մալաթիա) բռնեցին գաղթի ճամփան դեպի

Թրակիա և Մակեդոնիա: Այսպիսով հիմք դրվեցավ այս երկու շրջաններու հայկական շեն ու բազմամարդ գաղութներուն:

Այնուհետև հայ նախարարներու, պինվորականներու և այլ բարձրաստիճան գործիչներու գաղթը դեպի Բյուզանդիա կդառնա օրինաչափ: Ը դարի վերջերուն, արաբներու դեմ անհաջող ապստամբությունեն հետո, Բյուզանդիա կապաստանին գլխավորապես պինվորականներ՝ իրենց ազգականներով, որոնք, շնորհիվ իրենց ռազմական կարողություններուն, կարևոր դիրք կգրավեն հայկական այդ հոծ շրջաններուն մեջ՝ դառնալով պորավարներ: Հայահոծ այդ շրջանները կկոչվին «Արմենիակ»-ներու թեմ, որ Բյուզանդական կայսրության մեջ իր կարևորությամբ և հզորությամբ կհամարվի երկրորդը:

Հայերու տեղաշարժերը այդ ժամանակա-

շրջանին շատ սովորական իրողություն էր: Բյուզանդական հայազգի կայսր Նիկեփոր Փոկասը իր գահակալության տարիներին (963—969) հրատակարեց մի շարք նովելլաներ (հրամանագիր), որոնցմե մեկը կիսուհի հայ պինվորներու սեփականությունը համարվող հողերու մասին: Ահա հատված մը այդ հրամանագրեն.

«Եթե հայ պինվորներեն ոմանք, որոնք հեռացել են իրենց հողերեն և երեք տարի անցուցեր են այլ վայրերու մեջ... երեք տարին լրանալե հետո վերադարձող հայ պինվորներն իրավունք չունին պահանջելու ստանալ այդ հողերը, որովհետև եթե հայերու խնկայուն և թափառաշրջիկ բնավորությունը օրենսդրությամբ չսանձվի, և անոնք իրավունք ունենան ուրիշ տեղ երթալ ու բնակիլ, այնուհետև կրկին վերադառնալով դյուրությամբ տիրանալ իրենց հողերուն, ապա ամբողջ հայությունը իսպառ կչքանա»:

Սակայն նույն ինքն Փոկասը, իր գահակալությունից երկու տարի անաջ, 961 թվականին, արաբներեն մաքրագործելե հետո Կրետե կղզին, հայկական բանակաթեմի բազմություններ բնակեցուց այնտեղ: Այդ ժամանակն է, որ Կրետե կղզիի վրա հայկական անուններ հիշեցնող տեղանուններ կհիշատակվին, ինչպես՝ Արմենի, Արմենոսիոր, Ամառի, Արմենոքամպոս և այլն:

Պատմական դաժան պայմաններու հետեւանք հանդիսացող գաղութներեն է նաև Գոմոթինիի հայ գաղութը: Գոմոթինիի հայ գաղութը պատմության ընթացքին կբնորոշվի որպես սահմանապահ՝ Բյուզանդական կայսրության մեջ, սահմանապահ՝ նաև Հունաստանի մեջ: Ի բարեբախտություն Գոմոթինիի հայերուն, Մեծ եղեռնի իրագործումեն հապիվ քանի մը տարի անաջ Գոմոթինին անջատվեցավ Թուրքիայեն և միացվեցավ Հունաստանին: Այս բարեբախտիկ իրողությունը հայ բնակչությունը վերծ պահեց թուրքական կոտորածներեն և հնարավորություն ընձեռեց բարգավաճելու և հարատևելու որպես հնագույն հայկական գաղութ:

Թրակիայի հայոց նորագույն պատմությունը շուրջ 300 տարվա հնություն ունի, որ հիմնված է տապանաքարերու արձանագրություններու փաստացի տվյալներու վրա: Հատկապես Կյուսլուրճինան (թուրքական անվանում) հայեր ընդունեցավ շրջակա Ադրիանապոլսեն, Կոստանդնուպոլսեն, Ռոդոս-թոյեն և Մակարայեն: Գաղութի սովորագույնը պատճառ դարձավ, որ ԺԹ դարուն նոր եկեղեցի մը կառուցվի Ս. Գրիգոր Լուսավորիչի հիշատակին: Սակայն զարմանալի է, որ եկեղեցվո տոնախմբությունը կկատարվի ոչ թե Ս. Գրիգոր Լուսավորչի տոնի օրը,

այլ Ս. Հակոբի, քանի որ խնդրակատար եկեղեցին առաջին օր մը տեղական բնակչությունը փրկյեք է մահացու համաճարակեն: Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցվո հիմնադրության մասին կա մարմարյա տախտակ մը, որ պետեղված է սրբավայրի ներքնամասին, ավանդատան դռան վերև, որուն վրա գլխագիր տղագիր արձանագրություն կա.

«Շնորհիւ Տեառն շինեցաւ Սբ. եկեղեցիս յԱռաջնորդութեան Մեսրոպե եպիսկոպոսի Ադրիանուպոլսոյ և հոգաբարձութեամբ Եաղուպ աղայի Եաղուպեան, յամի Տեառն 1834, նոյեմբեր 25»:

Եկեղեցու բակին մեջ ժամանակին կար դպրոց, ուր եկեղեցականներ կդասավանդեին սուրբգրական գիրքերով: Դպրոցը փրկած է 1880 թվականին, որուն տեղ այնուհետև կառուցվեր է նորը՝ ազգային բարերարների հանգանակությամբ:

1920 թվականին Գոմոթինիի մեջ գոյություն ունեին 71 ընտանիքներ՝ կազմված 236 անդամներէ: Հետագային նշված ընտանիքների թվին ավելցավ ևս 38-ը՝ 160 անդամներով, և ընդհանուր թիվը հասավ 400 անդամներու: 1922 թվականին, փոքրասիական աղետի տարին, 1689 հայ գաղթականներ եկան լրացնելու գաղութի թիվը՝ 600 ընտանիք՝ 2085 անդամ:

Սակայն երկու տարի անց, 1924 թվականի հունիսի 20-ին, Պեղոպոնեզ տեղափոխվեցին 321 ընտանիքներ՝ 1063 անդամներով: Առաջին անգամը չէր, որ այստեղ հայեր կհաստատվեին: Վենետիկյան տիրապետության ժամանակ Մեթոն քաղաք եկավ հաստատվեցավ Մսիթար աբբահայրը, 1706 թվականին այստեղ կառուցեց վանք մը և Ս. Անտոնի եկեղեցին: Քաղաքական անբարենպաստ պայմաններու պատճառով որոշ ժամանակ անց ան լքեց քաղաքը 1715 թվականին: Ինչպես կվկայեն բազմաթիվ փաստաթղթեր, վենետիկյան հասարակապետության շրջանին վենետիկահայերու ներկայությունը Պեղոպոնեզի մեջ զգալի էր:

Ի դարի 25-ական թվականներուն Գոմոթինիեն Հայաստան ներգաղթեցին 272 հայեր՝ քաղաքի հայ բնակչության թիվը իջեցնելով 750-ի: Սակայն այդ նվազ թվաքանակով անգամ հայերը շարունակեցին իրենց նպաստը բերել տեղի մշակութային և տրնտեսական վերելքին:

Գոմոթինի ունի բազմաթիվ գանձեր, հատկապես եկեղեցական արվեստի գործեր: Սկիի, անագապղձա, որուն բաժանին շուրջ կան չորս ավետարանիչներու բարձրաքանդակները և մի արձանագրություն. «Յիշատակ է սկիիս Կիմիրճի (Կյուսլուրճի-

նա) Սուրբ Լուսաորիչ եկեղեցւոյն, որ և ընծայեց զմիտնեցի մահտեսի Գասպար ոսկերիչն, 1864 յուլիս 8»:

Կազմ Ավետարանի, արծաթյա, պատրաստված ԺԸ դարի վերջերը: Գլխագիր փորագիր արձանագրությունը կվկայե. «ՅԻՇԱՍԱԿ Է ՄԱՀՏԵՍԻ ԽԱԹՈՒՆԻՆ Ի ՍԲ ԼՈՒՍԱՆՈՐԶԻՆ»: Ավետարանը տպված է 1769 թվականին Հովհաննեսի և Հակոբի տպարանում:

Կազմ Ավետարանի, արծաթյա, դրվագման եղանակով պատրաստված: Ունի գլխագիր արձանագրություն. «ՅԻՇԱՍԱԿ Է ԹԱԴՈՍԵԱՆ ՊԱՐՕՆ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ Ի ՍԲ ԼՈՒՍԱՆՈՐԶԻ ԵԿԵՂԵՑՈՒՅ (ն), ԿԻՒՄԻՐԺԻՆԵ յու. 1848»: Արձանագրության վերջին մասը՝ մանրագիր:

Կտրակ, արծաթյա, եկեղեցական թավջապատ գրքի վրա: Վրան փորագրված է խաչելության պատկերը: Ունի գլխագիր «ՅՍՔՍ» սկզբնատառերը և հետևյալ մանրագիր արձանագրությունը. «Նուէր Սարգիս Թորոսեանէ—Գոմթինի»: Հսկանաբար 1900 թվականի սկիզբը:

Դրամարկղ, փայտյա: Եկեղեցական գոր-

ծածության համար: Ունի գեղագիր գլխատառերով հետևյալ արձանագրությունը. «ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄ 1905»: Կկրե գունավորման հետքեր:

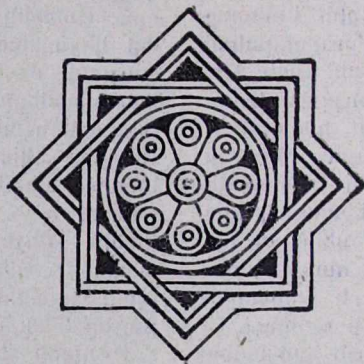
Ս. Հակոբի նկարը, յուղաներկ, մեծաչափ: Նկարի տակ կա հետևյալ արձանագրությունը. «Լևոն Գապայեան՝ գծագրիչ: Յիշատակ է Ս. Յ (ակոբ) Մծբնայ Հայրապետի պատկերս Յովի (աննէս) Հաճեանի կողմէ, վասն վաղամեռիկ Տիգր (ան) Հաճեանի՝ 1924, Դեկտ. 27»:

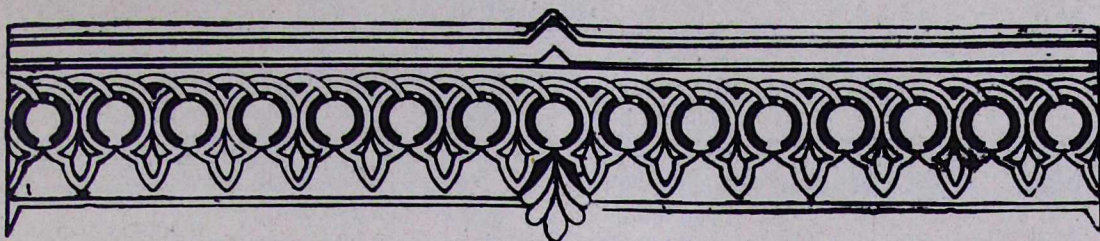
Հիշատակելի են նաև եպիսկոպոսական երկու թագեր՝ կարդարված չորս ավետարանիչներու պատկերներով, որոնց շուրջը նկատելի են անոնց անուններուն սկզբնատառերը:

Հիշատակության են արժանի նաև մի քանի տասնյակ եկեղեցական գրքեր, որոնք խնամքի և վերականգնման կարիք ունին:

Գոմթինիի հայությունը պիտի շարունակե հալորեն հարատևել՝ շնորհիվ իր ապագա սիրության, աշխատասիրության և կենսունակության:

Աթենք

ՀԱՅԵՐԸ ՍՍՀՄ - ՈՒՄ ԸՍՏ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ

«Սովետական էնցիկլոպեդիա» հրատարակչությունը լույս է ընծայել «Ժողովրդագրական հանրագիտարանային բառարան», որտեղ Հայաստանի և հայերի մասին կան հետևյալ տեղեկությունները.

Հայերը ապրում են (1979 թվականի տվյալներով)

Հայաստանում	—	2.724.975
Ադրբեջանում	—	475.486
Վրաստանում	—	448.000
ՌՍՖՍՀ-ում	—	364.570
Ուկրեյնականում	—	42.374
Ուկրաինայում	—	38.646
Թուրքմենիայում	—	26.605
Ղազախստանում	—	14.022
Տաջիկստանում	—	4.861
Կիրգիզիայում	—	3.285
Բելոռուսիայում	—	2.571
Մոլդավիայում	—	1.953
Լատվիայում	—	1.913
Լիտվայում	—	955
Էստոնիայում	—	845

Հայկական ՍՍՀ-ում ապրում են (1979 թվականի տվյալներով)

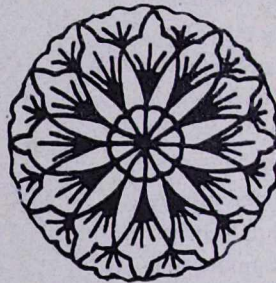
Հայեր	—	2.725 հազար մարդ
Ադրբեջանցիներ	—	161 հազար մարդ
Ռուսներ	—	70 հազար մարդ
Քրդեր	—	51 հազար մարդ
Ուկրաինացիներ	—	8,9 հազար մարդ

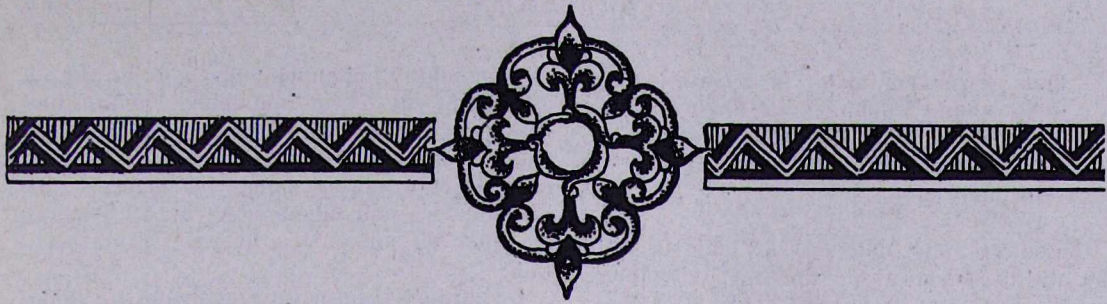
Վրացիներ	—	1,3 հազար մարդ
Բելոռուսներ	—	1,1 հազար մարդ
Թուրքմեններ	—	515 հոգի
Մոլդավացիներ	—	334 հոգի
Ուկրեյներ	—	296 հոգի
Տաջիկներ	—	234 հոգի
Ղազախներ	—	199 հոգի
Լատիշներ	—	118 հոգի
Լիտվացիներ	—	83 հոգի
Կիրգիզներ	—	74 հոգի
Էստոնացիներ	—	55 հոգի

1939—1979 թթ. տվյալներով Հայաստանի գյուղական բնակչությունը ունեցել է հետևյալ տոկոսային տեղաշարժը. 1939-ին՝ 71 %, 1952-ին՝ 50 %, 1970-ին՝ 41 %, և 1979-ին՝ 34 %:

1984 թ. տվյալներով Հայաստանի բնակչության խտությունը եղել է 109,6 հոգի՝ մեկ քառակուսի կիլոմետրի վրա:

Ըստ «Գրքերի աշխարհ» թերթի
23 փետրվարի 1986 թ.

ՀԱՅՐ ՄԻՇԵԼ ՔԵՆԵԼ

(Աստվածաբանության դասախոս)

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՐԴԱԼ ԱՎԵՏԱՐԱՆԸ*

ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԿՈՍ

21. ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԻ ԱՌԱԿԸ

(Մարկ. Դ 1—9)

- Դ 1 Նորից նա սկսեց ուսուցանել ծովե-
կերքի մոտ, և նրա շուրջը խոնվեց բա-
զում ժողովուրդ, այնպես որ նա մտավ
ու նստեց մի նավակի մեջ, ծովի վրա,
մինչ ամբողջ ժողովուրդը ծովեկերքին
շուրջանակի բռնել էր ցամաքը:
- 2 Եվ նա առակներով նրանց շատ բան
էր ուսուցանում և նրանց ասում իր
վարդապետության մեջ.
- 3 «Լսեցե՛ք, ահավասիկ մի սերմանող սեր-
մանելու ելավ:
- 4 Եվ պատահեց, որ սերմանելու ժամա-
նակ սերմի մի մասն ընկավ ճանապար-
հի եզերքը, և թռչունը եկավ ու կերավ
այն:
- 5 Ուրիշ մի մաս ընկավ ապառաժի վրա,
որտեղ շատ հող չկար. և շուտով բու-
սավ, որովհետև հողը հյութ չուներ:
- 6 Բայց երբ արևը ծագեց, խանձվեց. և
քանի որ արմատներ չուներ, չորացավ:
- 7 Մի ուրիշ մաս ընկավ փշերի մեջ. փշե-
րը բարձրացան և խեղդեցին այն, և
պտուղ չտվեց:
- 8 Իսկ մի ուրիշ մասն էլ ընկավ լավ հողի

Michel Quesnel Comment lire un évangile

Saint Marc

aux Éditions du Seuil, Paris

* Հարունակված «Էջմիածին» ամսագրի 1986 թվա-
կանի № 26 Բ—Դ-ից:

վրա, բուսնելով աճեց ու պտուղ տվեց, մեկի դիմաց՝ երեսուն, և մեկի դիմաց՝ վաթսուն, և մեկի դիմաց՝ հարյուր»:

9 Եվ նա ասում էր. «Ով որ լսելու ականջ ունի, թող լսի»:

Ծովեպեղք, հոծ ամբոխ, մի նավակ, որի մեջ մտնում-նստում է Հիսուս: Մարկոսն արդեն պատկերել է այս տիպի մի տեսարան (Մարկ. Բ 1—13 և Գ 7—12): Ամբոխի վերաբերմունքն այժմ թվում է նվազ հարձակողական, քան եղել է անցյալում: Մթնոլորտի լարվածությունը թուլացել է: Հիսուս ուսուցանում է նստած, ինչպես անում էին ռաբբիներն ու քարոզիչները ժողովարաններում: Կարելի է մտքով պատկերացնել, որ նավակը կառանված է մի փոքրիկ ծովախորշի կենտրոնում, իսկ ամբոխը խմբված է ծովափին՝ կամարաձև մի շրջանակ կազմած: Տիրոջ և ամբոխի միջև մի որոշ տարածություն կա, բայց ոչ շատ մեծ: Ունկնդրելու համար պայմանները լավ են, և դա թվում է կարևոր: Պատմել սկսելուց առաջ Հիսուս հրավիրում է իր ունկնդիրներին լինել ուշադիր՝ ասելով. «Լսեցե՞ք» (համար 3): Իսկ երբ վերջացնում է իր խոսքը, նորից է անդրադառնում ունկնդրության որակին՝ ասելով՝ «Ով որ ականջ ունի լսելու, թող լսի» (համար 9):

Հիրավի, պատմված առակը կարող է հասկացվել տարբեր մակարդակներով: Կարճամիտ ունկնդիրները այդ պատմությունից կհասկանան միայն այն, ինչ բոլորն են հասկանում, այսինքն թե՛ լավ հողն է միայն պտուղ տալիս: Ճանապարհը, քարքարոտ վայրերը և փշերը, տարբեր պատճառներով, բերք չտվող հողամասեր են: Հիսուս այս դեպքում պարզապես հիշեցնում է այն, ինչ ամեն երկրագործ գիտի իր փորձառությունից:

Եվ սակայն, առակում ուրիշ բաներ էլ են ասված, որ ընդունակ են ընկալելու նրանք, ովքեր իրենց ականջների ծայրից մի քիչ ավելի հեռուն են լսում: Պատմված առակը խոսում է հողի մասին, որտեղ սերմանվում է սերմը, և ուղղված է մի բազմության, որ նստած է գետին, հողի վրա և ընդունում է Հիսուսի խոսքը: Ունկնդիրներից ոմանք ի վիճակի չե՞ն միթե հասկանալու, որ որոշակիորեն իրենց պատմվում է այն, ինչ իրենք ապրում են այդ պահին: Հիսուս սերմի անունը չի տալիս. առակը բովանդակում է մի չասված բան, որ հենց առակի բանալին է հանդիսանում: Տվե՛ք սերմին մի անուն, և դուք կտեսնեք բոլորովին այլ բան, քան գեղջկական կյանքի մի տափակ պատմություն:

Այսպիսին է սերմնացանի այս առակը, և այսպիսին են մյուս առակները, որոնք հաջորդելու են սրան: Մի պատմություն է պատմվում. դա այն է, ինչ երևում է, բայց այդ պատմությունը ավելին է ասում, քան պատմվածը, այն ականջների համար, որոնք բացված են լսելու ա՛յլ կարգի իրողություններ:

Եվ յուրաքանչյուր ոք հրավիրվում է վերցնելու դրանցից այն, ինչ կարող է ստանալ:

22. ՄՇԱԿՆԵՐ ԵՎ ԴՐՍԻ ՄԱՐԴԻԿ (Մարկ. Դ 10—12)

Դ 10 Երբ նա առանձին մնաց, նրա շուրջը եղողները, աշակերտների հետ միասին, հարցրին նրան առակների մասին:

11 Եվ նա ասաց նրանց. «Ձեզ է տրված իմանալ Աստուծո արքայության խորհուրդները, բայց նրանց համար, որ ձեզնից դուրս են, ամեն ինչ առակներով կլինի,

12 որպեսզի տեսնելով տեսնեն ու չտեսնեն և լսելով լսեն ու չիմանան, որ մի գուցե երբեք դարձի գան, և իրենց ներվի»:

Չարմանալի է և նույնիսկ գայթակղեցուցիչ Հիսուսի այս բացատրությունը: Առակները հաճախ նկատվում են որպես մանկավարժական մի միջոց՝ հասկացնելու, ունկնդիրներին հասու դարձնելու համար դժվարիմաց մի ուսմունք, իսկ Մարկոսը բոլորովին հակառակն է ասում. այսինքն՝ առակները ներկայացնում են դիտավորյալ կերպով գործածված խրթին մի լեզու «նրանց համար, որ դրսում են»: Միայն ընտրյալների մի փոքր խմբին է իրավունք տրվում մուտք գործելու «Աստուծո թագավորության խորհրդի» մեջ: Եսայի մարգարեից կատարված այս մեջբերումը, որը դրված է Հիսուսի բերանը, թվում է, թե շատ ավելի հեռու է զրնում բացառման կամ մերժման իմաստով. պետք չէ, որ դրսի մարդիկ դարձի գան, և նրանց ներվի:

Ինչպե՞ս հասկանալ այսպիսի խստություն Հիսուսի կողմից, որն իրավամբ հայտնել էր իր մասին, թե «եկել է կանչելու մեղավորներին» (Մարկ. Բ 17):

Երկու կարգի խորհրդածություններ կարող են օգնել մեզ այս հարցում: Այդ խորհրդածություններն իհարկե տվյալ խոսքից լրիվ չեն վերացնի նրա գրգռիչ կամ նույնիսկ գայթակղեցուցիչ կողմը, բայց կարող են միջոց ծառայել հարցին ներքուստ մոտենալու համար: Ի վերջո, միգուցե այնքան էլ վատ չէ, որ ավետարանի մի հատված

ամբողջապես շուռ տա մեր պատրաստի գաղափարները Հիսուսի մասին:

Ամենից առաջ պետք է հիշել, որ Մարկոսի ավետարանը, գրված շուրջ 65 թվականին Հռոմում, ուղղված է հալածաբանների ենթարկված քրիստոնյա մի համայնքի. Ներոնի հալածաբանները շատ մոտ էին, իսկ հաջորդներն էլ հեռու չէին: Նման մի մթնոլորտում Եկեղեցու կյանքի համար անհրաժեշտ էր ունենալ երկու տիպի լեզու, երբ խոսքն ուղղվում էր ներսի մարդկանց, կարելի էր խոսել պարզ ու հասարակ, բայց և հարկավոր էր պոուշանալ այն ամենից, որ կարող էր դուրս թափանցել և վտանգի տակ դնել քրիստոնյաների կյանքը: Հալածված խմբի խորհուրդները կամ գաղտնիքները ծալահեղ պոուշավորությամբ վերապահվում էին գիտակ մարդկանց այն մտավախությամբ, որ դրանք, հրապարակվելով, կարող էին ծառայել որպես զենք հալածիչների համար:

Արդ, ըստ Մարկոսի, գրեթե նույնաման կացության մեջ է գտնվում Հիսուս: Նրան սպանելու որոշումն արդեն ընդունված է փարիսեցիների և հերովդեսականների կողմից (Մարկ. Գ 1—6): Բազմությունները դրսևորել են անհասկացողություն և հարձակողական տրամադրություններ: Հիսուսի մերձավոր ազգականները փորձել են գնալ-վերցնել նրան: Կացությունը իրոք որ վտանգավոր է: Որպեսզի Աստուծո թագավորության քարոզությունը հնարավոր լինի շարունակել, անհրաժեշտ է ապահովել ամենից ավելի համոված մարդկանց պաշտպանությունը:

Մի՛ տվեք սրբությունը շներին.

Ձեր մարգարիտները խոսքերի առաջ մի՛ գցեք,

ասում է Հիսուս մի ուրիշ ավետարանում (Մաթևոս, Է 6): Աշակերտների խումբը, ինչպես և Հռոմի Եկեղեցին, որին դիմում է Մարկոսը, ստիպված է գործել մեծ պոուշությամբ: Պետք չէ ամեն ինչ անհրաժեշտաբար ասել ամենքին:

Երկրորդ՝ մի հստակ հայացք հենց այն շառերի վրա, որ գործածում է Հիսուս, կարող է նույնպես օգնել հասկանալու այն նտադրությունը, որ Մարկոսը վերագրում է յրան: Հիսուս Հին Կտակարանից և մասավորապես Եսայու գրքից մեջ է բերում մի ռատված, որ արժե կարդալ մինչև վերջ: Նախ խոսում է Աստված. մարգարեն պառասխանում է նրան.

«Եվ նա ասում է.

Ինձ՝ և ասա՛ այն ժողովրդին.

«Լսելով կյսեք և չեք հասկանա,

Տեսնելով կտեսնեք և չեք գիտենա»:

Քանզի խստացավ սիրտն այդ ժողովրդի.

Խլացրին ականջներն իրենց

Եվ աչքերն իրենց փակեցին,

Որ երբեք չտեսնեն աչքերով

Եվ չլսեն ականջներով

Ու չիմանան իրենց սրտով,

Դարձի չգան ու չբժշկեմ նրանց»:

Եվ ես ասում եմ. «Մինչև ե՛րբ, Տե՛ր իմ»:

Եվ նա ասում է.

«Մինչև ավերվեն քաղաքներն ու դառնան անբնակ,

Ավերվեն տներն ու դառնան անմարդ,

Եվ մնա երկիրն ավերակ»:

Ապա Աստված այդպես կշարունակի անել մարդկանց.

Կբազմանան մնացածները երկրում,

Բայց եթե մնա նրանց մեկ՝ տասներորդն անգամ,

Դարձյալ կմատնվեն գերության ու

համիշտակության.

Ինչպես կտրված կաղնի կամ բնեկնի,

Որից մի բուն է մնում միայն,

Եվ այդ բունը սուրբ ծնունդն է նրա :

(Եսայի Զ 9—13)

Այս տեքստը գրվել է Քրիստոսից առաջ 740 թվականին: Ասորեստանցի ներխուժողները մոտեցել են Երուսաղեմի դռներին: Եսային առաքելությամբ ուղարկվել է քաղաքի բնակիչների մոտ, որոնք տառապում են քաղաքում կատարվող անարդարություններից: Ոչ ոք մտահոգված չէ վերահաս վտանգով, որն սպառնում է բոլորին: Ընդհակառակն, ամեն մարդ աշխատում է առավելագույնս օգտվել այդ անկայուն դրությունից՝ փող կուտակելու համար ամենախեղճ մարդկանց հաշվին:

Այն խոսքերը, որ մարգարեն պիտի արտասանի, չափապանց խիստ են: Ժողովուրդը իր այդ ընթացքով իր սեփական կործանումն է պատրաստում: Անօրինություններն այնքան են խորացել, որ անհնար է ետ դառնալ: Քաղաքի կողոպուտը, երկրի ավերումն ու բնակիչների տեղահանությունը անխուսափելի են:

Ճիշտ է, որ Եսայու մարգարեությունից մեջբերված հատվածի վերջին նախադասությունը հուսադրիչ մի խոսք է: Ուրիշ բան չի մնալու այդ երկրից, այլ միայն մի խանձված կոճղ, նման տապալված և կրակից լափիված մի մեծ ծառի բնի: Եվ սակայն, «բունը նրա սուրբ ծնունդն է»: Եսային այստեղ ներմուծում է մարգարեների քարոզության մեծ թեմաներից մեկը. Իսրայելը պիտի կործանվի իր-իսկ մեղքով, բայց պի-

տի պահպանվի մի մնացորդ, մի փոքր սերմ հողի մեջ նետված, որտեղից ծիլ պիտի արձակի ինչ-որ նոր բան, որը թույլ պիտի տա, որ կործանումից այն կողմ էլ շարունակվի Աստուծո զաջինքը իր ժողովրդի հետ:

Մարկոսը Հիսուսի քարոզությունը վերագրում է մարգարեական այս մեծ ավանդության մեջ: Փարիսեցիները մոլորված մնացել են իրենց մերժման մեջ, նույնպես և բոլոր նրանք, որոնց ավետարանիչը կոչում է «դրսի մարդիկ»: Առայժմ նրանցից ոչ մի հույս չկա: Միայն աշակերտների խումբը, որոնց հոգիները ինչ-որ չափով բաց են Բարի լուրի առջև, ի վիճակի են ապրելու հավատի արկածախնդրությունը. այդ խմբի վրա է հենվում Աստուծո Թագավորության ապագան:

Այսպես, Ավետարանի տարածման գործը պիտի շարունակվի աշակերտների և «դրսի մարդկանց» միջև գոյություն ունեցող լարվածության պայմաններում: Սակայն հարկավոր է ուշադիր լինել՝ չաղավաղելու համար գործող անձանց դիմանկարը: «Դրսի մարդիկ» իրականում պիտի մնան որպես ծանր բեռ կամ նույնիսկ հայտնապես պիտի հակադրվեն Բարի լուրի առաջընթացին: Բայց տասներկուսը կամ աշակերտներն էլ, նրանց հակառակ, ո՛չ հերոսներ են և ո՛չ էլ կատարյալ, օրինակելի անձինք: Ավետարանի շարունակությունը մեզ ցույց պիտի տա, թե նրանք շատ սովորական, տատանվող մարդիկ են: Նրանք պարզապես Հիսուսի նկատմամբ ունեն ոչ որոշակի դրական և բարյացակամ վերաբերմունք: Որպես այդպիսիք, նրանք ստացել են նրանից քարոզելու առաքելություն, որը պիտի փորձեն ի գործ դնել՝ լավ կամ վատ: Մարկոսի Ավետարանի առաջընթացը համեմատական է վկաների միջակության հետ: Գալով մեզ՝ ընթերցողներին, թվում է, թե մենք մերթ աշակերտներ ենք, մերթ՝ «դրսի մարդիկ»:

Քրիստոնյան միաժամանակ է՝

—Ավետարանի շարժիչը և արգելակը.

—Հիսուսի սպանիչը և օգնականը:

23. ՀԻՍՈՒՍ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒՄ Է ՍԵՐՄՆԱՅԱՆԻ ԱՌԱԿԸ (Մարկ. Դ 13—20)

Դ 13 Եվ նա ասաց նրանց. «Այս առակը չե՛ք հասկանում. ապա ինչպե՛ս պիտի հասկանաք բոլոր առակները:

14 Նա, որ սերմանում է, խոսքն է սերմանում:

15 Ճանապարհի եզերքին սերմանվածները նրանք են, որոնց մեջ խոսքն է սերմանվում, երբ լսում են այն, սատանան

գալիս է և դուրս է հանում նրանց սերտերի մեջ սերմանված խոսքը:

16 Ապառաժի վրա սերմանվածները նրանք են, որ, երբ լսում են խոսքը, իսկույն ուրախությամբ ընդունում են այն.

17 և որովհետև իրենց մեջ արմատներ չունեն, այլ մի որոշ ժամանակի համար են, երբ խոսքի պատճառով նեղություն կամ հալածանք է վրա հասնում, իսկույն գայթակղվում են:

18 Իսկ նրանք, որ սերմանվեցին փշերի մեջ, այդ նրանք են, որ լսում են խոսքը.

19 սակայն այս աշխարհի հոգսերը և հարցառության պատրանքները ներխուժում և խեղդում են խոսքը, և այն անպտուղ է լինում:

20 Եվ լավ հողի մեջ սերմանվածները նրանք են, որ լսում են խոսքը և ընդունում ու պտուղ են տալիս. մեկի դիմաց՝ երեսուն, մեկի դիմաց՝ վաթսուն և մեկի դիմաց՝ հարյուր»:

Ուրեմն «աշակերտների հետ իր շուրջը եղողներին» է ուղղում Հիսուս իր խոսքը: Նա մի քիչ խիստ է վարվում նրանց հետ, որովհետև իրենք իրենց չեն հասկանում սերմնացանի առակը: Բայց, ինչ էլ որ լինի, նրանք իրավունք ունեն լուսաբանությունների, մի բան, որից զրկված են դրսի մարդիկ:

Մեկնությունը արտահայտված է մեկ նախադասության մեջ. «Նա, որ սերմանում է, խոսքն է սերմանում (համար 14): Սերմի էությունը բնորոշված է, թեև ոչ այնքան հստակ, որովհետև, ի տարբերություն Ղուկասի, Մարկոսը չի ասում՝ «Աստուծո խոսքը»: Առակի բանալին տրված է: Ամբողջ մնացածը կարելի է հասկանալ հենց ա՛յդ տեղից մեկնելով: Տարբեր տեսակի հողերը, որոնց մեջ ընկնում են սերմերը, ներկայացնում են խոսքն ընդունողների այլապես վերաբերմունքները՝ չարից խոցվելու ընդունակություն (համար 15), մակերեսային պատրաստակամություն (համար 16—17), տրամադրության պակաս՝ բազմալուսադրությունների հետևանքով (համար 18—19), խոսքի իսկական ընդունում (համար 20): Միայն վերջիններն են պտուղ տալիս:

Պարոնա՛յք ունկնդիրներ, քննեցե՛ք ինքներդ ձեզ: Ո՛ւմ մեջ եք ճանաչում դուք ձեզ:

24. ՃՐԱԳԻ ԱՌԱԿԸ ԵՎ ՆՐԱ ՍԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆԸ (Մարկ. Դ 21—23)

Դ 21 Եվ նա ասաց նրանց. «Միթե ճրագը բերվում է, որ գրվանի կամ մահճի

տա՛նկ դրվի: 24՝ որ աշտարակի վրա է դրվում:

22 Արդ, ծածուկ բան չկա, որ չհայտնվի, և գաղտնի բան չի եղել, որ ի հայտ չգա:

23 Թե մեկը լսելու ականջ ունի, թող լսի»:

Ինչպես նախորդ հատվածում, Հիսուս շարունակում է իր խոսքն ուղղել աշակերտներին՝ ամբոխից մեկուսի: Ավետարանիչը որոշակի ասում է. «Եվ նա ասաց նրանց»:

Վերևի մի քանի տողերը պարզաբանում են Հիսուսի մեթոդը, որ Մարկոսը ներկայացրեց նախապես սերմնացանի առակի կապակցությամբ (Մարկ. Դ. 1—9 և Դ. 10—12): Հիսուս նախ պատմում է մի առակ՝ ճրագի առակը (համար 21): Ապա տալիս է դրա մեկնությունը, որն սկսվում է «արդ» բառով (համար 22): Այնտեղ միայն աշակերտներն են, որ լսում են թե՛ առակը և թե՛ նրա մեկնությունը: Նրանք ձեռք են բերում մի տեսակ աշխատանոցային փորձառություն, որը սովորեցնում է նրանց տեսնել այն կապը, որ գոյություն ունի առակի ձևով պատմված մի պատմության և այն իրական կացության միջև, որին ակնարկում է այդ պատմությունը: Կենցաղային մի գործողության նկարագրության ետևում, գործողություն, որը կայանում է սենյակի մեջտեղում կենտրոնական դիրքով ձեռքի մի փոքրիկ ճրագ դնելու մեջ, սենյակը լուսավորելու համար, բացահայտվելիք մի ուսուցում կա թաքուն իրողությունների մասին, որոնք ի լույս պետք է հանվեն:

Շնորհիվ այս մանկավարժական մեթոդի, Հիսուս հույս ունի, որ աշակերտները կհասնեն այն բանին, որ այնուհետև իրենք կմեկնաբանեն առակները, առանց որ կարիք լինի առանձնապես նրանց տալու լրացուցիչ բացատրություններ: Մարկոսը նույնպես այդ բանն սպասում է իր ընթերցողներից:

Այսուհանդերձ, առակի մեկնությունը, որ տրված է այստեղ Հիսուսի կողմից, կատարելապես հստակ չէ: Հասկանալի է, որ ինչ որ թաքուն է ու գաղտնի, պետք է ի հայտ գա ամենայն պարզությամբ. բայց Հիսուս որոշակիորեն չի ասում, թե ի՛նչ իրողության մասին է խոսքը: Գուցե նրա խոսքերը դիտավորյալ կերպով անորոշ են, որպեսզի ունկնդիրն ամբողջացնի ըստ իր ըմբռնման: Այս դեպքում տրված մեկնությունը թելադրական մի բաց խոսք է:

Այն իրողություններից, որ մեզ կարող է թելադրել ճրագի առակի մեկնությունը, նըշենք այստեղ երեքը.

— Աստուծո թագավորությունը: Ներկա-

յումն այն մոտ է, առանց սակայն դրա համար տեսանելի լինելու: Այն ըմբռնվում է որպես խորհրդավոր մի իրականություն՝ սահմանված լինելով հանդերձ հայտնապես դրսևորվելու:

— Խոսքը: Այն սերմանվում է սրտերի գաղտնարանում, ինչպես հողի մեջ թաղված մի հատիկ: Եվ սակայն այն եղել է, որպեսզի առատ պտուղ տա, ինչպես իրենց ցողունների վրա շատ բարձր կանգնած ցորենի հասկերը:

— Ինքը Հիսուս: Նա նույնպես իր ինքնությունը ծածկում է որոշ գաղտնապահությամբ: Լռեցնում է դեներին, որովհետև նըրանք իր մասին շատ բան գիտեն: Նրա ինքնության վերաբերմամբ խորհրդապահություն է անհրաժեշտ, որպեսզի հավատացյալն ի՛նքը առաջ ընթանա նրա անձի հայտնաբերման մեջ: Եվ սակայն պետք է, որ նա հետպիտես ավելի ճանաչվի, որպեսզի աշխարհը կարողանա բացվել ճշմարիտ լույսին:

25. ՉԱՓԻ ԱՌԱՎԸ ԵՎ ՆՐԱ

ՄԵԿՆՈՒԹՅՈՒՆԸ (Մարկ. Դ. 24—25)

Դ. 24 Եվ նա ասաց նրանց. «Ձգույ՛ջ եղե՛ք, թե ինչ եք լսում, և ինչ որ լսում եք, ավելին կտրվի ձեզ. ինչ չափով որ չափում եք, նույնով պիտի չափվի ձեզ համար»:

25 Արդ, ով որ ունի, նրան պիտի տրվի. իսկ ով որ չունի, նրանից պիտի վերցվի, ինչ էլ որ նա ունի»:

Միշտ իր աշակերտներին է, որ Հիսուս ուղղում է իր խոսքը: Նրա ընթացքը նույնն է, ինչ որ նախորդ հատվածում. նա մի կարճ առակ է ասում չափի առակը (համար 24), այնուհետև տալիս է մի հակիրճ բացատրություն, որի մեջ ներմուծում է «արդ» բառը (համար 25): Հիսուս շարունակում է իր աշակերտների դաստիարակությունը՝ նրանց սովորեցնելով մեկնաբանել իրենց լսած առակները:

Ներկա դեպքում, սակայն, «ինչ չափով որ չափում եք...» նախադասությունը իսկական մի առակ չէ: Ի տարբերություն նախորդների՝ սերմնացանի կամ ճրագի առակի, այս մեկը ունկնդիրներին ուղղված է հոգնակի թվի երկրորդ դեմքով և իրապես չի պանապանվում այն բացատրությունից, որը նրա շարունակությունն է կազմում: Կարելի է խոսել մի տեսակ «խառն ձև»-ի մասին, որը միջին մի ձև է պատկերավոր հորդորի և բուն առակի միջև:

Ինչ վերաբերում է տրված մեկնությանը (համար 25), այն հեռու է հստակ լինելուց:

Ի՛նչն է չափվել, տրվել և վերցվել: Այս կարճ հատվածում ի վերջո Հիսուս ի՛նչ է ուզում ասել իր աշակերտներին:

Իհարկե պետք չէ շատ ձգտել հստակացնելու այն, ինչ գրվածքում մնում է աղոտ և հետևաբար բաց՝ հնարավոր բազմաթիվ մեկնությունների համար: Այսուհանդերձ, Հիսուսի խոսքերը հետաքրքրական մի լուսաբանություն են ստանում, եթե ենթադրենք, որ բուն խնդրո առարկան, ինչպես նախորդ առակներում, խոսքն է, որը սերմանվելով մի մարդու մեջ, որ լավ է ընդունում այն, տալիս է պտուղ, սերմեր, որ կարելի է չափել՝ «երեսուն, վաթսուն և հարյուր» (Մարկ. Դ 8—20): Այս դեպքում, «ով որ ունի», թվում է՝ նա՛ է, ում մեջ խոսքը պտղավորվեց, մինչդեռ «ով որ չունի», ավելի շուտ նա՛ կլինի, ում մեջ սերմանված խոսքը մնում է անպտուղ:

«Զգույշ եղեք, թե ինչ եք լսում», ասում էր Հիսուս հատվածի սկզբում: Եթե խոսքը ձեր մեջ առատ պտուղ է տալիս, դուք շատ կստանաք Աստծուց, շատ խոսքեր, որոնք ձեր մեջ կպտղավորվեն ավելին ու թերևս նաև շատ ուրիշ բաներ: Բայց թե խոսքը տալիս է քիչ պտուղ, այն քիչը, որ դուք կունենաք, այդ իսկ ձեզ չի թողնվի: Այստեղ արդեն շատ հեռու չենք այն մտքից, որ սուրբ Հովհաննեսը հիշատակում է այգու առակում.

«Ես եմ ճշմարիտ որթատունկը,

Եվ իմ Հայրը մշակ է:

Ամեն ճյուղ, որ իմ վրա է ու պտուղ չի բերում,

Նա կտրում է այն.

Իսկ այն ամենը, որ պտուղ է բերում,

Էտում է, որպեսզի առավել ևս պտղաբեր լինի»
(Հովհ. ԺԵ 1—2)

26. ԾԼՈՂ ԵՎ ԱՃՈՂ ՍԵՐՄԻ ԱՌԱՎԸ

(Մարկ. Դ 26—29)

Դ 26 Եվ նա ասում էր. «Այսպես է Աստուծո արքայությունը. որպես թե մի մարդ հողի մեջ սերմեր ցանի.

27 և նա ննջի, թե վեր կենա, գիշեր և ցերեկ, սերմերը կբուսնեն ու կաճեն, և նա չի իմանա,

28 թե հողը ինքն իրենից պտուղ է բերում. նախ՝ խոտը, ապա՝ հասկը և ապա՝ առողջ ցորենը հասկի մեջ:

29 Սակայն երբ սերմը իր պտուղը տա, իսկույն մանգաղ է ուղարկում, որովհետև հնձի ժամանակը հասած է»:

Այս գեղեցիկ առակը չկա ուրիշ ոչ մի ավետարանում. սրան հանդիպում ենք միայն Մարկոսի մոտ: Առակն ուղղված է ժողովրդին և ոչ միայն աշակերտներին: Ավետարանիչը գրում է՝ «Եվ նա ասում էր» և ոչ թե՝ «Եվ նա ասում էր նրանց», ինչպես նախորդ հատվածներում: Նախ այստեղ պատմությունն առաջադրվում է առանց որևէ բացատրության: Սա հենց այն տիպին է պատկանում, որը սահմանված է բոլորի ուսուցմանը: «Դոսի մարդիկ» արմտիքի աճման պարզ նկարագրությունից բացի, ուրիշ ոչինչ չեն տեսնի սրա մեջ: Բայց աշակերտները, որոնց Հիսուս նոր էր սովորեցրել առակներ մեկնաբանել, հրավիրվում են այս առակի մեջ գտնելու ավելի խորունկ մի իմաստ, և ընթերցողն էլ հրավիրվում է այն դարձնելու երկրորդ աստիճանի մեկնության նյութ:

Ցանքսի, աճման և հնձի ընթացքը, որի մասին Հիսուս խոսում է, պատկերավոր կերպով ցույց է տալիս, թե ինչ է Աստուծո Թագավորությունը: Նկարագրված ամբողջ գործողությունն է, որ արտահայտում է այդ Թագավորությունը: Այն չի համեմատվել ո՛չ սերմանողի, ո՛չ սերմի, ո՛չ հողի և ո՛չ էլ հրնձի հետ: Աստուծո Թագավորությունը շատ բարդ է, որպեսզի վերածվի միայն մի տարրի: Հիսուսի բերանում և ավետարանչի գրչի տակ մենք գտնում ենք այն, ինչ հաճախ լսում ենք երեխաների մոտ, երբ նրանք իրենց ձևով տալիս են որևէ բանի սահմանումը: Օրինակ՝ վրիպումը կամ մոլորությունն այն է, երբ մարդ սխալվում է... Ստախոսը այն մարդն է, որը ճիշտը չի ասում... Նույն ձևով Հիսուս բացատրում է՝ Աստուծո Թագավորությունը այն է, որպես թե մի մարդ սերմ ցանի. և նա քնի թե վեր կենա, սերմը կծի ու կաճի... և այլն: Գուցե հենց այս ձևով է, որ առակների լեզուն հաճախարհային է դարձել: Նրա մեջ վերացական սահմանումներից ոչինչ չկա: Այդ լեզուն խոսում է բոլորին: Այն մասնավորապես հարմար է հասկանալի դարձնելու համար այնպիսի հարուստ մի իրողություն, ինչպիսին Աստուծո Թագավորությունն է:

Դաստիարակված լինելով մեկնաբանման այն մեթոդով, որ Հիսուս տվեց իր աշակերտներին՝ նախորդ հատվածներում, կարո՞ղ ենք արդյոք մի մեկնություն տալ այս առակին: Նայած թե պատմված պատմության ո՞ր կետի վրա է դրվում շեշտը, ըստ այնմ էլ մղվում ենք անել այս կամ այն մեկնությունը: Երկու գլխավոր մեկնություններ ենք տեսնում այս առակում, ինչ որ չի նշանակում, թե հնարավոր մի երրորդ կամ չորրորդ մեկնություն չկա:

Առաջին մի բացատրություն դժվար չի լինի գտնել, եթե, որպես վերծանման բանալի, վերցնենք այն, ինչ նկատի ունեցանք նախորդ առակների համար. **սերմանվածը խոսքն է:** Հապա ո՞վ է մարդը: Պատմության վերջում նա հունձ է անում: Արդ, առակների մեջ հունձը հաճախ ներկայացնում է դատաստանը, որին պիտի ենթարկվեն մարդիկ «ի լրումն ժամանակաց»: Ավետարանական ավանդության մեջ այդ դատաստանին նախագահում է Հիսուս: Բացի այդ, պետք է նկատի ունենալ, թե ինչ է ասված մարդու մասին 27-րդ համարում. նա քնում է ու վեր կենում: «Վեր կենալ» բառը մեկն է Նոր Կտակարանում գործածված բառերից՝ նշելու համար Հարությունը (հունարենում գոյություն չունի «հարություն առնել» բառը: Հիսուսի Հարության մասին խոսելիս աստվածաշնչական հեղինակներն ասում են՝ «վեր կացավ» կամ «արթնացավ»): Ինչ վերաբերում է քնելու պատկերին, Աստվածաշնչում այն հաճախ գործ է ածվել՝ նշելու համար մահը:

Սույն առակի վերաբերյալ հնարավոր է նաև անել մի ամբողջ մեկնություն՝ սերմնացանին նույնացնելով Հիսուսի հետ. Հիսուս սերմանեց խոսքը, ապա մեռավ և այնուհետև հարություն առավ, բայց խոսքը շարունակում է աճել մարդկանց սրտերում և պլուտուղ է տալիս: «Ի լրումն ժամանակաց» նույն Հիսուսը գալու է դատելու մարդկանց, քաղելու խոսքի պտուղները՝ ինչպես մի մրջյակ, որ հունձ է անում:

Աստուծո թագավորությունը, ուրեմն, մտածել է տալիս, թե ինչ է տեղի ունենում աշխարհում Հիսուսի Հարությունից հետո. պիտի լինի աճման մի շրջան և ապա հնձի մի շրջան:

Այս առակի մեկնությունը, որն անշուշտ մի քիչ դժվար է, անկասկած մեկն է այն մեկնություններից, որ անում էր քրիստոնյա համայնքը, որի ծոցում ապրում էր սուրբ Մարկոսը Հռոմում մեր թվագրության շուրջ 65 թվականին:

Բայց միևնույն ժամանակ կարելի է պարզապես զգայուն լինել հակադրություն ներկայացնող այն մթնոլորտի նկատմամբ, որը բխում է Հիսուսի կողմից տրված նկարագրությունից: Այդ դեպքում այնքան էլ կարելի չէ, թե ով է մարդը, և ինչ է սերմանվածը. մարդը ապրում է, գիշերներն ու ցերեկները հաջորդում են միմյանց, արտատվոր մի աշխատանք է կատարվում իրողի մեջ՝ առանց որ մարդը իրապես մասնակցի դրան և առանց որ նա գիտենա, թե ինչպես է տեղի ունենում այդ աշխատանքը: Մի խորին խորհուրդ կա այդ աճման մեջ: Հակադրու-

թյունը անչափ մեծ է բնության կատարած վիթխարի աշխատանքի և մարդու կատարածի միջև, որը հապիվ է մասնակցում դրան և գրեթե ոչինչ չի ըմբռնում կատարվող աշխատանքից:

Այսպիսին է նաև Աստուծո թագավորությունը. այն իրական է, այն անսահման է, այն ամենագործուն, ամենակենսական բանն է, որ կա աշխարհում: Իսկ մարդը շատ չընչին մի բան է նրա բաղդատմամբ և հապիվ կարողանում է ըմբռնել այն:

Այսպիսի մի մեկնության մեջ դժվար է տեսնել, թե ինչի է համապատասխանում առակի վերջում նկարագրված հունձը (համար 29): Բայց այս մեկնությունը թույլ է տալիս մեզ մի գեղեցիկ մոտեցում ունենալ Աստուծո թագավորությանը. այն լույսի թագավորություն է, եթե մենք նույնիսկ նրա սովերեններն ենք նշմարում միայն, կյանքի թագավորություն, եթե մենք նույնիսկ նրա նինջն ենք նշմարում միայն:

27. ՄԱՆԱՆԵՆԻ ՀԱՏԻԿԻ ԱՌԱՎԸ (Մարկ. Դ 30—32)

Դ 30 Եվ նա ասում էր. «Ինչի՞ նմանեցնենք Աստուծո արքայությունը, կամ ի՞նչ օրինակով ներկայացնենք այն.

31 նման է մանանեխի հատիկին, որը երբ սերմանվում է հողի մեջ, ավելի մանր է լինում, քան երկրի վրա եղող բոլոր սերմերը.

32 իսկ երբ սերմանվի, բուսնում և լինում է ավելի մեծ, քան ամեն տունի, և արձակում է մեծ ձյուղեր, այնքան, որ երկրնքի թռչունները նրա հովանու տակ կարող են բնակվել»:

Սա վերջին առակն է այն շարքի, որն սկսվեց սերմնացանի առակով (Մարկ. Դ 1—9): Ինչպես նախորդը, սա ևս ուղղված է ժողովրդին:

Մարդ գրեթե փորձվում է ասել, թե Հիսուսի երևակայությունն սկսում է սպառվել: Չորս առակներ պատմվեցին արդեն, և նա կարծես դժվարանում է հնարել մի հինգերորդը: Նա հրավիրում է իր ունկնդիրներին, որպեսզի փնտրեն իր հետ, գուցե նաև որպեսզի փորձի Աստուծո թագավորության մասին նրանց ունեցած հապացողությունը:

Սակայն, ոչ ավելի, քան մյուս առակները, այս առակը նույնպես Աստուծո թագավորության մասին հստակ մի սահմանում չի տալիս: Այն վեր է հանում միայն նրա բազմազան կողմերից մեկը, որը բավականին մոտ է նախորդ առակի մեջ արտահայտվածին. դա այն է, որ Աստուծո թագավորու-

թյունը մի մեծ հակադրություն է ներկայացնում: Հիսուս նրա մեջ տեսնում է փոքրություն և մեծություն, պատկերը մանրագույն մի հատիկի, որը ծնունդ է տալիս մի մեծ տունկի՝ թելադրելով այն միտքը, որ դա միևնույն իրականությունն է, որ սկսվում է փոքրից և այնուհետև դառնում է անհամեմատ ավելի մեծ:

Մեկնաբանությունների մի ամբողջ շարք կարելի է կատարել ըստ այն տեղի, որտեղ ունկնդիրը տեղադրում է ծարձակման և աճման ընթացքը: Դա մարդու սիրտը չէ՝ արդյոք, որտեղ խոսքը ծիլ է արձակում և մեծանում, ինչպես հատիկը՝ սերմանված հողի մեջ: Եվ կամ աշխարհը չէ՝ արդյոք, որին Աստուծո Թագավորությունը երևում է խիստ խորհրդապահորեն այն պահին, երբ խոսում է Հիսուս, բայց հետագայում այն պիտի երևա շատ ավելի ակնբախ կերպով: Հակադրությունը մեծության և փոքրության միջև կարող է արտահայտվել բազում ձևերով: Գուցե հարկավոր չէ ձգտել անպայման մի տեղ դնել այն, այնքանով, որքանով Աստուծո Թագավորությունը մնում է ամբողջական մի իրականություն:

28. ՎԵՐՋ ԱՌԱԿԱՎՈՐ ՔԱՐՈՉՈՒԹՅԱՆ
(Մարկ. Դ 33—34)

- Դ 33 Եվ այդպիսի առակներով էր նրանց ասում խոսքը, որ կարողանային լսել:
34 Եվ առանց առակի նրանց ոչինչ չէր ասում, բայց իր աշակերտներին առանձին ամեն ինչ մեկնում էր:

Ավետարանիչը ամփոփում է Հիսուսի արտասանած խոսքերը, որոնք հաճախ կոչվել են «առակավոր քարոզ»: Ինչպես տեսանք,

այդ խոսքերը չեն վերաբերում միայն մի քարոզի, քանի որ դրանց հասցեատերերը մերթ աշակերտներն են եղել ու մերթ անանուն ամբոխը, և արտասանված խոսքերի բովանդակությունն էլ եղել է տարբեր. Հիսուս առակներ է ասել, տվել է դրանց մեկնությունը և բացատրել, թե ինչու ինքը տարբեր լեզու է գործածել իր աշակերտների համար և տարբեր՝ «դրսի մարդկանց համար»:

Այս վերջին կետին է ակնարկում Մարկոսը, երբ տալիս է քարոզի եզրակացությունը: Հիսուս իր խոսքն ուղղում էր ժողովրդին բազում «այդպիսի առակներով», առակներ, որոնց ծանոթացավ ընթերցողը, բայց նաև այլ առակներ, որ ավետարանիչը գրի չի առել:

Ըստ սուրբ Մարկոսի, դա միակ լեզուն էր, որ միջին ունկնդիրը կարող էր հասկանալ, քարոզի այն միակ տիպը, որ կարող էր հասանելի լինել նրան: Մարկոսն այստեղ նվազ խիստ է թվում, քան եղել էր նախապես, երբ Եսայի մարգարեից մեջբերումներ էր կատարում՝ բացատրելու համար, թե հարկավոր էր «դրսի մարդկանց» պահել իրենց անհասկացողության մեջ (Մարկ. Դ 10—12): Այժմ առակներն այլևս չեն ներկայացված որպես դիտավորյալ կերպով գործածված մի մույթ լեզու, այլ, ավելի շուտ, որպես այն միակ լեզուն, որը կարող էր մատչելի լինել չտարբերակված բազմություններին:

Մնում է, որ շարունակվի աշակերտների նկատմամբ ցույց տրվող առանձնակի վերաբերմունքը: Հիսուս նրանց ամբողջապես մասնակից է դարձնում ավետարանական քարոզության ճակատագրին:

(Շարունակելի)

«ЭЧМИАДЗИН»
ОФИЦИАЛЬНЫЙ ЖУРНАЛ ЭЧМИАДЗИНСКОГО КАТОЛИКОСАТА
(МАЙ 1986 г.)

1. Телеграмма Католикоса всех армян Вазгена I Председателю Президиума Верховного Совета СССР высокоуважаемому Андрею Андреевичу Громыко по случаю аварии на Чернобыльской АЭС, о предоставлении в Фонд помощи 150 000 рублей, 21 мая 1986 г. (стр. 3).
2. Приветственное послание Католикоса всех армян Вазгена I духовному съезду восточной армянской епархии США, 17 февраля 1986 г. (стр. 4).
3. Приветственное послание Католикоса всех армян Вазгена I делегатскому собранию армянской епархии США, 17 февраля 1986 г. (стр. 5).
4. Телеграмма епархиального председателя восточной армянской епархии США архиепископа Торгома Манукяна Католикосу всех армян Вазгену I о созыве 64-ого годовичного епархиального делегатского собрания, 4 мая 1986 г. (стр. 6).
5. Приветственное послание Католикоса всех армян Вазгена I предстоятелю восточной армянской епархии США архиепископу Торгому Манукяну по случаю торжественного празднования 125-летия со дня рождения Фридриха Нансена, организованного им, 28 апреля 1986 г. (стр. 7).
6. Благословляющее слово Католикоса всех армян Вазгена I съезду армянских врачей Франции, 18 апреля 1986 г. (стр. 8).
7. Приветственное послание Католикоса всех армян Вазгена I епархиальному предстоятелю западной армянской епархии архиепископу Ваче Овсепяну по случаю 10-летия армянского международного колледжа в США (стр. 9).
8. Энциклика Католикоса всех армян Вазгена I по случаю 75-летия со дня рождения литературно-воспитательного заслуженного деятеля Ваге Вагяна, 17 мая 1986 г. № 1422 (стр. 10).
9. Энциклика Католикоса всех армян Вазгена I по случаю столетия армянского центрального училища в Константинополе, 6 мая 1986 г. № 1419 (стр. 11—12).
10. Телеграмма епархиального председателя армянской епархии Канады епископа Вазгена Кешишяна Католикосу всех армян Вазгену I по случаю созыва третьего армянского делегатского собрания Канады (стр. 13).
11. Священник **Петрос Малян**—Открытие памятника-родника в Гегардском монастыре, посвященный Таронской местности и его победному духу, 17 мая 1986 г. (стр. 14—18).
12. Посещение Австралии заведующего канцелярии Эчмиадзинского Католикосата высокопреосвященного епископа Нерсеса Позапалаяна, 18 марта—6 апреля 1986 г. (стр. 19—24).
13. **Иеромонах Псак Карапетян**—Посещение первопрестольного Эчмиадзина представителями церкви Британии, 21—24 мая 1986 г. (стр. 25).
14. Посещение первопрестольного Эчмиадзина группой армян из Константинополя, 25 мая 1986 г. (стр. 26).
15. Церковная хроника первопрестольного Эчмиадзина за май месяц и посещения в первопрестольный Эчмиадзин (стр. 27—29).
16. **Пион Акопян**—Пасхальная проповедь великого армянского просветителя Хачатура Абовяна, произнесенная им в армянской церкви в Москве 29 марта 1836 года (стр. 30—35).
17. Проповедь, произнесенная епископом Нерсесом Позапалаяном в Кафедральном соборе по случаю праздника Явления Святого Креста, 27 апреля 1986 г. (стр. 36—37).
18. Проповедь, произнесенная епископом Гютом Нагашяном в Кафедральном соборе по случаю праздника Сошествия Святого Духа, 18 мая 1986 г. (стр. 38—39).
19. Проповедь, произнесенная священником Езником Петросяном в Кафедральном соборе по случаю годовщины переноса Патриаршего Престола из Сиса в Эчмиадзин, 8 мая 1986 г. (стр. 40—41).
20. **Иеромонах Псак Карапетян**—Торжества во Львове по случаю 40-летия воссоединения греко-католических церквей Украины с Русской Православной церковью, 16—20 мая 1986 г. (стр. 42—43).
21. **ЕПАРХИАЛЬНАЯ ЖИЗНЬ**—Первый съезд армянских церковных общин Западной Германии, 19 октября 1985 г. Гесн-Ганау. Помещено также благословляющее слово Католикоса Всех армян Вазгена I по этому поводу, 9 октября 1985 г. (стр. 44—45).
Священническое рукоположение в армянской церкви Св. Саркиса Дамаска, 20 апреля 1986 г. (стр. 45—46).
Посвящение в псаломщика в армянской церкви Св. Григория Просветителя Багдада, 5 марта 1986 г. (стр. 46—47).
Проект постройки новой армянской церкви в Торонто (стр. 47—48).
- Акоп Джелалян**—Один из древнейших поселений за рубежом—армянская колония в Гомотинни (исследование)—(стр. 48—50).
22. Армяне в СССР согласно этнографической энциклопедии (издание «Советская Энциклопедия») (стр. 51—52).
23. **Отец Мишель Кенел**—Как читать Евангелие (перевод с французского)—(стр. 53—60).

"ETCHMIADZIN"
OFFICIAL JOURNAL OF HOLY ETCHMIADZIN
(MAY 1986)

1. The cable of the Catholicos of All Armenians to Mr. Andrey Andreyevich Gromiko, the president of the presidium of U.S.S.R.'s Supreme Soviet, about the disposing of 150,000 rubles to the fund of relief, on the occasion of the accident of Chernobyl's nuclear center, 21st May 1986 (p. 3).

2. The message of the Catholicos of All Armenians to the general assembly of the clergymen of United States' oriental diocese of Armentans 17-th February 1986 (p. 4.).

3. The message of the Catholicos of All Armenians to the assembly of delegates of United States' western diocese of Armenians, 17-th February 1986 (p. 5).

4. The cable of Archbishop Torgom Monoogian, the prelate of Armenians of the oriental diocese of U.S.A. to His Holiness Vasken I. the Catholicos of All Armenians, on the occasion of the 64-th annual diocesan meeting of the delegates, 4-th May 1986 (p. 6).

5. The message of His Holiness to Archbishop Torgom Monoogian, on the occasion of the celebration of Fridtjof Nansen's 125-th birthday anniversary, organized in U.S.A. by the above mentioned diocese's initiative, 28-th April 1986 (p. 7).

6. The message of blessing of His Holiness to the conference of the Armenian doctors of France, 18-th April 1986 (p. 8).

7. The message of His Holiness to Archbishop Vatche Hovsepien, the prelate of the Armenians of U.S.A.'s western diocese, on the occasion of the 10-th anniversary of the American-Armenian International College (p. 9).

8. The encyclical of blessing of His Holiness on the occasion of the 75-th birthday anniversary of Vahe Vahian, a literary and educational laborious Armenian in Lebanon, 17-th May 1986, No. 1422 (p. 10).

9. The encyclical of His Holiness on the occasion of the 100-th anniversary of the Armenian college Gentrionagan of Istanbul, 6-th May 1986, No. 1419 (pp. 11-12).

10. The cable of Bishop Vasken Keshishian, the prelate of the Armenian diocese of Canada, to His Holiness, on the occasion of the third meeting of the Armenian delegates of Canada (p. 13).

11. **Father Petros Malyan**—The inauguration of the fountain-monument in the monastery of Geghard, devoted to Daron (province in Western Armenia), 17-th May 1986 (pp. 14-18).

12. The visit to Australia of Bishop Nerses Bozabalian, the chancellor of the Holy See, from 18-th of March until 6-th of April 1986 (pp. 19-24).

13. **Reverend Besak Karapetian**—The visit to Holy Etchmiadzin of the representatives of the churches of Great Britain, 21-24-th May 1984 (p. 25).

14. The visit to Holy Etchmiadzin of a group of Armenian pilgrims from Istanbul, 25-th May 1986 (p. 26).

15. Divine liturgy services and sermons delivered in the Holy Cathedral and description of church festivities in the Holy See during the month of May 1986 (pp. 27-29).

16. **Pion Hagopian**—The Easter sermon of Khatchador Abovian, a great Armenian writer of 19-th century, delivered in the Armenian Church at Moscow, during 29-th March 1836 (pp. 30-35).

17. The sermon of Bishop Nerses Bozabalian in the Holy Cathedral, on the occasion of the feast of the appearance of the Holy Cross, 27-th April 1986 (pp. 36-37).

18. The sermon of Bishop Kude Nacashtian in the Holy Cathedral, on the occasion of the feast of Pentecost, 18-th May 1986 (pp. 38-39).

19. The sermon of Father Yeznik Petrossian in the Holy Cathedral, on the occasion of the Ascension of our Lord Jesus Christ, 8-th May 1986 (pp. 40-41).

20. **Reverend Besak Karapetian**—The 40-th anniversary festivities in Lvov, of the union of Ukrain's Greek-Catholic church to the Russian Orthodox Church, 16-20-th May 1986 (pp. 42-43).

21. Diocesan life:

A. the first conference of the Armenian Church communities of Western Germany, 19-th October 1985, Hesse-Hanau. On this occasion it is given also the message of His Holiness, 9-th October 1985 (pp. 44-45).

B. Priest ordination in the Armenian Church at Damascus, 20-th April 1986 (pp. 45-46).

C. The collation of the four degrees of service in the church (Bagdad), 5-th March 1986 (pp. 46-47).

D. Project to construct a new Armenian Church in Toronto (pp. 47-48).

E. **Hagob Djelalian**—Comotini, the old Armenian colony of the diaspora (study)—(pp. 48-50).

22. The Armenians in the U.S.S.R. according to the demographic encyclopedia („Sovetskaya Entsiklopediya" edition)—(pp. 51-52).

23. **Father Michel Quesnel**—How to read a gospel (Armenian translation from French)—(pp. 53-60).

„ETCHMIADZINE“
ORGANE OFFICIEL DU SAINT-SIEGE D'ETCHMIADZINE
(MAI 1986)

1. Télégramme du 21 mai 1986 de Sa Sainteté Vasken Ier adressé à Monsieur A. A. Gromiko, Président du Présidium du Soviet Suprême de l'U.R.S.S., concernant la somme de 150.000 roubles que le Saint-Siège d'Etchmiadzine a mise à la disposition du Fonds de Secours à l'occasion de l'accident à la centrale nucléaire de Tchernobyl (p. 3).

2. Message de Sa Sainteté adressé le 17 février 1986 à l'assemblée des ecclésiastiques du diocèse des Arméniens des Etats Unis (région orientale) — (p. 4).

3. Message de Sa Sainteté adressé le 17 février 1986 à l'assemblée des délégués du diocèse des Arméniens des Etats Unis (région occidentale) — (p. 5).

4. Télégramme de l'archevêque Torgom Manoukian adressé le 4 mai 1986 à Sa Sainteté Vasken Ier à l'occasion de la convocation de l'assemblée annuelle des délégués du diocèse des Arméniens des Etats Unis (région orientale) — (p. 6).

5. Message de Sa Sainteté adressé le 28 avril 1986 à l'archevêque Torgom Manoukian, prélat du diocèse des Arméniens des Etats Unis (région orientale) à l'occasion de la célébration du 125e anniversaire de la naissance de Fridtjof Nansen organisée aux Etats Unis sur l'initiative dudit diocèse (p. 7).

6. Message de bénédiction de Sa Sainteté adressé le 18 avril 1986 à la conférence des médecins arméniens de France (p. 8).

7. Message de Sa Sainteté adressé à l'archevêque Vatché Hovsépián, prélat du diocèse des Arméniens des Etats Unis (région occidentale) à l'occasion du 10e anniversaire de la fondation de l'„American-Armenian International College“ (p. 9).

8. Encyclique No. 1422 de Sa Sainteté publiée le 17 mai 1986 et adressée à M. Vahé Vahian, poète et homme de lettres arménien résidant au Liban, à l'occasion du 75e anniversaire de sa naissance (p. 10).

9. Encyclique No. 1419 de Sa Sainteté publiée le 6 mai 1986 à l'occasion du centenaire de la fondation de l'Ecole Centrale Arménienne d'Istanbul (pp. 11—12).

10. Télégramme de l'évêque Vasken Kéchichian adressé à Sa Sainteté Vasken Ier à l'occasion de la convocation de l'assemblée annuelle des délégués du diocèse des Arméniens du Canada (p. 13).

11. Père Pétros Malian—Inauguration d'un monument-fontaine érigé au monastère de St. Guéghard à la mémoire de Taron (province en Arménie Occidentale) — (pp. 14—18).

12. Visite de l'évêque Nersès Bozabalian, chancelier du Saint-Siège d'Etchmiadzine, au diocèse

des Arméniens d'Australie (du 18 mars au 6 avril 1986) — (pp. 19—24).

13. Père Bessak Karapétian—Visite des représentants des Eglises de la Grande Bretagne au Saint-Siège d'Etchmiadzine (du 21 au 24 mai 1986) — (p. 25).

14. Visite d'un groupe de pèlerins arméniens d'Istanbul au Saint-Siège d'Etchmiadzine (p. 26).

15. Brèves informations concernant la célébration des saintes messes, les sermons prononcés à cette occasion et d'autres cérémonies religieuses qui ont eu lieu dans la cathédrale de Saint-Etchmiadzine au cours du mois de mai 1986 (pp. 27—29).

16. Pion Hakobian—Sermon pascal de Khatchatur Abovian, célèbre écrivain arménien du 19e siècle, prononcé le 29 mars 1836 dans l'église arménienne de Moscou (pp. 30—35).

17. Sermon de l'évêque Nersès Bozabalian prononcé le 27 avril 1986 dans la cathédrale de Saint-Etchmiadzine à l'occasion de la fête de l'apparition de la sainte Croix (pp. 36—37).

18. Sermon de l'évêque Kude Nacachian prononcé le 18 mai 1986 dans la cathédrale de Saint-Etchmiadzine à l'occasion de la fête de la Pentecôte (pp. 38—39).

19. Sermon du Père Yeznik Pétrossian prononcé le 8 mai 1986 dans la cathédrale de Saint-Etchmiadzine à l'occasion de la fête de l'Ascension de notre Seigneur Jésus-Christ (pp. 40—41).

20. Père Bessak Karapétian—Festivités qui ont eu lieu du 16 au 20 mai à Lvov à l'occasion du 40e anniversaire de l'union de l'Eglise grecque-catholique de l'Ukraine à l'Eglise orthodoxe russe (pp. 42—43).

21. Vie diocésaine:

a) Première conférence des communautés ecclésiastiques arméniennes de l'Allemagne Fédérale tenu le 19 octobre 1985 à Hesse-Hanau. Message de Sa Sainteté Vasken Ier adressé à cette occasion aux participants de la conférence (pp. 44—45).

b) Ordination de prêtres dans l'église arménienne St. Sarkis de Damas (20 avril 1986) — (pp. 45—46).

c) Collation des quatre degrés pour commencer le service dans l'église (Bagdad, 5 mars 1986) — (pp. 46—47).

d) Projet de l'édification d'une nouvelle église à Toronto (pp. 47—48).

e) Hakob Djélalian—„Comotini, ancienne colonie arménienne de la Diaspora“ (pp. 48—50).

22. Les Arméniens en U.R.S.S. d'après les données de l'Encyclopédie démographique (Edition „Sovetskaja Encyclopedia“) — (pp. 51—52).

23. Père Michel Quesnel—„Comment lire un évangile“ (Traduction du français en arménien) — (pp. 53—60).

ՍՍՀՄ Գերագույն սովետի նախագահության նախագահ մեծահարգ Անդրեյ Անդրեևիչ Գրոմիկոյին	3
Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի ողջույնի գիրը Միացյալ Նահանգների հայոց արևելյան թեմի հոգևորականաց համագումարին	4
Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի ողջույնի գիրը Միացյալ Նահանգների հայոց արևմտյան թեմի պատգամավորական ժողովին	5
Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների արևելյան թեմի թեմակալ առաջնորդ Ս. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանի հեռագիրը Նորին Սուրբ Օծուկուն Ս. Ս. Վալզեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին՝ 64-րդ տարեկան թեմական պատգամավորական ժողովի գումարման առթիվ	6
Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի ողջույնի գիրը Միացյալ Նահանգների հայոց արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյանին՝ նրա կազմակերպած Ֆրիդհոֆ Նանսենի ծննդյան 125-ամյակը հանդիսավորությամբ նշելու առթիվ	7
Վեհափառ Հայրապետի օրհնության խոսքը Ֆրանսիայի հայ բժիշկների համագումարին	8
Վեհափառ Հայրապետի օրհնության գիրը ամերիկահայ միջազգային գլեճի 10-ամյակի առթիվ	9
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ օրհնության կոնդակը գրական-կրթական վաստակաշատ գործիչ Վահե Վահյանի ծննդյան յոթանասունհինգամյակի առթիվ	10
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ կոնդակը Կ. Պոլսի հայոց Կենտրոնական վարժարանի հարյուրամյակի առթիվ	11
Կանադահայ թեմի երրորդ պատգամավորական ժողովի հեռագիրը Վեհափառ Հայրապետին	13
ՊԵՏՐՈՍ ՔՀՆ, ՄԱՆՅԱՆ—Ս. Գեղարդա վանքում տարոնական աղբյուր-հուշարձանի բացումը	14
Մայր Աթոռի դիվանապետ գերազնորի Ս. Ներսես եպիսկոպոս Պոպապյանի այցելությունը Ավստրալիա	19
ՊՍԱԿ ԱԲԵՂԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ—Բրիտանական եկեղեցիների ներկայացուցիչները Մայր Աթոռում	25
Պոլսահայերի այցելությունը Մայր Աթոռ	26
ՄԱՅՐ ԱԹՐՈՒՌԻՄ—Եկեղեցական բեմ, լուրեր	27
ՊԻՈՆ ՀԱԿՈԲՅԱՆ—Խաչատուր Աբովյանի կատկական քարոզը	30
ՆԵՐՍԵՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՊՈԶԱՊԱՆՅԱՆ—Քարոզ	36
ԳՅՈՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇՅԱՆ—Քարոզ	38
ԵԶՆԻԿ ՔԱՀԱՆԱ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ—Քարոզ	40
ՊՍԱԿ ԱԲԵՂԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ—Հոբելյան Լիովում	42
ԹԵՄԱԿԱՆ ԿՅԱՆՔ	
Արևմտյան Գերմանիայի հայոց եկեղեցական համայնքների առաջին համագումարը	44
Քահանայական ձեռնադրություն Դամասկոսի հայոց Ս. Սարգիս եկեղեցում	45
Դպրության չորս աստիճաններու տվչություն Պաղտատի մեջ	46
Նոր եկեղեցի Թորոնթյում	47
ՀԱԿՈԲ ՃԵՆԱՅԱՆ—Սփյուռքի հնագույն ուսաններեն	48
Հայերը ՍՍՀՄ-ում ըստ ժողովրդագրական հանրագիտարանի	51
ՀԱՅՐ ՄԻՇԵԼ ՔԵՆԵԼ—Ինչպես կարդալ Ավետարանը	53
«Эчмиадзин» официальный журнал Эчмиадзинского Католикосата	61
«Etchmiadzin» official journal of Holy Etchmiadzin	62
«Etchmiadzine» organe officiel du Saint-Siege d'Etchmiadzine	63

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՑԵՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ, ԷԶՄԻԱԾԻՆ «ԷԶՄԻԱԾԻՆ» ԱՄՍԱԳՐԻ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Армянская ССР, Эчмиадзин, Редакция журнала «Эчмиадзин».
Rédaction de la revue «Etchmiadzine», Etchmiadzine. Arménie, URSS

Հանձնված է արտադրության 26.05.1986 թ.: Ստորագրված է տպագրության 25.06.1986 թ.:
Տպագրական 4 մամուլ+5 ներդիր, թուղթ 60×84¹/₈, պատվեր 400:

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տպարան, 1986 թ.